

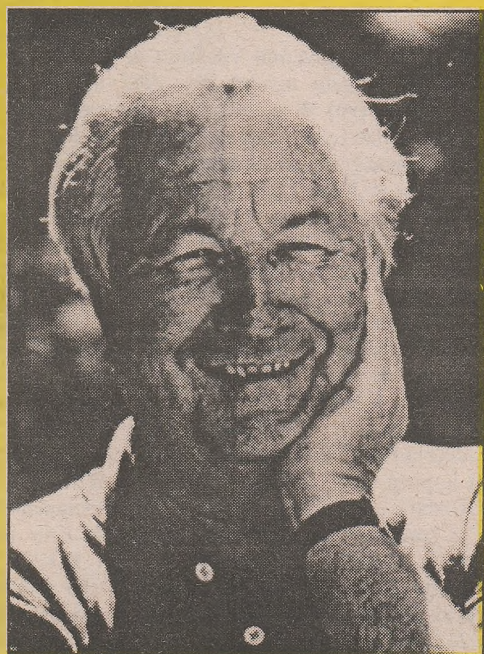
Luceafărul

Săptămânal de literatură. Nr. 13 (222), serie nouă. Miercuri 5 aprilie 1995. Preț: 500 lei

**Panait Istrati,
de la Utopie
la
Contrautopie**

VICTIME DE LUX

**WILLIAM STYRON,
ÎN CĂUTAREA
TINEREȚII PIERDUTE**

Victime de lux

■ În marea galerie a scriitorilor interesați de debutanți (M.R. Parascivescu, Geo Dumitrescu, Ștefan Augustin Doinaș, Ana Blandiana) a intrat intempestiv și George Alboiu, atât prin judecarea fenomenelor culturale la zi, cât și prin sfaturile (judicioase!) aruncate la tot pasul. Mai nou, meditează și asupra fenomenelor paranormale. Zice sigur de sine, aproape definitiv: „După câte știm, scriitorii nu sunt paranormali. Termenii de muză, inspirație, revelație, (virgula-i aparține!, n.n.) vorbesc despre o stare specifică actului creator, încercând s-o definească prin ceva inexplicabil“. Așa, să nu existe nici un dubiu! Apoi, pentru a înlătura și alte interpretări, face noi dezvăluiri. „Arta stă de vorbă cu cei vii, nu cu cei morți“. Și noi care credem cu totul altceva!

■ Dar fiindcă e credința (filosofia) Alboiului, să mergem mai departe, pe firul demonstrațiilor sale. „E posibil ca niște spirite să comunice, să guste câte ceva din faptele noastre scriitoricești, cu o singură condiție: ca în existența lor pământescă să fi avut propensiuni literare“. Doctării, inginerii, economiștii ajunși în moarte nu pot gusta nimic, fiindcă n-au propensiuni. Dar de ce să guste?

Poate mai nimerit ar fi să pipăie și să urle: este! Consecvent cu sine, G.A. ne luminează. „Eu nu cred că trecerea prin moarte oferă cuiva educație artistică“. Vom muri și vom vedea! Dar investigațiile sale nu se opresc aici. „Oamenii normali trebuie să fie ofensați de anormali și paranormali – aceasta e strategia dubioasă. Se observă cu ochiul liber că totul e clar, limpede și, pe deasupra, de o profunzime înspăimântătoare.

■ Tranziția – cât o mai ține! - continuă să-și recruteze victimele. Un prozator, altfel, destul de lucid, nu mai poate suporta condiția în care se zbate și ne comunică: „În loc să zac cinstit prin vreo bodegă, cu suta de redeveu în față și foile scrise pe genunchi, în loc să ard în luminile serii, golindu-mi măduva în toate ștoarfele murdare și calde ale acestei lumi, eu coordonez. Inițiez. Deliberez. Sunt rațional, pătruns de înalta-mi misiune, responsabil, am responsabilitate și-n găoază“. Grea povară, adâncă durere! De-aici și până la viața ideală nu mai e decât un pas, pe care Cristian Tudor Popescu îl face decisiv. „Într-o lume ca o balegă de director general adjunct nu poți trăi normal decât în beție, în nebulnie, în moarte“. Poate, dar cu ce preț!

«Să dormi, să mori...»

de NICOLAE PRELIPCEANU

Pretindem a fi ființe raționale, care înțeleg pe ce lume trăiesc, ce a fost cu lumea asta și ce va fi. Totuși, prea mult înainte de noi și prea mult după noi nu înțelegem, chiar dacă acceptăm. În fapt, acceptăm cu un fel de resemnare a spiritalului o mulțime de lucruri. Toate aceste fantastice teorii despre cele dintâi secunde ori despre cele din urmă minute ale Universului care bănuie lumea din epocă-n epocă ne sunt accesibile în datele lor, mai puțin și-n adâncul integralității lor, care ni se pare un fel de abis. Un fel de abis construit din date inteligibile, acceptabile, pus dintr-odată în fața ochilor noștri mirați. Ceea ce ne rămâne este mirarea. Intactă, ea trece din veac în veac, poate și din eon în eon. În jurul ei ne și coagulăm cu tot restul, vizibil, al corpului și spiritului nostru. Alfa și omega, începutul și sfârșitul sunt două lucruri acceptate. De aici până la înțelegerea propriu-zisă e un alt abis.

Moartea, de pildă, devine acceptabilă pe măsură ce înaintezi în viață și te apropii de ea. În copilărie, ea este ceva care se întâmplă prin vecini, ori rudelor tale, dar ești sigur că până când ți-ar veni ție rândul se va descoperi antidotul. Mai apoi înțelegi că aici totul e dinainte stabilit și că de oricâte boli ai scăpa, de asta nu ai cum. Neavând nici încotro, o accepți. Dar, oare, o înțelegem, noi cei vii, trecători prin această lume? Cam tot ce înțelegem noi înțelegem prin relație. Ziua n-ar exista – știm asta prea bine – dacă n-ar exista noaptea. Totul e deci în relație cu altceva, de sens contrar sau nu. În relație sau în comparație. Albul e alb pentru că negru-i negru. Prostul pentru că e un deștept care să-l prețaluiească. Într-o lume de proști, cum amenință să devină aceasta, a noastră, valorile vor sta pe altă scară, eventualii deștepți puțini va trebui să-și ia lumea-n cap. Totul e, din păcate și din cauza limitelor noastre, judecat în relație, în comparație, chiar când e la fel. Absolutul îi e accesibil numai lui Dumnezeu și oricât am crede noi că-i semănăm, aici, în acest important punct, nu-i semănăm, suntem de capul nostru.

Deci moartea o înțelegem în comparație cu somnul. „Să dormi, să mori, să dormi...“ Somnul e de înțeles pentru noi deoarece după el ne trezim. Îl înțelegem în comparație cu o trezire ce se petrece repede, la câteva ore după adormire. Un somn fără trezire imediată nu e de conceput pentru noi, un somn veșnic. Chiar dacă îl acceptăm, fără să-l înțelegem însă. Sigur că atunci când vor suna trâmbițele Judecății de Apoi ne vom trezi cu toții. Dar e prea mult până atunci pentru ca mințile noastre limitate să poată pricepe.

Editori:
 ■ **Uniunea Scriitorilor din România**
 ■ **Fundația Luceafărul**
 Cu sprijinul Fundației Soros
 pentru o Societate Deschisă

Redacția: Laurențiu Ulici (*director*), Marius Tupan (*redactor șef*), Ioan Es. Pop (*secretar general de redacție*), Alexandru Spânu (*redactor*), Olivia Marcu (*secretariat*), Maria Burcă (*curier*), Florin Țone (*fotoreporter*)

Redacția și administrația:
 Calea Victoriei nr. 133, București, sector 1,
 telefon 659.67.60.
 Cont: Agenția Credit Bank, sector 2,
 nr. 40.10.11.50.16 (lei) și
 40.20.11.50.12.16 (valută)

Tehnoredactare computerizată:
 INFO G.I.P.
 Manuela Drăghici, Marius Predescu

Tipar: INTERGRAPH
 Abonamentele se pot face la toate oficiile
 poștale din țară. Revista noastră este înscrisă
 în Catalogul publicațiilor la poziția 2048.

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

de PETRE STOICA

● H.-R. PATAPIEVICI: „Boala României nu este tranziția, este regimul Iliescu“. (22) ● ION CRISTOIU: „Ion Iliescu își dă cu părerea de obicei asupra a tot felul de fleacuri“. (Evenimentul zilei) ● CARMEN DUMITRESCU: „Lângă stresul continuu al sărăciei se așează spaima. Și căpitanul Soare“. (Cotidianul) ● ALINA HUTT: „Legea poliției/ În conflict cu documentele internaționale. «Organul» are prea multă putere asupra cetățeanului“. (România liberă) ● MIHAI TOADER: „Senatorii Puterii au votat moartea lui Iuga“ (Ziua) ● CORINA CARAMETE: „Reșita/ Nepotul lui Verdeț și fiul lui David au fost înaintați în funcții“. (România liberă) ● „Capetele din TVR sunt corupte până în măduva oaselor“ (Ziua) ● MARIANA CROITORU: „O victorie a partidului de guvernământ. Regele Cioabă va candida pe listele PDSR la alegerile parlamentare din 1996. Domnia sa afirmă că este apropiat și de C. V. Tudor, al cărui tată «este țigan neaș din Obor»“. (Ev. zilei) ● „Dacă România nu va accelera privatizarea, progresul înregistrat până acum va fi zadarnic, apreciază ambasadorul SUA, dl Alfred Moses, într-un articol semnat în International Herald Tribune“. (Cronica Română) ● LUCIAN VASILE SZABO: „Legea accelerării privatizării s-a transformat în Legea frânării privatizării sau într-o lege a privatizării“. (Timișoara) ● VICTOR SOCACIU: „Nu există sprijin real pentru particulari“. (Interviu, în

Capital) ● „Cu guvernul Văcăroiu ne-ar trebui 281 de ani să atingem nivelul din 1992 al Franței“. (România liberă) ● „Cântărețul formației engleze «Smokie», Alan Lesley Barton, a decedat în seara zilei de joi în orașul german Cologne (sbl. n.)... (Oglinda). Nu Cologne, ci Köln! La carte, băieți! ● „Un hohot de râs străbate întreaga țară. C. V. Tudor s-a logodit cu Bulă al politicii românești: Ion I. Brătianu, zis și «Doi cartofi». Formidabila alianță politică se numește Partida Națională“ (Ev. zilei) ● RĂZVAN SAVALIUC: „Președintele PRM, procesomanul-numărul unu al României, scandalizează din nou justiția! Vadim are de ales între cătușe și cămașa de forță“. (Ziua) ● I. I. BRĂȚIANU: „Simpatizanții mei erau 200 mii la alegeri, numărul lor a crescut“. (Interviu, în Academia Cașavencu) ● „Difuzorii de presă și carte sunt împinși spre faliment“. (Zig Zag) ● RODICA CIOBANU: „Publicațiile literare mor, monumentele zac în paragină, dar portretele guvernanților nu mai încap în rame“... (Adevărul) ● ION ILIESCU (președintele României): „Nu ne rămâne altă soluție, decât să fim optimiști“. (Cf. Academia Cașavencu) ● IOAN GROȘAN: „Cred că vom ajunge o societate cu adevărat democratică atunci când guvernul va oferi (deoarece acest eveniment nu se petrece neapărat în cadrul unei nunți) un mic ajutor bănesc, indexabil, pentru deflorări“ (Ziua).

Cultura generală și politica

de LAURENȚIU ULICI

Printre defectele pe care le atestă zilnic cei ce guvernează acum această țară ar trebui trecută, la loc de frunte, precaritatea culturii generale. Sunt, firește, prin parlament, și, poate, prin guvern, și persoane care n-au trecut prin școală ca găscă prin apă și al căror interes pentru o anume specializare profesională a fost dublat de interesul pentru ceea ce se înțelege în chip curent prin cultură generală. Dar regula e a celor care și-au lărgit, eventual, orizontul cunoștințelor de specialitate și, concomitent, și-au strâmtat de tot orizontul de cultură generală (las de-o parte cazurile, din păcate nu rare, de strâmtare a ambelor orizonturi). Regula aceasta a funcționat și în regimul comunist, mai mult, regimul comunist a impus-o ca regulă în domeniul vieții politice. Înainte de război situația era exact pe dos: ceea ce azi și în perioada comunistă era regulă, atunci era excepție iar ceea ce acum este excepție atunci era regulă. În ciuda unor păreri contrare, relativ răspândite în zilele noastre, precaritatea culturii generale are efecte directe și mari asupra activității curente a oamenilor politici. Sunt absolut convins că un ministru, să zicem al industriilor, nu are nici o șansă de a fi un bun ministru pe domeniul său dacă îi lipsește cultura generală. Din

păcate, reciproca e și ea valabilă, adică nu-i suficient să ai o mare cultură generală ca să fii un bun ministru al industriilor. Nu despre asta este, însă, vorba, ci despre efectul fericit și multiplu (psihologic, comportamental, profesional etc.) pe care cultura generală îl produce în orice activitate specializată, mai ales în politică, fie ea externă (în diplomație) sau internă (în guvernare și în legislație). De la Kogălniceanu și Maiorescu la Titulescu și Brătianu avem o pleiadă de oameni politici cultivați, după cum de la Gheorghiu – Dej la Ceaușescu avem și un șir lung de oameni politici incuți sau, mai rău, semidocti. Problema nu e să oprești accesul indivizilor fără cultură generală în structurile politice ale societății – ar fi un fel de teoremă a lui Fermat, aparent soluționabilă, în realitate indemonstrabilă, – problema e să existe un echilibru între cei **cu** și cei **fără**, cu o cât de ușoară înclinare către cei dintâi. Pentru că acolo unde există cultură generală există mai multe premise pentru o mai limpede vedere a lucrurilor și o mai corectă înțelegere a lor, ceea ce – mai cu seamă pentru politicieni – este de maximă însemnătate. Așa cum e de preferat un adversar inteligent unui partizan prost, e de preferat și un adversar cultivat unui coechipier

incult. De altfel, dacă privim cu atenție în istoria politică a societăților cu regim democratic, vom băga de seamă că marii politicieni au fost aceia care, aflându-se la putere, au știut să aplece urechea și la opiniile oamenilor inteligenți și cultivați din opoziție. Nu-i mai puțin adevărat că se poate face politică mare și în absența unei vaste culturi generale sau chiar a unei inteligențe performante. Cu o condiție: să existe bun simț politic. Care bun simț conduce, fără doar și poate, la afirmarea încrederii în oamenii inteligenți și cultivați. Și astfel cercul virtuților politice și cercul culturii generale ajung să fie secante. Iar suprafața comună ce rezultă din această intersectare se numește competență politică. Mai mare sau mai mică, după cât de mare sau cât de mică e suprafața comună. Deducția logică ar fi că la baza competenței politice stau bunul simț, cultura generală și însușirile de politician ale individului, o triadă în același timp didactică și axiologică. Pe care Machiavelli – cel mai mare politolog din toate timpurile – a confirmat-o subtil prin judecăți de tip oximoronic, asupra cărora ar fi util să ne aplecăm din perspectiva zilei de azi. Teamă mi-i însă că multora din politicienii noștri le este mai la îndemână atributul consacrat de o anumită lectură decât o lectură nouă a textelor italianului.

minimax

Nedumerirea (IV)

de ȘERBAN LANESCU

De fapt mai multe sunt ele, nedumeririle-mi, și cel puțin câteva, părându-mi-se, cumva insuportabile. În jargon psihologic fenomenul s-ar numi **disonanță cognitivă** (L. Festinger). Adică iubești pe cineva, îl respecti, ai încredere în el etc. și, în virtutea acestor sentimente, accepți în genere fără cârteală cam tot ceea ce spune/face. Tentant dar și riscant e să te dăruie unui idol! Sau, cum s-ar zice la bodegă, greu e domn'le fără idol, da greu și cu idol. Greu pen'că, – de unde și începe toată **tărășenia** – deși e incomod și nici nu prea se poartă, mai poți avea totuși, și oarece **prențipuri**. Așa, cât de cât. Cu riscul chiar de a părea rigid, anapoda, maniac etc. Ba încă unii – ceea ce nu mai este de glumă –, până-ntr-atât au ținut la principii încât au preferat tortura și moartea. (L-aș fi întrebat pe cel

care povățuiește, vezi Doamne biblic, că intelectualul trebuie să fie „înțelept ca șarpele“, l-aș fi întrebat ce părere are despre unii dintre intelectualii morți în pușcăriile comuniste. Adică într-un moment ca cel din dec.'89 se mai poate muri și, cum s-ar zice, luat de val, de-a valma, sub imperiul unei emoții colective; în pușcărie însă se moare pe-ndelete, „la rece“, de sine stătător. Iar dacă mi-ar fi răspuns că, dom'le, erau alte vremuri, l-aș fi întrebat ce părere are despre gestul d-lui Iuga. Că nu te țin bretelele să fii demn e una. Ori, încă mai mult, într-un exces de rafinament, indemnitatea – mai ales dacă aduce și indemnizație! – poate foarte bine să-ți priască. Nimic de zis. A teoretiza însă duplicitatea și parșivenia... Pardon!).

Așadar, pe de-o parte e idolul

(idolii) pe care îl(îi) iubești și îl(îi) respecti necondiționat, pe de altă parte sunt **prențipurile**. Valorile, credințele, în fine tot ceea ce te face să bănuiești, ori chiar să crezi că există un rost pe lumea asta, ba poate și pe cealaltă. Uneori, idolul te mai poate pune în încurcătură, văzând, părându-ți-se că nu este decât un biet om, dar chiar și-atunci, dacă ești consecvent în idolatrizare, efectul este pozitiv căci așa, greșind poate, te face să-l iubești încă mai tare (de fapt, iubești și mai tare). Bine'nțeleș, idolul și **prențipurile** sunt bine laolaltă. Toate bune și frumoase. Deodată, însă, auzi/vezi/află că idolul a (re)acționat ca un **idol de lut** lovind grosolan (unul dintre) **prențipurile** tale dragi. Pac! Disonanță cognitivă. Ceața. „Datu-n bălbăială“. Ultima lovitură a venit din partea Papei și, deși vaccinat (bunăoară de Havel), am recepționat-o în plin.

Păi dacă până și Sfântul Părinte... înfruntând și riscurile unui asemenea gest întotdeauna aducător de mari necazuri! Ce să le mai poți cere atunci unor bieți muritori?! Nu există compromis compromițător. Asta în timp ce la televizorul de noapte al TVR de luni 27 martie a.c. C.-V. Tudor îl acuza pe dl Dumitru Iuga de... terorism. La fel, căci la fel este, și A. Năstase. Întrebat cine apreciază că va purta responsabilitatea morală dacă va muri dl Iuga, a plimbat-o-n dreapta și-n stânga (că, zău, ce era să zică?!). După care l-a învinuit de-a dreptul. Au spus/strigat unii, cândva, că doar morți vor fi crezuți. Aiurea-n tramvai! Totul, absolut totul se negociază și cine-i mai slab moare. Toate reperatele morale sunt în plop. Pentru că disconfortul psihic propriu disonanței cognitive cere sacrificarea unuia din cei doi termeni: fie „ucizi“ idolul, fie renunți la **prențip**.

Acum, serios vorbind, adică scriind, cu toate **victoriile lor politice**, **situațiunea** pare să se cam îngroașe din toate părțile, și înăuntru și pe-afară, împingându-i încet dar sigur la măsuri de/în forță. Și s-ar putea ca tocmai masele cele atât de... blajine să le joace vreo festă. Că dinspre intelectuali, tot încercând ei (cei mai mulți) să se comporte înțelept ca șarpele, ajung doar să se târască. Ca viermii. Ce pot fi striviți fără nici o problemă.

Centenar. Ernst Jünger: Pe falezele de marmură

Cu zgârcenie a fost tradus și comentat, la noi, Ernst Jünger, una dintre cele mai acute conștiințe ale secolului, unul dintre cele mai convingătoare talente ale aceluiași secol, care – să avem tăria de a recunoaște! – declină în derizoriu, în marasm și indigență. Născut pe 29 martie 1895, Jünger pare a fi predestinat a juca de nenumărate ori câte un renghi morții: scapă cu viață din Legiunea Străină; în ciuda a 14 răni grave, supraviețuiește primului măcel mondial; ofițer în Wehrmacht, participă la celebrul complot organizat de von Stauffenberg și, iarăși ca prin minune, scapă de secure. Dar poate că viața i-a fost la cel mai apropiat pas de moarte în 1939, când publică celebrul roman **Pe falezele de marmură**, o parabolă antihitleristă extrem de străvezie, pentru care Gestapoul îi cere capul; Hitler va opri însă orice represalii. Gestul dictatorului conținea o doză masivă de inexplicabil, dar de aici și până la a-l supune pe Jünger unor suspiciuni infamante distanța este enormă; și totuși, i s-au făcut, după război, reproșuri peste reproșuri, a fost catalogat în fel și chip (ura, raportată la obiectul patibular generator al resentimentului, își capătă justificarea, dar, dacă se răsfrânge orbește, fără o prealabilă analiză pătrunzătoare și nepărtinitoare asupra unor subiecți aflați accidental în situații de certă ambiguitate, atunci ea își pierde rostul benefic al asanării, nedreptățind și veștejindu-se singură; a se vedea și cazul Heidegger). Oricum, (și) în cazul lui Jünger au triumfat reverberațiile fără echivoc ale operei.

Pe falezele de marmură este printre primele romane moderne europene care demască mecanismele nu tocmai simple – în pofida primitivismului emanat – ale dictaturii totalitare. Scrisă în manieră parabolică, această carte reușește o savantă întrepătrundere de simboluri, de cauzalități, elementele magicului și cele ale realului se susțin reciproc, fenomenele se plasează într-o zonă a ubicuității care depășește trimiterea exclusivă la conjunctural; și, nu întâmplător, narațiunea pornește prin parafrazarea unui celebru stih dantesc. Cumva, **Pe falezele de marmură** echivalează cu o replică modernă la **Infernul**. (Ed. Revistei Literatorului, 500 lei)

Ștefan Munteanu: Poeții beau din apa cerului

Antologie (îngrijită de George Vulturescu și așezată sub titlu oarecum redundant) din creația în versuri a unui artist polyvalent (pictor, scenarist, regizor, poet), plecat din țară în SUA în anul 1972, mutat definitiv din această viață în 1990. „Dacă vrem să situăm versurile lui Ștefan Munteanu în cadrul literaturii noastre contemporane și dacă ținem seamă de faptul că aceste versuri sunt creatoare de atmosferă epică, sunt fanteziste și policrome, versuri purtate de melodia lor interioară, versuri onirice și manieriste, ce nu se lasă totuși risipite în prețiozitate și vag; de vrem prin urmare să-i aflăm lui Ștefan Munteanu tovarăși de drum în călătoria lui visătoare printre stelele care se învârt fericite și leneșe în jurul insului singuratic și anxios, vom numi desigur poeți ai stihului și ai prozei ca Leonid Dimov, Andrei Ujică sau Emil Brumarul”. (Ion Negoieșcu, în Prefață). Poetul se remarcă printr-o melancolie pronunțată, intarsiată cu disperări, ironii, toate înobilate de un neostoit simț al frumosului tradus palpabil în calofilie. Nu lipsesc notele tragice, pe de-a-ntregul autentice, autenticitatea fiind cea mai de preț marcă a acestui artist înnașcut. (Casa de Editură Panteon, 3000 lei).

Hegel: Fenomenologia spiritului

Un regal editorial, asupra căruia se cuvine să zăbovim (în ciuda eventualelor... grimase ale unor domni literați, hrăniți la „școala” talentului ostil influențelor culturale, după a căror optică deficitară comentarea cărților de filozofie în paginile unei reviste literare ar reprezenta, vezi Doamne, un balast!). Deci, să ne reamintim: **Fenomenologia spiritului** și **Logica** reprezintă cei doi mari piloni pe care se edifică întreaga filozofie hegeliană. Este urmărită, aici, evoluția conștiinței de la simpla percepție a „ceva” (Dieses) până la rațiune, apoi la **spirit** (superior, ca putere de pătrundere, rațiunii), la **religie** (această revelație integrală despre lume) și, în final, la **cunoașterea absolută**, în teritoriul căreia lumea și spiritul se dezvăluie lor înșile. În mare, filozofia lui Hegel este o filozofie a **Spiritului**, a acestui dat care, spreosebire de natură – supusă repetabilității –, înseamnă o **creație continuă**, înseamnă **libertate și conștiință de sine** (înscrisura hegelianismului în câmpul liniilor de forță ale idealismului german – filozofie prin excelență a libertății și a creației spirituale – devine, deci, evidentă).

Pentru Hegel, arta, religia, istoria, dreptul – domenii definitorii ale Spiritului – se înfățișează ca emanații ale Ideii. Frumosul este Ideea; religia înseamnă o formă de exprimare a revelației Ideii în sentimentul credinței, fiind, în fond, aceeași revelație pe care filozofia o exprimă, pe cale rațională, în conceptele sale; dezvoltarea rațiunii și a spiritului individual, fiind vorba de un **spirit obiectiv** și de o **revelație progresivă**. Spiritul obiectiv înseamnă spiritul unei epoci, al unui popor, este supraindividual, istoria în sine fiind opera manifestării planului rațional al lui Dumnezeu (**iconomia divină**, spun ortodocșii), opera Providenței. În fine, dreptul reprezintă și el o creație a Spiritului în istorie. **Filozofia spiritului** a lui Hegel înglobează ideile de progres, de evoluție, de creație, subordonate toate ideii providenței rațiunii.

Una dintre cele mai profunde valorificări ale omului și întregii sale culturi, sistemul filozofic hegelian înseamnă – după monumentele iscălite Aristotel și Toma d'Aquino – al treilea mare sistem al întregii filozofii occidentale. (Editura IRI, 9000 lei)

Iurie Colesnic: Basarabia necunoscută

Motivația scrierii acestei cărți este declarată de către autor însuși: „... atunci când nu mai avem cronici, nici suficiente arhive și nici martori oculari, suntem datori să reconstituim trecutul după amprentele lăstate de istorie pe fiecare atom, pe fiecare frunză, pe fiecare clipă, pe fiecare stea... Numai așa ne vom înrudi cu trecutul, numai așa vom obține plasma memoriei, numai așa vom reuși să ne apropiem - noi de esență noastră”. Sunt strânse între copertile volumului portrete (46 la număr) ale unor personalități culturale și politice, al căror crez nedeșteptat a fost: **Basarabia – pământ românesc**, ale căror vieți nu au avut alt țel decât menținerea acestui vitregit colț de Românie în trupul firesc al patriei neciuntite. Portretele sunt, de fapt, micromonografiile realizate în urma unei documentări extrem de serioase, au rotunjime, lipsește orice ostentație, de foarte multe ori ating virtuți literare certe. Partea finală a cărții grupează, în secțiunea **Anexe**, documente semnate, printre alții, de Ștefan Ciobanu, Constantin Popovici, Teodosia Mateevici, Ion Inuleț. Toate acestea aparțin istoriei adevărate, fiind mărturii zdrobitoare în favoarea adevărului istoric, terfelit ieri, terfelit azi... Măine?!

Și, o remarcă pur personală: citind cartea, nu am avut nevoie de dicționar, cu toate că este scrisă în limbă... moldovenească, cel puțin așa susține **samii balșoi maldavanschii tavașiși** (1-am numit, în limba-i preferată, pe Mircea Snegur!).

Anticariat

Sergiu Dan, ARSENIC, Editura „Cultura Națională”, 1935

Un modest doctor de prin selectul cartier Cotroceni, Filimon, își va reduce, pentru o bucată de timp, universul interior la o aventură sentimentală dictată de hazard și insinuată în ființa lui cu unduire de reptilă discretă, dar decisă. Ana – nevasta unui prieten cu ocupație dubioasă (traficant de carne vie), pe numele său Bibi - îi va deveni amantă. Toate cât de cât bune și cât de cât „frumoase”, numai că Filimon descoperă existența unui al doilea amant în viața Anei. Soțul cocu îi devine aliat în răzburarea plănuită; acesta primește de la Filimon un flacon cu arsenic menit a-l suprima pe cel care stricase „liniștea” triumphiului, transformându-l în patruater. Dar totul se sfârșește într-o baltă de ridicol. Din potențial erou, Filimon ajunge iarăși un anodin, un simplu spectator de galerie la comedia vieții.

Actor, dar, în același timp, mai ales privitor, Filimon este creionat cu un condei înmuat în ironie, dar și în măhnire. În fond, doctorașul este un pai aflat la discreția valorilor vieții, nici victimă, nici erou, nici placid, nici pasional, mai degrabă un condamnat prin structură la indiferență, un fel de marionetă înduioșătoare care joacă precum melodia schimbătoare a exteriorului i-o impune.

Arsenic promitea un bun ironist, un povestitor care știa să se detașeze de personajele imaginate, devenind un fel de păpușar abil, prin degetele căruia „păpușile” se deplasează feeric, gesticulând la granița dintre ironie și grotesc. Promitea. (Anticariatul Scala, 1600 lei).

top 5

Librăria Kretzulescu

- Ioan Petru Culianu, **Mircea Eliade** (Nemira, 4000 lei)
- Petroniu, **Satyricon** (Univers, 3000 lei)
- Ana Blandiana, **Imitație de coșmar** (Du Style, 6630 lei)

Librăria Sadoveanu

- Ioan Petru Culianu, **Mircea Eliade**
- Ana Blandiana, **Imitație de coșmar**
- Vasile Lovinescu, **Dacia hiperboreană** (Rosmarin, 500 lei)

Librăria Eminescu

- Sorin Antohi, **Civitas imaginalis** (Litera, 3900 lei)
- George Pruteanu, **Pactul cu diavolul** (Albatros și Universal Dalsi, 3570 lei)
- Ioan Petru Culianu, **Mircea Eliade**

Librăria Alfa

- Iona Petru Culianu, **Mircea Eliade**
- Nietzsche, **A doua considerație inoportună** (Ararat, f. p.)
- Sorin Antohi, **Civitas imaginalis**

Librăria din Bd. I Dec. 1918, nr. 53

- Adrian Marino, **Olé! España** (Aius, f.p.)
- Ana Blandiana, **Imitație de coșmar**
- Petroniu, **Satyricon**

Pentru o cât mai promptă prezentare, invităm editurile interesate (dar și pe autori) să expedieze pe adresa redacției noastre un exemplar din noile apariții de carte.

Douăzeci de ani de coșmaruri și o noapte a speranțelor năruite

de GEO ȘERBAN

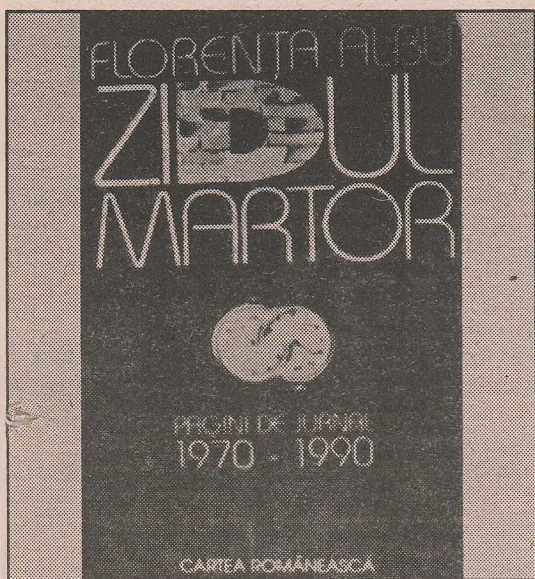
lumii continuă, te continuă...“.

Osmoza aceasta explică suferința cumplită mărturisită de Florența Albu în fața primejdiilor cărora lumea rurală are a le face față. Există amenințările naturale: inundații, calamitățile secetei înregistrate cu antenele timpului, până la durere fizică. Însă, ce doare mai profund, dincolo de cataclism ca atare, este perversitatea, falsificarea realităților sumbre prin gesturi convenționale, confecționate. Pericolul umflării apelor e trecător, bicisnice și de neîndurat sunt vorbele umflate. Cu atât mai categorică e reacția poetei când intervine, ironic denumit „sistemalizare“, procesul distrugerii din temelii a așezărilor sătești de către orba furie comunistă. Acum și aici, Jurnalul se umple de ecourile unor tensiuni extraordinare ce asaltează conștiința poetei, incapabilă să mimeze indifeerența, să-și tăinuască rănilor și să spere în tămăduirea lor cu ajutorul concesiilor confortabile: „Serile mă adun cu mine să-mi oblojesc rănilor; și după oblojire le zmulg pansamentul să mă conving că suferința nu este închipuită, că ele există, sângerează, sunt adânci și urâte – și chiar cicatricele lor. Și uneori încerc să-mi închipui cum or fi rănilor și cicatricele pe scoarța cerebrală, tot acest bombardament de o viață întreagă, spaimelor și încercările disperate de acomodare, complexe și refuzările și încercările de a fi tu însăși – tu însăși cu orice preț. Și iar mă întorc la cuvinte, la încrederea și neîncrederea în cuvinte și, iată, chiar acum, îndoiala că ceea ce spun, spun neîntreg, nesigur, neadevărat“.

Astfel se declanșează calvarul unui șir de volume imposibil de trecut, fără mutilări, printre furcile caudine ale obstrucțiilor ideologice. Sunt consemnate în amănunt avatarurile îndurate în edituri, confruntările cu oportunistele redacționale de diferite calibre, chiar cu propriile tendințe de auto-cenzură, ca o culme a perversității operate de tutela dură a îndrumării partinice. Paradoxul este că, în disperare de cauză, crezând a se putea apăra mai cu succes împotriva ingerințelor aberante din interior, autoarea greu încercată consimte să îngroașe rândurile membrilor de partid. Participarea la ședințe ale organizației o va ajuta doar să vadă și mai clar nepotrivirea dintre slogane și dramele țării împinsă la dezastru. Detestă pâlăvrăgeala lăbărtată cultivată sub faldurile ignobilului cenaclu „Flacăra“, ca și refugiu facil în șușoteli pe la colțuri, bărfe histrionice, limitarea protestului la „hlizeli“ din arsenalul lui Păcală. Vorbelor de duh, cabotinismelor șmecherești, „sincerităților“ truate ale unei notorii poete, altminteri extrem de inteligente, preferă causticele reflecții ale regizorului expert în Caragiale, neîntrecut în valorificarea sensurilor dinamitarde conținute de „bășcălia“ clasicului. Scene și tipuri din viața literară se perindă prin filele Florenței Albu cu o vitalitate expresivă care intră în concurență cu Jurnalul lui Mircea Zăciu. Deși meteorică apariție, trecerea lui Emil Botta se fixează adânc în memorie: „...crin subțire, serafic, otrăvit, parcă, de propriul său parfum, de șoapta vocii etern suferinde, somnambolic, drogat de emanațiile poeziei, trăită în sferele înalte, inaccesibile buznei contemporane. Văzându-l dimineța, spre orele 11, înalt, puțin gârbovit, cu pasul de noctambul pe o scenă străină, mă temeam ca aerul aglomerației din jur să nu-l trezească, să nu-l rănească...“.

Mai de reținut decât plasticitatea caracterizării, în pagina Florenței Albu este fiorul discret al implicării generoase, aș risca să spun chiar atașamentul uman, dacă n-ar interveni prea des acele referințe ale autoarei la „colțoșenia“ ce i se atribuie și în care se complacă („tepoasă, piezișă, amară“). În fond ea este însetată de iubire și manifestă o mare capacitate de a se dăruie, dovadă înseși suferințele pentru tot răul din jur. Cei trei F (frică, foame, frig), deveniți emblematici cu cât însemnările avansează pe parcursul anilor '80, își află corespondent în cumularea de epitete participative dintre cele mai dure: năucă, scârbită, exasperată, îngrețoșată, înfrigurată, istovită, deprimată, cenușie. Pragul răbdării pare depășit, dar dezolarea pricinuită de neputința împotrivirii deschise accentuează paroxistic înstrăinarea: „ne urlăm revolta doar în noi înșine, până ni se face greață de noi înșine și unii de alții“ (22 ian. 1989) – „... teama de noi și unii de alții. Și nu se arată măcar o lumină, o crăpătură în toată zidăria care ne împrejmuie și ne zidește înăuntru, nu se arată nimic, decât nimicul care se scâlămbăie în fața ochilor noștri“ (4 martie 1989). Spaima și grotescul se extind dominator, într-o promiscuitate hidoasă, gata-gata să anihileze ultimele resurse de demnitate, dacă n-ar fi ici-colo gesturi de protest ale unor disidenți curajoși, refuzând să se lase copleșiți de lăncezeala masivă, lașă, de masa somnolentă, narcotizată parcă de proporțiile apocaliptice ale minciunii.

Asemeni trâmbețelor Ierihonului, dangătele prelungi de clopot ale nopții de 21 spre 22 decembrie aveau să vestească spontana trezire, scuturarea chingilor dictaturii, suprimarea suferinței înjositoare. Părtașă la revărsarea pe străzi a tinerilor hotărâți să pună capăt regimului de teroare, poeta le împărtășește entuziasmul regenerator și urcă pe culmile extazului, cutremurată tocmai de capacitatea lor de jertfă. Pentru moment, nimeni nu stă să descifreze semnele răuvestitoare ale clopotului singuratic printre rafalele de gloanțe, dar rafalele vor continua aberant și în zilele următoare iar execuția pripită din chiar ziua Crăciunului nu mai lasă nici o îndoială asupra josniciei perfide ce s-a insinuat în atmosfera speranțelor prea repede fugărite, ostracizate, pângărite, năruite. Premonițiile cedază curând locul faptelor incontestabile puse la cale spre a bloca radicalizarea schimbării survenite: mitinguri dirijate întru compromiterea forțelor democratice în curs de organizare, prigoana manifestațiilor din Piața Universității, aducerea minerilor ca să facă „ordine“, trucarea primelor alegeri libere prin manipularea fără scrupule a electoratului, iarși demagogia triumfătoare și încă însuflețită de retorica deșănțată a foștilor „lăudători de curte“. Pe măsură ce înregistrează cu stupefacție, notele recapătă tonul sumbru anterior: „legalizată inerția“, „liniște, apatie, moarte“, „măcinarea noastră de fiecare zi“. La un an de la magnifica explozie de renaștere tinerească: „Bat clopotele bisericilor... pentru «victoria» de anul trecut. Care victorie? Aceea a altei puteri, a altei minciuni, a altui dresaj?“. Unde întorci privirile, descoperi numai re-ziduuri. Concluzia lecturii **Zidului martor** se află subliniată ceva mai devreme de autoarea însăși: **să nu uiți!** Sub acest raport, cartea Florenței Albu se așează în raftul bibliotecii foarte aproape de **Jurnalul fericirii**.

Un biet zid lepros, bătut în neștire de vânturi și ploie, este luat de poeta Florența Albu martor al sensibilității sale ultragiante, hăituite, devastate în împrejurările vitrege ce fac obiectul Jurnalului ținut cu aproximativă regularitate și cu înverșunare din primăvara lui 1970 până în decembrie 1990. Evocarea halucinatorie, ca o arătare urâtă, demonică, traduce degradarea generală a unei existențe bătuite de spectrul punerii la... zid.

Obsesivele senzații ale pustiului lăuntric, afundării în ceață, claustrării forțate, incomunicabilității își dezvăluie repede suportul concret în prigoana polițienească, satrapică, resimțită paralizant la tot pasul. Amintiri mai vechi se adaugă scenelor imediate de coșmar, „demascarea“ cui Paul Goma încă din 1956 și, iarși, în 1971, după ispășirea prin temnița a vinei de a fi gândit liber, înfierat public pentru că a publicat în Occident romanul refuzat de obtuzitatea cenzorilor autohtoni. Agresivitatea denunțatorului (nominalizat în persoana unui critic oficializat fanatic) asociată cu lașitatea celor ce acceptă în tăcere „procesul“ determină un firesc sentiment de lehamite și declanșează instinctul de apărare sub forma retragerii în bârlog. Numai că nici propriul apartament nu reprezintă certitudinea protecției, întrucât securiștii nu se sfiesc să dea buzna, să pună întrebări, să încerce șantajul, să semene spaimă până la impulsul sinuciderii; iar episodul din august 1972 are reverberații și în iulie 1973 în atacul subversiv al suspiciunilor, conspirația prelungită a marginalizării, interdicțiile pe motiv de „dosar“, în aprilie 1978 și peste alți doi ani, o hăituaială repetată, insistentă, otrăvitoare, ca cel vizat să nu uite că este oricând la chermul unei puteri discreționare. Opresiunea torturantă se insinuează chiar și în vise, acumulate asemenea unor avertismente ale dizolvării, aneantizării, pierderii identității. Rămân doar clopotele serafice, revărsate sâmbăta, duminicile și recepționate, ca un ritual, în văzduhul etajului superior, să mai dea parcă iluzia purității, vecinătăților celeste nestânjenite. Dar drojdia grea depusă pe fundul sufletului, toată săptămâna, întreține o ostilitate absurd returnată asupra orașului ca atare, a ființelor lui reduce la fosgăiala anonimă, aproape animalică sub avalanșa grijilor cotidiene. Debusolată, alertată, poeta fără rădăcini citadine dă semne a nu se simți „acasă“ decât în mediul original al satului, cu care vibrează, laolaltă, prin toți porii: „Și cum pătrunde soarele în chirpiciul pereților, și cum miroase lutul încins, caisa coaptă, praful, apa dormind în căldări și în oale; și cum se pulverizează în tot cerul frunza salcâmlor, aripa sperietorilor cocoțate în cireși; și cum stă Vremea – deodată scufundându-se în sine. În toată nemișcarea. (...) Cum ai muri și cum mai continui să dormi în acest nesfârșit fel de a iubi, de a te coace, de a cădea îngrozitor de încet în lumină, între lumini și umbre – și sâmburele iar, și țarina iar, și soarele, soarele, somnul, încolțirea, tiparele în care ai mai fost, punctele în care ai mai căzut – și locul căderii, locul rădăcinii din nou. Și vuietul

leo butnaru

Si poate că...

Ce carnaval ne-carnal
dar
sfâșietor – transformarea unui înger
într-un om
dez-nașterea lui din divinitate
într-o naștere a păcătosului
apoi
cel mai disperat simț care a trecut
vreodată
printr-o inimă omenească și care
totdeauna trece prin inima îngerului căzut
– speranța
întru purificarea de păcate
și poate că
întru reabsorbirea în Dumnezeu...

În așteptarea lui Homer

În acest discurs discret depolitizat
vorbi-voi de Troia prehomerică în care
nimeni nu aștepta vreun politician
nimeni ne aștepta vreun erou salvator
sau vreun Beckett cu Godot - ul său
ci strigau cu toții a disperare: Murim
dar să vină Homer! Să se nască Homer
și să vină ca să ne cânte antichitatea
ce prinde a se contopi cu moartea!...

Pe lângă ștreang steag și înger

Adierea de vânt metafizic clatină
un ștreang un steag și un înger iluzoriu
suspendat deasupra lumii de rând -
anume
pe lângă ștreang steag și înger
un suflet necăjit se înalță
în azurul propriei sale imaginații
pentru a înnebuni de neputința împăcării
cu perimetrul cuștii.

Vocativ

Hermes, pies i gwiazda.
Zbignev Herbert

Lui Adam Puslojic

În timp ce gândeam că e dificil să fii
Hermes
să ai aripi la picioare
ceva mai sus pe călcâie lângă oul-
picioarului
unul din inconveniente simțindu-l chiar
la cea mai banală trecere
printr-o mahala oarecare
unde cine știe ce javră jigărită
te-ar putea încolți de zeieștile atribute

în timpul ăsta de abatere mitologică
îi văd pe ăia cu Pegașii
văd legiunea lor care alcătuiește cavaleria
ușoară

a Poeziei
și pe ceilalți îi văd - pe
infanteriștii Parnasului
pe teluricii pedestrași jertfitori
în numele unei victorii care-i interesează
pe atât de puțini patrioți
ai Universului. În timp ce mă gândeam
la Hermes Trismegistos
în variabila sa ipostază de
ocrotitor al scrisului și de purtător de vești
și cum Hermes nu se arăta nu se arăta nu
se arăta
mi-am zis să încerc să aflu vestea care
mă interesează
de la cavaleriștii sau pedestrașii Poeziei
strigându-le: „Hei! care dintre domniile
voastre știe
ce mai face Nichita Stănescu?!“ – Și mi-a
răspuns

întrebând la rându-i
un infanterist arătos: „Care anume?“
„Cel blond ca un înger“
am precizat eu. „A-a! Păi el
e îngerul de pază al lui Vergiliu. L-am
auzit cum
pe când treceam prin niște cercuri
infernale
i se adresă latinului: Tu călăuz
tu domn și tu maestru“.

Proiectați față-n față

Nous voici projetés face à face
pour comprendre.
Guillevic

Discutăm într-o zi de la sfârșitul lui
septembrie
când ni se pare că piatra
fără a înceta să fie piatră

de fapt este „Geometria“ lui Euclid
sau verișoara lui Nichita Stănescu
și frunzișul
fără a înceta să fie frunziș
este totuși tabla înmulțirii (în pădure
ar putea fi chiar însăși „Cartea cifrelor“. Și
mai avem senzația că
odată ce au prins a cădea frunzele
în câteva zile
în vreun copac gol-pat-de-pușcă (adică
vorba e doar despre ceea ce se poate
face din lemn –
pat de pușcă –
și nu de adevărul gol-pușcă) am putea
vedea
vreun nefericit ins spânzurat
deocamdată însă
în ziua aceasta sfârșitul lui septembrie
este
ascuns încă de abundența frunzișului
pornit deja
a se rări și care
fără a înceta să fie frunziș
este totuși tabla scăderii – zic
și văd cum peste chipul tău
și simt cum peste chipul meu trece um
unei idei neînțelese care de fapt
semnifică unul și același lucru cu
ideea unei umbre neînțelese
dar
anume pentru a o înțelege
noi am fost proiectați față-n față.

Șchola Linycus

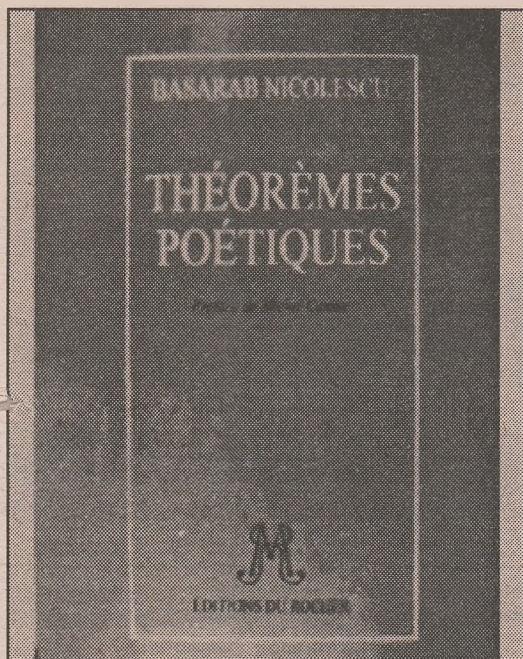
Deja
de circ(a) (și pâine) două mii patru sute de
ani
din gâttelejul iritat (al lui Antistene să zicem)
iradiază în încrâncenată tăcere
aura posibilelor sudalme
sugrumate (de bunul simț?); iradiază
schiză de nimb al puterii de a renunța la
riposta
care nu este demnă de o
incoruptibilă ură.

Zeul căpos

Oare care zeu să aibă creierul enorm
cam cât toate viscerele
din uriașul său abdomen?
Zeul foametei sau
zeul gândului nesățios?

Dincolo

Dincolo de puterea văzului nostru
dincolo de răzbaterea auzului nostru este
pasărea aia ce zboară hăt!
pe sub pieptul Domnului
aproape că atingând cu aripa-i
pieptul Domnului – Dumnezeu; dincolo
unde
poate că și sufletul lui Dosoftei
cântă întrebător; Cine este
Doamne Sfinte
decât tine mai înainte?

Teoreme poetice

Basarab Nicolescu, *Théorèmes poétiques*, préface de Michel Camus, Paris, Editions du Rocher, 1994, 338 p.

de MIRCEA ANGHELESCU

Cititorului de astăzi, mai ales dacă n-a trecut de patruzeci de ani, numele lui Basarab Nicolescu nu-i spune nimic. Celui care e mai vechi în acest viciu și mai ales barbienilor fanatici, care nu sunt puțini, numele său le evocă o apariție insolită prin prospețime și îndrăzneală teoretică într-o epocă ciudată: *Cosmologia „Jocului secund“* a apărut în vara anului 1968 și punea pentru prima dată în ecuație atât poezia, cât și matematica lui Ion Barbu pentru a demonstra strânsa lor colaborare în configurarea uneia dintre cele mai neobișnuite și mai importante experiențe literare românești, mirifica nuntă a intelectului și a sensibilității într-o opțiune de tip renescentist, cum o numea autorul.

Plecat din țară curând după apariția acestei cărți neobișnuite în peisajul unei epoci încă semănătoriste în gândirea critică, Basarab Nicolescu s-a dedicat multă vreme doar activităților din zona preocupărilor sale „legitime“, de fizică teoretică, publicând o serie de studii care încadrează această disciplină fizică într-o perspectivă metafizică și larg interdisciplinară: nici nu e de mirare de altfel pentru profesorul și cercetătorul care este și președinte al Centrului internațional de cercetare și studii transdisciplinare de la Paris. Acestea revivesc relația fizicii cu psihanaliza și realul, raporturile omului cu știința și cu natura, ale științei cu imaginarul ș.a., pe lângă două cărți de filosofie a științei (*Nous, la particule et le monde*, 1985, premiata de Academia franceză) și de istorie a științei (*La Science, le sens et l'évolution*, din 1988, dedicată filosofului german Iacob Boehme, tradusă de altfel și la noi nu de mult, ca și în Statele Unite și în Brazilia) care mărturisesc continuitatea unei gândiri speculative în spațiul cunoașterii teoretice, dar nu și în acela al cunoașterii poetice, lăsând pentru moment nunta mistică barbiană neimplinită. Apărută la sfârșitul anului trecut, la o bună editură pariziană, noua carte a lui Basarab Nicolescu consacră revenirea sa în spațiul literaturii, al gândirii poetice și teoretice în același timp, printr-o inovație dublă care își trage posibilele rădăcini, constată chiar autorul, încă în cartea sa de debut apărută acum mai bine de un sfert de secol (*Théorèmes...*).

Inovatoare, ideea „teoremelor poetice“ nu exprimă și voința respectivă, de a inova, ne previne autorul într-o scurtă prefață, ci pe aceea contrară de umilitate: „nu e vorba nici de teoreme, nici de poeme, și încă mai puțin de aforisme sau de idei filosofice. Teoremele poetice sunt un loc de întâlnire între fizica cuantică, filozofia naturii și experiența interioară“ (p. 20). E vorba deci de un loc privilegiat în care se regăsesc cele trei domenii de predilecție ale unui autor în căutarea relației coagulante, aceea care transformă întâmplările

într-un destin coerent. Ne flatăm deci a crede că noua sa carte exprimă nu numai energia gândirii poetice neexprimate atâta timp, ci și credința secretă că ea are un rol anume în formularea și rezolvarea unora dintre problemele pe care celelalte porți de pătrundere spre univers le-au întrezărit dar nu le-au dus până la capăt. Așa și pare, ar zice un profan, citind cartea a șasea a „teoremelor“, care este consacrată **Naturii**: „Primul principiu al dinamicii lumii este de o extremă simplitate: tot ceea ce se poate întâmpla se întâmplă. De aceea nici nu va putea exista vreodată o teorie care să epuizeze toată bogăția Naturii“ (IX, 65), sau „Aspectul cel mai magnific și mai înspăimântător totodată al acestei lumi este principiul maximalității: dacă se așteaptă destul timp, totul se întâmplă. Chiar și miracolele, chiar și ororile cele mai groaznice“ (IX, 66), sau: „Contrariul hazardului nu e necesitatea, ci posibilul“ (IX, 98), sau încă: „Natura este într-o perpetuă oscilare între constrângere și hazard. De aceea ea alege întotdeauna calea terțului secret inclus“ (IX, 95). Această ultimă noțiune este de altfel cheia de boltă a sistemului și justificarea enunțurilor în forma neobișnuită a teoremei poetice.

Autorul lămurește pe scurt, în introducerea deja menționată, care este originea și sensul expresiei, de mult implicată în scrierile sale despre logica terțului inclus și relația sa probabilă cu imaginarul poetic. Formula ca atare a fost însă consacrată de fizicianul Michel Camus, în cursul uneia dintre lungile lor conversații, și îi datorăm acestuia, într-o caldă și admirativă prefață a cărții lui Basarab Nicolescu, explicația unei formule opace nu numai pentru profani, dar chiar și pentru cei familiarizați cu logica modernă: „Toată lumea cunoaște axiomele logicii clasice: de identitate (A este A), de non-contradicție (A nu poate fi non-A) și terțului exclus (un al treilea termen T nu poate fi în același timp A și non-A). În a sa logică a contradicției, epistemologul Ștefan Lupașcu a «trialectizat» axioma nearistotelică a «terțului inclus», după care T este în același timp A și non-A. În cursul unui dialog fertil dintre fizicianul Basarab Nicolescu și poetul argentinian Roberto Juarroz, mi-a apărut brusc că în toate opozițiile binare (Basarab Nicolescu le numește «cupluri de contradictorii reciproc exclusive»), cei doi termeni ai «terțului inclus» nu fac deloc aluzie la a treia lor dimensiune mitică, pentru a nu-i spune transcendentală. De aceea am propus, pur și simplu, introducerea între cei doi termeni a adverbului **secret**. Nu este nici o descoperire. E o evidență pe care Husserl, după Kant, ar fi numit-o apodictică, adică **necesară** în sensul filozofic al cuvântului.“ (p. 11).

Dincolo de noua dimensiune pe care această formulare o introduce într-o lume accesibilă doar epistemologilor și, în sensul cel mai larg, filosofilor, întâlnirea epistemologiei cu poezia face posibile aceste teoreme care permit exprimarea sintetică a unor idei imposibil de demonstrat altfel decât printr-un vast efort de con-

strucție teoretică, necesitând volum de muncă și timp mai mult decât poate încăpea într-o viață: „Fără îndoială că sentimentul urgenței în fața sarcinii imense de a oferi o expresie transdisciplinară unei noi filosofii a naturii a jucat un rol în țâșnirea acestor teoreme poetice. Ideile exprimate în această carte în câteva zeci de pagini ar fi cerut câteva zeci de volume dacă ar fi trebuit expuse în cadrul unui discurs obișnuit, științific și universitar, muncă pe care mi-ar fi imposibil să o duc la capăt în timpul pe care îl mai am de trăit și care este, de altfel, consacrat cercetărilor de fizică cuantică“. Bineînțeles, teoremele astfel prezentate cititorului într-un lanț care exprimă o anumită intenție a autorului pot fi citite și altfel, „cititorul poate adopta propriile sale criterii și întreprinde o altă călătorie, cu totul diferită. Într-adevăr, una din trăsăturile uimitoare ale teoremelor poetice este că interacțiunea lor se modifică în funcție de proximitățile lor“. Chiar o simplă selecție de citate din cele treisprezece capitole ale cărții, teoreme teorizând (aceiași Michel Camus atrage atenția asupra etimologiei cuvântului, care însemna la început „a consulta oracolul de la Delphi sau a aduce sacrificii în scopuri haruspiciale“) despre **Niveluri ale realității, Rațiune, Știință și tradiție, Poetică cuantică, Cosmodernitate, Prostie, Viață – moarte, Eu** etc., n-ar fi altceva decât o palidă imagine a unei gândiri care-și dezvăluie originalitatea și forța doar în sistem; dar noutatea abordării, ușurința cu care perspectiva diferită introduce un principiu ordonator acolo unde înainte părea să acționeze doar hazardul, revelația unor raporturi neobișnuite ș.a. sunt accesibile și deci productive chiar de la nivelul primei lecturi a oricărui cititor sensibil, având adică „sens“ în toate accepțiunile termenului francez, asupra căruia insistă mult Basarab Nicolescu în capitolul IV, **Le Sens**, care se încheie melancolic și autocritic: „Mormintele sunt pline de răspunsuri la întrebările fără răspuns. Și totuși, noi ne continuăm cu încăpățănare căutarea unui sens“ (IV, 46). Capitolul prilejuiește de altfel și una din posibilele explicații ale îngemănării celor două facultăți creatoare ale autorului: „Poeții sunt fizicienii sensului. Ei iau cuvintele drept instrumente de investigație a spațiului de dincolo de cuvinte – natura universală al cărei univers fizic este doar una dintre fațete“.

Cartea este mult mai bogată în sensuri și în bucurii decât se poate sugera într-o scurtă prezentare, și așa vrea s-o vad tradusă în românește. Mă întreb însă dacă e posibil, având în vedere numeroasele implicări directe ale limbii în substanța cugetării (**nous**, adică „noi“, pus în relație cu gr. **noûs**, „înțelegere“; **interdire** sau **entendre**; **sens** ca „simț“ sau ca „sens“ etc.); dar – tradusă sau în original – cartea trebuie să aibă o largă circulație la noi pentru că se leagă strâns de întreaga noastră tradiție de gândire poetică „neeuclidiană“, cu Matyla Ghika, Pius Servien, Ion Barbu ș.a. Și cu Basarab Nicolescu însuși.

N A Ș U L

Nu știu cât o fi de veche instituția nășitului, cum o fi luat naștere la începutul începutului și nici cum s-a dezvoltat de-a lungul timpului. Îmi închipui că a suferit modificări, adăugându-se noi floricele la îndatoririle finilor și căzând în uitare mici podoabe din avantajele nașului. Darul obligatoriu, de o parte și de alta, s-a transformat și el, al finului către naș căpătând alte forme și având alte valori, iar al nașului către fini tinzând spre o simplificare nespectaculoasă, dar preferabilă din foarte multe puncte de vedere, în funcție de modă, stare materială și nivel cultural.

Cred că problema asta ar merita un studiu serios, dacă nu cumva cineva l-o fi și scris deja și s-o afla în căutarea unui editor inteligent și binevoitor.

Dincolo de cele auzite (zilnic suntem bombardat cu cele mai năstrușnice informații) sau imaginate (întotdeauna mi-am suspectat fantezia de un fel de irationalism maladiu), pentru mine rămân sigure datele extrase din cazuri cunoscute nemijlocit, chiar dacă n-am jucat nici unul din rolurile principale ale piesei.

„Bătrânii mei – povestește Gheorghe Trăiloiu –, când se duceau la naș, în ajun de Crăciun și-n ziua a doua de Paști, mergeau încărcat. Fără plocon, era rușine. Ce să cauți la naș, fără plocon? Astă-i obicei vechi. Îți iei nevasta și copiii și te duci. Iar nașul te așteaptă, că n-are altă treabă în zilele alea, decât s-aștepte finii... Bați la poartă, poarta e deschisă înadins, Sărut mâna, nașule, Bine-ai venit, fine, îi pupi mâna și intri-n casă. Te poștește, adică, și tu intri. Le arzi două la copii, suplimentar, că încă de acasă le-ai tot cricit să nu fie nestașnici, apoi scoți ploconul din traistă... Bătrânii mei, de fiecare dată, se știe, pregăteau o damigeană, de vin, zăibăr sau ananas, că de alt soi n-aveau, două sticle de țuică de iagode, o pernă de-aia frumoasă de crepdeșin ori de catifea, de se ține pe pat doar așa, nu să pui capul, că nu-s bune de culcat, te-nțeapă. Au flori și fel de fel de cusături cu fir și mărgelă și s-țepene și tari. Acuma n-am mai văzut. Nu s-or mai face... Și o cămașă de noapte pentru nașu, cu răuri, cusută de mama: apoi o cărpă de borangic, de pus pe cap și petrecută pe la gât în față, cu un capăt lăsat pe piept, până la genunchi, iar cu celălalt peste umăr, pe spate... Asta, pentru naș. Un curcan sau o găscă și cinci pâini mari coapte-n țest... Nașu mulțumea și stăteam la masă. Mâncam, beam ceva și vorbeam. Bătrânii și nașu. Copiii n-aveau voie să caște gura. Numai ochii. Întotdeauna se nimerea să vină și alți fini de-ai nașului. Îi cunoșteam, bineînțeles. Și ei aduceau pușul – vin, țuică, un purcel, un material de stambă, o cămașă de gata cumpărată de la oraș, și iar cinci pâini mari... Avea nașu vreo douăzeci de fini. Numai pâini se strângeau o sută. Și perne de-alea, frumoase... Am uitat de bomboane. Cam o litră, mărunte, ca niște oușoare, galbene, verzi, roșii, albastre, albe. Pentru nășicu. Nășicu era obligat să le deie și copiilor, finuților, adică nouă, finilor cei mici. La sfârșit, regula era ca nașu să le dea finilor, și el, câte ceva, câte un mic dar, ceva. Câteva pâini, dar nu din alea aduse de ei. Ținea minte nașa, să nu le încure. Cam așa: cu pâinea de la Vasile pleca Ion. Și așa mai departe... Și bani. Bani socotiți în așa fel, încât

*Laurențiu
cernetș*

să nu fie mai puțini decât costa ploconul finului. Nu prea era o afacere pentru naș. Însă trebuia pus la socoteală și ajutorul pe care-l dădeau finii. Când avea nevoie de-un om la prăsilă, nașu doar trimitea vorbă și finul se înființa cu sapa ori cu secera, după caz. Sau cu carul. Sau cu căruța... Asta a fost, altădată. Acum e altfel...”

Desigur că nu mai e cum era. Gică Trăiloiu a plecat de mic de la țară și s-a aranjat aici. A-nceput ca om bun la toate, lucrător necalificat la aprozar, și-ncet-încet a ajuns șef de magazin. Responsabil. Locuiește într-o casă mare, plină de mobile și de țoluri, are un Aro „amenajat”, televizor în culori, videorecording și mașină de spălat cu programare electronică. Nu-i lipsește nimic. Băiatul i-a ieșit economist și lucrează tot în alimentație, ceva șef în centrală. L-a însurat cu o dentistă, i-a cumpărat apartament și o Ladă. Mașina a fost cadou de nuntă. Au și ei de toate și-s fericiți. Sau măcar n-ar avea motive să nu fie.

Nea Gică poate fi socotit om tare cumsecade. Nu s-a-ntâmpat până acum, din câte cunosc eu, să-l roage cineva ceva și el să zică nu. Dacă ar fi să-i caut un viciu, pe asta i l-aș găsi: că are un fel de orgoliu, o mândrie nemăsurată de a ajuta și de a arăta că poate orice. Nu cred să existe om din satul lui, nepunând la socoteală rudele, care să nu-i fi cerut ceva și să fi plecat de la el cu buzele umflate. O pompă pentru udat grădina, o pilă la vreun doctor vestit, o vorbă bună la vreun

profesor la facultate, pentru un examen, o sumă de bani nu prea mică, împrumut, la o nevoie mare, un avocat uns cu toate unsoarele, la un proces, un aranjament la autoservice sau la Peco, orice, absolut orice, pentru nea Gică nimic nu-i imposibil. Face tot, rezolvă tot. Cum? Ce să ne mai intereseze cum a descuiat broasca, dacă ușa și-e deschisă?!

Asta-i slăbiciunea numărul unu. Cu un adaos neînsemnat. Ține – e dreptul lui – să-i recunoști binele făcut și să-i mulțumești. Și să spui și altora. Să-l lauzi... Și, în definitiv, cum să nu-l ridici în slăvi, dacă te-a ajutat, fără să-ți ceară nimic în schimb? Ce-i dai tu? Vorbe. Vorbele nu costă nimic. Zici, și nu minți, că om ca el nu se mai află-n lume. Numai de bani nu-i bine să amintești. Cu banii e altă socoteală. Nu te obligă nimeni să mărturisești chiar tot – tot. Spui că te-a ajutat și atât. Fără amănunte.

Slăbiciunea numărul doi ar fi nășitul. Îi place mai presus de orice să fie naș. E petrecerea lui de zile mari. De fapt, dacă așa sta să judec bine, nunțile sunt unica lui distracție. Una complicată, fiindcă a fi naș e o treabă care-ți poate oferi satisfacții nebănuite. În primul rând, ești persoana cea mai importantă din toată adunarea. Vorbești tu, lumea ascultă ca la biserică. Ceri tu să-ți cânte muzica melodia preferată, gata! Imediat se întrerupe tangoul, sârba și începe Doina lui Mișu Copilu sau chiar Prohodul, dacă te-apucă pe negândite o sfârșeală și te vezi pus în sicriu. Poftești tu cârnăciori olteneste – mâncare omisă din meniu –, între tortă și cafea, numaidecât aceștia apar ca din pământ... Bașca strigarea darului, când îi lași pe toți cu gura căscată, punând pe tavă teancul de sute! Și anuși: „Trei mii! De la mine cât s-a putut, de la Dumnezeu cât o vrea!” Ca apoi, după ce s-a cântat „Mulți ani trăiască!”, să mai scoți un teanc și să te scuzi: „Stai, domnule, că pe ăștia îi rătăcism prin buzunare. Mai sunt încă două mii!” Și să ascuți mândru, prefăcându-te rușinat de o astfel de uituceală, a doua oară, „Mulți ani trăiască”. Iar când cumnatul de mână, însărcinat de tine să facă strigarea, fiindcă nu-ți place să colinzi tu, ca naș, pe la mese, dă să treacă la socri, să ridici o mână și să tragi o jumătate de înjurătură, a ciudă: „Uite că mă zăpăcii de tot! Aș mai avea niște mărunțiș... Să tot fie vreo douăzeci de... foi! Și un televizor! Să primești satisfacut, pe merit, aplauzele nuntașilor... Pe urmă, tare, să se audă, să se spui, gâlgâind de emoție, că mulțumirea ta cea mai mare e să pui o piatră la temelie proaspetei case, că pe copiii ăștia ce s-au luat acuma îi iubești și... Să faci o pauză pregătitoare pentru gluma ce va fi foarte gustată de întreaga suflare: Iar eu, în schimb, mă declar mulțumit ca fina să mă pupe aici, de față cu toți, pe mustață!”

Ei, și-acuma, dacă tot am vorbit de slăbiciuni, nu s-ar cădea s-o uit și pe a treia. Așa se întâmplă în viață, e și-o zicală, că unde-s două, neapărat trebuie să mai vină încă una. Numărul fatidic: trei!... Odată cu nunta, obligațiile pe care nea Gică și le asumă cu încântare nu s-au terminat. Ba dimpotrivă. De-abia de acum înainte rolul de naș capătă o importanță nemaipomenită. Cum să-i lași pe băieții tineri, la început de drum, fără experiență, naivi, neștiutori într-ale căsniciei treburi, să se descurce singuri, cum i-o tăia capul?! Nea Gică

nu-i omul ăla! Își face timp și măcar săptămânal îi vizitează. Într-un costum închis la culoare, gata să plesnească pe pântecul rotund, cu mustața groasă, de haiduc, cu fruntea îmbogățită de chelie, coboară degajat din Aro-ul său roșu, se uită în jur, trage un șut unui cotor de măr aruncat de vreun copil la intrarea blocului, se oprește în hol, examinează cutiile de scrisori, apoi urcă gâfâind treptele și apasă hotărât pe butonul soneriei. Nu vine niciodată cu mâna goală. Aduce o sacoșă cu cartofi, sau două verze, sau câteva lămâi, sau o scrumieră, sau un plic de cafea, sau o sticlă de vin, sau un bățor de covoare, sau un cuțit de bucătărie confecționat de vreun alt fin mai vechi... Tinerii îl primesc cu bucurie zgomotoasă, agitată, îl poftesc să șadă și-l întreabă cu ce să-l trateze.

Nea Gică, mai întâi, inspectează locuința. Nu-i place cum e așezat dulapul și dă ordin să fie mutat pe alt perete. Nu chiar în momentul acela. Mai târziu, după ce pleacă el... Ferestrele se închid bine? Parcă nu. Lasă, c-o să trimită el pe finu' Petrică. Nu numai că e tâmplar, dar se și pricepe. Covorul ar trebui pus pe lat. Bucătăria e cam mică. O masă pliantă ar rezolva totul. La toate ferestrele să pună plasă de plastic. Împotriva țânțarilor. Lustra din cameră e urâtă și nepractică. Să o schimbe cu una care să aibă becurile în jos. De ce să lumineze degeaba tavanul? Iar zugrăveala... N-ar strica niște linii, așa, frânte... Nu, nu bea nimic, e cu mașina. Bine că și-a adus aminte: ia să coboare finu, că-i tânăr, uite cheia, să ia din portbagaj sacoșa aia albastră. A adus-o pentru ei... Un pahar de apă rece și o cafea slabă. Atât. N-a venit să le facă pagubă. „Ei, și cum vă-nțelegeți?” „Bine, nașule, șoptește fina, în picioare, ca la început.” „Bine, pe naiba! Cum să fie bine? Până vă dedați unul cu altul o să mai treacă ceva timp. Da să n-aud că vă certați! V-ați certat?” „Nu, că n-am avut motiv.” „Motive se găesc... Ce-ai gătit azi, fino?” „Păi... am făcut aseară o ciorbiță de legume și-o tocană de cartofi.” „Dă-mi să gust! Numai o lingură. Nu mi-e foame, dar vreau să văd dacă corespunde.” „Corespunde! deschide gura și finul. Mi-a plăcut.” „Tu să taci. Știu eu cum e. Îți dă leșie curată. Dar dacă te pupă – și se pare bună ca la mama acasă!... Mă! Femeia trebuie să gătească bine. E lege. Cu asta-l ține pe bărbat. Bărbatul, dacă se satură, e ca un mieluşel. Așa suntem noi... Să fie curat... Uite, n-ai șters praful!... Taci! Să-l ștergi zilnic!... Fine, dacă observi că ea uită ori își împregetă,

spune-i, că de-aia ești cap de familie! Nu lăsa după ea. Dar să nu te prind că te-mbeți, c-ai terminat-o cu mine! Cheltui și bani, și pe deasupra nu mai știi ce faci, și-o bați, c-așa-ți vine ție. Beția e lucrul dracului! Eu, dacă eram vreun bețiv, s-alegea praful de casa mea. Eu, am, mă, fiindcă n-am topit câștigul pe bătură... Și s-o respecti. E și ea om. Să-i vorbești frumos și s-o atingi doar în caz că nu pricepe cu binele. Nu des, că se-nvață așa și nu-i mai pasă... Iar tu, fino, să fii sfârlează pe lângă el. Să n-ai aduceți în casă prieteni, că de la prieteni ies încurcăturile. Aici e căminul vostru sfânt. Aici nu intră decât părinții voștri, dacă merită, și eu, care sunt tot un fel de părinte. Ba poate și mai mult, că la mine o să veniți când veți avea vreun necaz... Necazurile să nu vi le știe nimenea. Decât eu. Că eu vă sfătuiesc de bine și v-ajut... Ce-i cu apa și cafeaua mea? Ce faci, fino? Adormiși cu ochii la mine? Dormi pe tine? Păi, așa-l tratezi tu pe nașul vostru?”

Până să revină fina din bucătărie, nea Gică ține să spună două vorbe „în secret”: „Fine, ai grijă! Muierile-s unealta dracului! Să n-o lași să se gătească prea mult și să-și dea cu vopsele. Și să-ți faci datoria de bărbat, să nu tânjească fina. Asta-i lege!... Să faci cerere din timp, pentru un apartament cu două camere, s-ajungi, până vine copilul, mai spre fruntea listei. Să nu cumperi pătuț, că-ți dau eu. Căruciorul – la botez. Ar fi bine să fie băiat. Întâi băiatul. Deși n-ar strica o fată. Fata, când crește, mai pune mâna în casă. Numai să bagi de seamă: s-o ții din scurt. Că fetele...”

Apare fina cu apa și cafeaua. „Ce-i cu astea? N-am zis să-mi dai să gust din tocăniță?... Vai de capu tău! De știam că ești uitucă, nu te cununam. Să-ți fi găsit alt naș, unul strâns la pungă și nimenea-n drum!”

În sfârșit, zăpăcită și timorată, tânăra gospodină a încălzit mâncarea, dar nu știe cum s-o servească. Dă să pună o față de masă. Nașul nu acceptă atâta deranj. „Nu așa, fino, nu așa!” Și o învață cum să procedeze: „Iei un șervet. E suficient un șervet curat. O feliuță de pâine și două linguri într-un castron. Bagă-n cap! Și către soțul înlemnit de rușine: E proastă rău de tot finuța mea! Da' las', că se dă ea pe...” În casă însă tinerii n-au nici un castron: motiv de disperare. În ultimă instanță, e folosită o cană. Nea Gică gustă și se declară mulțumit: „Bravo!”

Ai reușit-o! Mi-a fost tare teamă, însă are gust bun. Ai cam afumat-o nițel, dar unora le place... Să pui și-o foaie de dafin. Și două boabe de piper. Și boia dulce... Ar fi trebuit și-un pic mai sărată... Apoi, cu o strâmbătură: Merge.” Bea apă. „Vezi că s-a răcit cafeaua! Nu fă alta! M-am răzgândit. O dulceată n-ai?” N-au. „Nici din comerț?” Nici. „La toamnă, să te pregătești pentru tot anul... Dulceată de caise, de vișine, de cireșe amare. Și murături. Să fie. Când apar nucile verzi, să vii la naș-ta, să te instruiască. Naș-ta, nu c-o laud, e mare specialistă.”

A obosit. Se uită la ceas. „E-he, uite cum trece timpul!... Mai dau eu pe la voi.” Își amintește c-a uitat ceva, dar nu știe ce. Aha! „Tu ce leafă ai, fine?” „Păi... două mii, de bază. Ajung până la două mii cinci sute.” „Puțin! Dacă vă mutați, vă trebuie o mulțime de lucruri. Fiți economi! Nu fiți risipitori!”

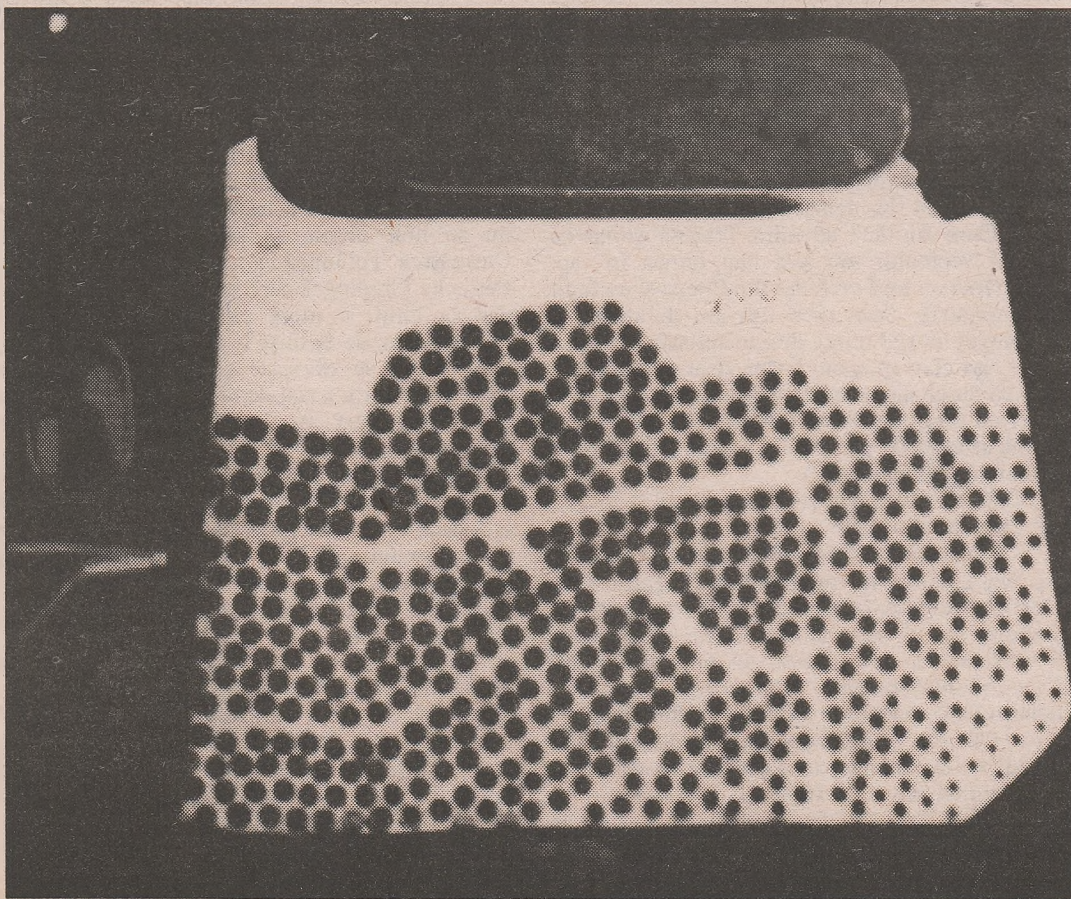
Cu aceste ultime sfaturi, îi lasă și pleacă. Tinerii cad lați, epuizați. Finul face un efort, se ridică și caută o sticlă. Are nevoie de un întăritor. Și fina. Beau amândoi, se uită triști unul la altul și izbucnesc în râs. Râd ca proștii, fără motiv, până când se satură. Și fina: „Unde l-ai găsit tu pe nașu ăsta al nostru?” Iar finul: „Nu eu. Tata. Zicea că-l cunoaște de mult și că-i cumsecade și darnic”. „Este. Dar mă lipseam.” „Nu vorbi așa! Dacă nu-nțelegi cu binele, trebuie să te atingi!” „Nu des, completează fina, că mă-nvăț cu bătaia și...” Râd în prostie. Tinerii din ziua de azi sunt neserioși, nerespectuoși și nerecunoscători. Asta-i situația.

Nea Gică are mulțumirea sufletească atât de înviorătoare că și-a făcut datoria de naș. Mai târziu, o să-i bată la cap să-și schimbe finul meseria și-i propune să-l angajeze ajutor de ospătar. Încet-încet, poate o să prindă un bufet. Cap are, deștept este, în cățiva ani o să-i meargă bine de tot. O să se supere nașu, dacă finu n-o să vrea. Dar astea sunt chestiuni ce țin de viitor. În momentul de față duce grija celorlalți fini, pe care-i sfătuiește și-i ajută chiar și împotriva dorinței lor. Din când în când, nu numai la zilele intrate în tradiție, în care ploconul a fost desființat și vin oamenii doar cu un buchet de flori și două-trei sticle de vin bun, îi cheamă la un fel de adunare generală. Se prezintă dări de seamă, nașul îi laudă sau îi critică, după cum e cazul, le dă îndrumări noi, rezolvă conflictele familiale, ceartă finuții neascultători, îi pune în legătură pe unul cu altul, în vederea unei întrajutorări frățești, și la sfârșit primește mulțumirile tuturor.

Este de remarcat că la aceste ședințe – că ședințe sunt –, nea Gică face risipă de sfaturi. Nu există domeniu în care el să nu se simtă ca acasă. Le știe pe toate. Se pricepe la toate. Îndrumările date de el finilor sunt nemaipomenit de inteligente și de axiomatice. „Faceți cum vă-nvăț eu – spune el de sus, conștient că lor nu le-ar putea trece prin minte așa ceva, și nu veți ieși în pierdere. Căutați să câștigați mai mult și să cheltuiți mai puțin. Nu deschideți gura când nu trebuie. Aveți-vă bine cu ai mai mari decât voi. Nu vă îndatorați la ai mai mici. Nu vă certați cu vecinii. Fiți mereu bine dispuși, că asta e aur pentru sănătate. Nu mâncați ce vă cade greu la stomac. Când n-aveți ce face, nu vă apucați de prostii...” Ș.a.m.d.

Om rar, nea Gică! Părerea mea este că, odată cu el, se duce unul din ultimii reprezentanți de seamă din tagma asta a nașilor. O, e încă devreme să ne exprimăm regretul. Deocamdată se dovedește încă în putere, mai are ceva-ceva până la pensie și tocmai se pregătește pentru o nouă nuntă. Nuntă mare. Se căsătorește fata primului său fin, pe care el a botezat-o cu numele lui: Gheorghita. De la Gheorghe. Îi spun Gica. Intră în altă poveste faptul că Gica asta, studentă la medicină, a declarat că refuză să aibă naș.

Asta a fost. Cum este astăzi și cum va fi în mileniul următor, v-aș spune, dacă aș ști.

nicolae rotaru

Gânduri de țărână

– Măi, Costică, zise moș Petrache Chipingel, în loc de bună ziua, intrând în băutura lui Trucală de pe Valea Seacă, ia spune-mi și mie cum vine treaba asta cu legea fondului funciar.

Costică Trucală întâi se puse pe râs, dar după ce hohoti de câteva ori, i se opri bucuria în gât, se opri brusc, văzându-l pe consăteanul său mirat, gata să se-nchine și să zică: „Aoleo, taică, ai înnebunit și tu Costică, ți-a luat Dumnezeu mințile și încă nu ești bătrân, că n-oi fi având mai mult de cincizeci?...“ După ce-și înghiți acel nod, un hohot nezis, Trucală îi răspunse uncheașului așa cum îl întrebuse acela – grav și serios.

– Păi cum să fie, bre, nene Petrache? Bine. Numai că matale îi ziseși altfel, o porecliși, hăluia, că d-aia mă pusei pe râs. Nu e legea fondului, e a fondului. Pricepi? A fondului funciar.

– Ei, fund, fond, tot un drac. Eu vreau să-mi spui ce avantaj am io din chestia asta. Îmi dă pământul din Țârleasca îndărăt sau nu mi-l dă?

– Eu cred c-o să ți-l dea, dar...

– Păi aia e: dar. Așa zici și tu: dar. Așa zic și eu: dar cum? Că unde am avut eu loc au pusăra grajdurile.

– Nici o grijă, îți dau în altă parte, că, har Domnului, lunca e mare...

– Zici tu care o să-ți iei înapoi pământul aci, pe Vale, la Răzoare, dar eu... Cine știe unde mă aruncă, la Baloteasca sau la Cotu Malului, să-mi uit din urmă când m-oi duce să-mi văd locul. Și să nu agonisesc nimic de pe el, să-l culeagă rudarii, să-și bată joc de muncă mea...

– Stai, bre, ce te aprinzi așa iute? Nu-ți dădură deloc pământ, și te și apucași de plângeri? Stai, așteaptă, că n-o fi dracu atât de negru. N-oi avea chiar norocul ăla să te trimită în prundul Argeșului, tocmai în Cotu Malului, s-or gândi și ei, ăia care împart, care aplică Legea pământului, s-or uita la matale și te-or înțelege.

– Bine-ar fi să fie așa, dar eu mă tem că or să

mă arunce la marginea satului. Or să zică: „Ce-i mai trebuie hodrogului ăstuia pământ, să-și ia ăi doi metri sub coastă, sub dealul Călugărița, în curtea bisericii, și gata.“ Așa or să zică, știu eu, dacă ai ajuns la o anumită etate, beteag ca mine, bătrân de șaptezeci și opt de ani, gata, degeaba decorații și ranguri, ești un nimic, un gunoi, un os în gât pentru ăilaltii din jurul tău.

– Hai bre, potolește-te! Păi ce crezi că ești singur pe lumea asta? Oi fi dumneata vădov și părăsit de copii, dar singur nu ești. Te știe toată comuna, știi toți cine ai fost și nu te lasă așa. Liniștește-te și stai colea jos să cinstim o ceașcă de rachiu.

– Nu, nu beau, că am o fărșeală de la stomac. Toată noaptea n-am dormit, m-am zvârcolit. Ce pui de somn am prins și eu, mai către dimineață, mi l-au stricat fiu-meu și Lilă Bizubac.

– Cum fiu-tău? se miră Trucală știind că băiatul vecinului său și-a luat lumea în cap, s-a-nhăit cu încă vreo doi din Pitești și au fugit în străinătate. Sunt vreo trei ani de-atunci și Chipingel nu știe nimic despre fiu-său.

– Așa cum îți spun. L-am visat, mă luase la rost că de ce am votat cu feseneu, m-am certat cu el un timp, dar la un moment dat s-a repezit să mă strângă de gât. M-am sculat suflând greu și eram lac de nădușeală.

Cred că m-am agitat prin somn, oi fi strigat, dar cine să mă audă?

– Chiar așa, bre, nene Petrache, de ce n-o ții pe lângă dumneata pe Zamfira Bragagioaica? Doamna ferește, se-n tâmplă naiba ceva, și nu știe nici vântul, nici pământul. Stai cuc acolo și te trezești cu alde cineva, un hoț dintr-ai lui Pancu peste dumneata, că s-au înmulțit hoții și tâlharii ca și ciupercile, de când cu democrația.

– Păi asta și vream să-ți spun, dar nu mă lăsași. Al doilea care m-a chinuit azi noapte a fost vecinul tău, Lilă Bizubac. L-am simțit, eu l-am simțit că-i al dracului câine, îi dau să mănânce degeaba, în loc să latre, fâlfâie din coadă la hoțul de Orban. Am simțit, m-am dat binișor jos din pat, am ieșit pe sală și-am aprins

dfăcia aia de mi-a adus-o fi-tu de la București. Țac! am făcut lumină și-l văd pe Lilă-al meu în cotețul găinilor. Asmut câinele, se pune Hector pe lătrat, dar Orban al meu o rupe la fugă, trece prin grădiniță, prin roșii, sare gardul și o rupe la sănătoasa. Prinde orbul, scoate-i ochii! Apoi să știi că dacă aveam putere chiar îi scoteam ochiul cât e el de Orban, fir-ar ta-su al dracului, că numai cu el seamănă.

– După cum văd eu, ai avut război, nu glumă, nene Petrache. Și atunci, vezi că ajungi la vorba mea, s-o iei pe Bragagioaica pe lângă dumneata?...

– Să-mpart bruma asta de pensie în două? Adică să mai am și grija ăleia, tot o nevoie ca și mine? Lasă-mă așa! Când o fi să mor, mor și cu Zamfira și fără ea lângă mine. Închid ochii și gata! Mare pagubă... Atunci nu mă mai interesează nimeni și nimic. Dacă prostul de fecior al meu pleacă în lumea largă, nu mă interesează cine rămâne în urma mea.

– Păi, dacă e așa, de ce te tot zbați pentru pământ? fu curios să știe Trucală.

– Mă zbat. Că dacă o vrea Dumnezeu, un an, doi, tot o mai duc. Îl dau la cineva să-l muncească, agonisesc cât agonisesc să-mi ajungă cât oi mai trăi și, după aia, îl vând. Îl vând și-mi cumpăr loc de veci, îmi fac cruce de marmură și cavou. Oi merita și eu atâta lucru, nu?

– Meriți, nene Petrache, cum să nu? îl aprobă Trucală pe consăteanul său mai vârstnic.

– De aia zic, dacă n-ar fi fost grajdurile alea... Și măcar de-ar fi folosit la ceva. Nu tu vite, nu tu păsări. Nimic. Bani îngropați de pomană...

– Acu' n-oi vrea să se dărâme, ca la alții și să ți se-napoieze pământul pe care au fost construite. Ar fi prea de tot...

Moș Petrache Chipingel tăcu prelung, dovadă că năstrușnicia spusă de Costică Trucală a fost luată în calcul de el, a studiat-o ca variantă, i-a trecut prin cap. Se sculă brusc de pe treapta de beton a scării și plecă împleticindu-se. Nici bună ziua, nici nimic, la fel cum venise. Doar, de la poartă, către Trucală care se și dăduse după treburi.

– Măi, Costică. Și când se gată, când se termină Legea aia a fund... sau cum îi ziseși tu că-i spune?

– Nu știu, nea Petrache, dar bag' seamă că destul de curând. O săptămână, două...

– Aha? Bine... mai zise moș Petrache Chipingel trântind poarta și ieșind în gârlă, în uliță, însoțit de lătratul câinelui lui Trucală, pe care-l trezise aceluși zgomot, îl sculase din picoteala de sub dud unde era legat, la adăpost de razele soarelui.

Ziua aceea se canoni mult până se hotărî să plece. Așa i s-a părut lui Trucală, care a mântuit zeci de treburi, s-a saturat de muncă și soarele nu se mai învoia să treacă peste deal, pe Curmătura. Tot lungă i s-a părut ziua și a lui moș Petrache Chipingel care a bătut satul de la un cap la altul, a mers șase kilometri cât are Glâmbocata, de la ulița bisericii până la Fețeni, acolo unde se sfârșește și județul Argeș. S-a oprit pe la porți, a stat de vorbă cu toți care și-au găsit timp să-l asculte. Subiectul? Același: Legea fondului funciar.

Seara, târziu, a aruncat un pumn de grăunțe în cotețul găinilor, blestemându-se în gând că le-a lăsat să se culce nehrănite, a intrat în casă, a mâncat o felie de pâine pe care a muaiat-o ca și-n alte dăți într-o cană cu apă îndulcită cu zahăr. S-a întins în pat și a încercat să-și adune gândurile.

A doua zi, pe la prânz, când vâlisceanu Ștefan Trucală a trecut pe la moș Petrache să-i spună că a vorbit cu primarul și că-i va da pământ exact la Răzoare, pe Valea Seacă, lângă al lui, Chipingel ședea culcat pe spate, privea în tavan și ai fi zis că gândește profund. În realitate, stolul gândurilor bătrânului – gânduri de țărână, negre, reci, grele, zgrunțuroase – zburaseră. Nu de mult, fiindcă trupul moșneagului nu se răcise încă.

Șoaptă sau incantație?

de DAN STANCA

Alexandru Horia este la ora actuală un scriitor creștin de aleasă ținută. Alături de Dan Ciachir, Radu Preda, Theodor Baconsky sau Ioan I. Ică, el s-a impus prin scrierile sale meditative, suplă, învăluitoare, fără a avea complexul „științei” teologice, dar în același timp, fără a se lăsa antrenat în considerații poetic-diletante asupra faptului religios.

Prima sa carte, **Vorbirea în șoaptă**, apărută sub auspiciile Fundației Anastasia care inaugurează astfel colecția Debut – excelentă ideea de-a deschide o asemenea colecție într-un domeniu care până acum era închis laicilor! –, reprezintă un eseu teologic de rafinament superior și sinceritate profundă. De altminteri, unirea rafinamentului cu sinceritatea determină flacăra credinței. Scrisul lui Alexandru Horia este o ipoteză a credinței sale, a trăirii sale într-o ortodoxie, o formă de-a se spovedi și, eventual, de-a ispăși în acest fel inerentele erori și păcate ale vieții, de care nu e scutită nici o faptură a acestei lumi perverse.

Înainte de-a mă referi la cartea în sine, sunt necesare unele observații în legătură cu autorul ei. În anii '80, în perioada de tristă amintire a fostei reviste „Lucașfăru”, Alexandru Horia, cum făcuse și Dan Ciachir în „Săptămâna”, a scris niște materiale aprige împotriva suficienței proprii sale generații, generația optzecistă. Cum am mai spus, această generație, cu excepția lui Mircea Cărtărescu (pentru *Nostalgia*), lui Dan C. Mihăilescu, Radu G. Țeposu, Matei Vișniec (pentru teatru) și poate și a altora mai puțin cunoscuți, a eșuat în textualism minor, într-o atitudine parodică, stearpă. Au fost de vină și vremurile. Numai că, din nefericire, dacă demascați această impotență generală, riscați să fii socotit agent protocronist-comunist infiltrat în cultură pentru a-i distruge acesteia așa-zisa emancipare. Alexandru Horia a riscat și a fost pus la zid. În fond, acțiunea de-a critica sterilitatea unei generații pentru că nu vede și altceva dincolo de literar poate porni atât din unghiul opresiunii, cât și dintr-un unghi spiritual. Că, inevitabil, se făcea confuzia dintre aceste două unghiuri – exact ceea ce voiau patronii fostului „Lucașfăr” –, aceasta nu trebuia însă să anuleze sensul pozitiv al respectivei critici. Oricum, între Artur Silvestri Țimăcop și ceilalți tineri distanța era mare. După '89 Alexandru Horia s-a axat pe scriere creștină fără nici un echivoc, demonstrând astfel care i-a fost adevărata orientare.

Cartea sa curge meandrat, spiralat, nesistematic. Nu este un tratat, ci o respirație, nu este o hermeneutică, ci o privire. Secțiunile ei principale despre teologia îngăduinței și vorbirea în șoaptă sunt scrise cu prosepțime, natural, fără efort, fără crispă. Par de aceea scrise de cineva „dinăuntru”, nu „dinafară”. Performanța este cu atât mai importantă cu cât autorul acestei cărți este un laic. Dacă ne mai amintim și de „temeritatea” sa de-a-l înfrunța pe inchișitorialul părinte Iustin Marchiș în pagina „Lumea creștină” a României libere, ne dăm seama că Alexandru Horia se simte misionat să amelioreze întregul nostru climat religios atât de marcat de stereotipie, rigiditate, de dogmă în sens de dogmatism bidericesc bisericesc și nu în sens de legitate divină.

Incontestabil, dacă în viitorul ortodoxiei vor mai apărea asemenea cărți atunci nu mai trebuie să ne temem că credința noastră strămoșească va

ajunge vreodată în faza autosufocării, a extincției, sau a simplei ei percepții la un nivel exterior, ritualic. Și, fără îndoială, sunt speranțe în acest sens, noile promoții de teologi preoți dovedind multă receptivitate și rafinament față de dimensiunea intelectuală a creștinismului răsăritean, spre deosebire de înaintașii lor înțepeniți sub jugul „pravilei”.

Și, totuși, cu ce nu sunt de acord în această carte? Sau mai corect spus ce îi lipsește și, poate, nu ar fi trebuit să-i lipsească? Desigur, aceste observații ar putea să pară forțate și în afara subiectului. Numai că într-un domeniu atât de delicat și fundamental precum cel abordat de Alexandru Horia ele nu au cum să fie inoportune. De fapt, este vorba numai de o observație: **insuficiența clarificării a termenului esoterism**. Religia în absența esoterismului ajunge fie să se conceptualizeze, fie să se sentimentalizeze. O paște fie corsetul scolastic, fenomen specific occidental, fie noroiul pătimitor, fenomen specific răsăritului slav. Ortodoxia are de fapt datoria să se detașeze atât de primul pericol, cât mai ales de cel de-al doilea; în al cărui mediu, din păcate, a crescut. Nu trebuie să ometem faptul că, datorită panslavismului țarist, foarte multă lume a uitat că nucleul ortodox a aparținut Bizanțului, grecilor și nouă, acestei insule greco-latine, și nu „mălaștinilor” înconjurătoare dominate de slavi. Rușii au vrut mereu să-și aroge dreptul de propovăduitori ai ortodoxiei, transformând, din nefericire, această minunată religie într-un fel de mijloc pasional-ispășitor pentru a-și justifica propria fire înclinată spre trăiri ardente, catastrofice, păcătoase. Observația lui Guénon potrivit căreia dimensiunea intelectual-metafizică este total străină popoarelor slave conține mult adevăr și trebuie înțeleasă mai ales în contextul raportării la ortodoxie.

Păreră mea este că Alexandru Horia se simte cam mult ispitit de latura „materială”, lutoasă, a ortodoxiei. Desigur, el face aceasta pentru a se opune catolicismului triumfalist, „paradisiac”, abstract, dar mai bine ar fi fost dacă ar fi insistat pe ideea apofatismului atât de bine exprimată în doctrina ortodoxă. Sunt referiri, firește, și la apofatism (capitolul despre Sfântul Duh), dar ele nu ies în evidență, ci se pierd, ca să zic așa, în pasta scrierii a cărei dominantă este cea subliniată anterior.

Fiindcă ortodoxul în adevăratul înțeles al cuvântului știe că șoapta nu e șușoteală, ci incantație, adică cea mai înaltă rugăciune. Pentru cineva neavizat, deci, există pericolul să perceapă această carte într-un registru minor-sufletesc și nu major-spiritual. Faptul că autorul ei folosește prea mult termeni care prezintă ortodoxia ca pe ceva „mic”, „modest”, „discret”, nu ascuns-esoteric, ci pitit, ajunge să umbrească o carte altfel extrem de valoroasă și interesantă.

Oricum, această rezervă exprimată, poate, cu o vehemență exagerată, nu micșorează cu nimic meritele lucrării. Sunt excepționale, de exemplu, paginile despre ortodoxia din Muntenia.

Dar ce înseamnă esoterism? Esoterismul, pentru a o spune clar, definește de fapt condiția inițiatului. Și ce înseamnă inițiat? Inițiat înseamnă să-ți trăiești prin transfigurare singurătatea în mijlocul celei mai osmotice comunități. Biserica atunci nu mai e plină de credincioși, ci e pustie, locuită doar de icoana inimii tale. Oare câți mă vor acuza pentru o asemenea formulare cu iz eretic?

a.c. mirea

Autoportret

Conștient că respiră doar aerul dintre
două clipe

și că moartea-i linge
sânguincioasă falangele
el nu-și mai păstrează
nici măcar
copilăria,

astfel pășește pe un câmp deșert
fără un gând
fără o țintă anume,

doar când zgomotul lumii-l ajunge din
urmă-l pătrunde

el reintră-n cochilia lui
care – nu se știe cum –
fumegă.

Revolta

Dar încă port în mine mari drumuri inutile,
mi-e ca și cum vin cețuri acide, uneori,
îmi joacă spaima-n umeri și-mi umblă-n
gând reptile
ce mi-au spurcat în suflet concertul de
culori.

Dintr-un ecou în altul, prin spațiul de
cenușă

dau țipăt pe frecvența misterului divin
și țin să-i scuip geneza și să-i arunc la ușă
stigmatul căderii subscrise la destin.

Evadare

Bat darabanele vremurilor apuse,
e cântecul pe care nu l-am uitat,
ora nașterii mă ajunge din urmă.
Iată,

deja zăpezile mă absorb,
iată,

voi călători spre o pierdere albă,
lanțuri ruginite au zăngănit pe trupul meu
învins –

sunt liber.

Elixir

Ca exponent al unei istorii în bandaje
agonizant pe paturi cu scânduri de amurg
și iată cum deodată mi-e fruntea ca o plajă
lovită de tristețea epavelor ce curg,

și iată cum deodată vin ceruri ireale
să își depună-n mine doar norii maculați
și trupul mi-e copacul cu scorburi inegale
ce a rodit legende cu zei asfixiați;

prin care dimineața să trec ca printr-o
boare

să-mi regăsesc odihna cu somnuri la hotar –
am obosit prin burguri cu cârciumi în
duhoare

să caut elixirul nădejzii la pahar.

Locuiesc

Locuiesc un spațiu îngust
prin care mă mișc arar –
fiecare pas
e un drum în slujba memoriei.

Poem pentru sinucigași

Prăvăliți în uitarea densă a lumii
sângele lor albastru
prinde forma
unei mari întrebări.

Panait Istrati de la Utopie la Gorki

de CORNEL UNGUREANU

1. Despre desăvârșirea balcanică

Primul lucru care se știe despre Panait Istrati este că se trage dintr-un tată grec, contrabandist, care nu a oficializat legătura cu mama scriitorului. Viitorul prozator a venit pe lume împotriva voinței părinților, sau cel puțin într-un timp neprielnic. Nu și-a cunoscut tatăl, care a murit la puțină vreme după nașterea sa, în altă țară.

În societatea românească a sfârșitului de secol condiția de **fiu natural** era infamantă. Era consecința unui păcat grav, care trebuia ținut în secret. **Taina** cea mai grea a unor eroi sadovenieni (Sadoveanu e tot fiu natural) era aceea că au venit pe lume nedoriți. Ei, fiii nedoriți, trebuiau să dispară, să-și șteargă urmele, să refacă, prin extraordinară devoțiune, imacularea mamei. Lumea în care se nasc ei, fiii naturali, e o lume a exilului. Ei reprezintă pedeapsa, păcatul pentru grava greșală a mamei sau a neamului. Dorul de ducă al lui Panait Istrati trebuie legat nu doar de temperamentul său sudic, neașezat, fierbinte, ci și de statutul pe care îl are într-o familie lovită de blestem.

Opțiunea pentru socialism a foarte tânărului Panait Istrati a fost, poate, și o consecință a nașterii sale: lumea în care a venit nu-i o lume care îi aparține. Nu-i lumea lui. Nu-i o lume bine întemeiată¹.

E momentul să spunem că la începutul secolului Panait Istrati a făcut parte dintr-o mișcare politică și s-a definit ca om politic. S-a vorbit (cu puține excepții) cu jenă despre socialismul lui Panait Istrati. Abia Mircea Iorgulescu într-o monografie ce spulberă destule prejudecăți, **Spre alt Istrati**, inventariază datele ce trebuie să ne conducă spre concluzia că Istrati a fost nu doar socialist, ci în imediata apropiere a liderilor acestei mișcări, a avut misiuni de excepție. A fost, prin urmare, un om politic pentru care **revoluția mondială**, necesară și obligatorie, va duce la apariția altei lumi, mai bune, mai drepte. Dezmoșteniții acestei lumi vor fi repuși în drepturi de revoluția mondială care, cred socialiștii, va veni în curând. Cine citește cu ochi atenți romanele, mărturiile, confesiunile lui Istrati va descoperi în ele date importante privind epoca de aur a socialismului românesc. El e un martor prețios al unor momente ale definirii mișcării. Mircea Iorgulescu va sublinia, și va sublinia în repetate rânduri, că **relațiile lui Panait Istrati cu mișcarea socialistă au fost foarte strânse**. Într-o **Addenda** criticul publică o bibliografie a publicisticii lui Panait Istrati în perioada 1906 – 1916.

Înainte de a fi scriitor, Panait Istrati are o biografie de **lider socialist**. Face parte dintre cei care cred într-o **nouă lume**. Nu numai că face parte dintre cei care cred: pune chiar el umărul la dărâmarea **vechii lumi**. Organizează greve, participă la manifestări, e între cei care vor fi întemnițați. Se află în apropierea celor care, în întinse rețele subterane, pregătesc **Revoluția**. L-a ascultat pe Troțki, într-o întâlnire românească pusă la cale de Gherea. Viața lui se intersectează cu aceea a unui nume „sacru“ al socialismului românesc, Ștefan Gheorghiu. A fost în apropierea celebrului Cristescu, când acesta nu era (încă) primul secretar al partidului comunist. A fost prieten cu Cristian Rakovski, vedetă a mișcării socialiste internaționale, ambasador mai târziu al Rusiei sovietice la Paris, pe urmă exilat și asasinat de Stalin. Prima etapă a biografiei lui Panait Istrati – cea românească – numără un șir de acțiuni suficiente pentru a-l așeza, mai târziu, între sfinții clasei muncitoare. De și-ar fi încheiat viața o dată cu Ștefan Gheorghiu, Panait Istrati ar fi fost așezat, fără îndoială, între numele sacre ale comunismului românesc, așa cum va fi fost văzut el de la înălțimea anilor șaizeci. Ar fi fost pus de vrednicii învățați între vizionarii, între înaintemergătorii, între strămoșii, între cei care visaseră visul de aur al omenirii.

Nu e cazul să glosăm prea mult asupra plecării lui Panait Istrati din România. Motivele plecării n-au nimic cu ceea ce vom numi **exil**. El pleacă fiindcă se ceartă cu partidul socialist care îl **socotește pe Panait Istrati prea de stânga**² dar și fiindcă nu mai poate suporta o căsnicie infernală: cea cu Jeaneta Maltus, văduva prietenului său Ștefan Gheorghiu. Dar dacă motivele plecării lui n-au nimic cu exilul strict politic, așa cum îl vom înțelege după 1918 și, mai ales, după 1945, ele înseamnă **exil** în sens istratian: acela de expulzare dintr-un loc care contrariază profund ființa sa sentimentală. Dintr-o Utopie care se destramă. Și mai pleacă dintr-un alt motiv, deloc neimportant: e bolnav de plămâni. Boala e gravă, aproape fără scăpare. Iar Elveția poate fi un paradis al supraviețuirii.

Bolșevismul nu înseamnă socialism, dar fiind mai de stânga decât socialismul tradițional, îl atrage către el: este **cealaltă flacără** care poate ilumina țara visată.

Prietenul său Rakovski e președintele comisarilor poporului din Ucraina, prietenul Al. Constantinescu e condamnat la moarte în contumacie. Salută într-un articol „care i-e drag mai mult decât orice a scris“ **bolșevismul**. Articolul se cheamă **Tolstoisme ou Bolchevisme**, apare în **La Feuille**, 24 iunie 1919. Tot în **La Feuille**, 24 iunie 1919, publică o **Scrisoare deschisă lui Henri Barbusse**, care îi va răspunde în octombrie în același ziar. Răspunsul – „denn și măgulitor“. Fără îndoială că violența cu care îl va ataca, mai târziu, viitorul panegirist al lui Stalin e egală cu investiția de încredere schițată în acest articol.

Gata să lupte, să urce pe baricadele pariziene ale revoluției mondiale, Panait Istrati

constată dezamăgit că francezul întors din război nu-i deloc dornic să lupte pentru bolșevism. E, din nou, în exil. Se află într-o Franță în care indiferența față de valorile naționale atrage represalii³. Îl părăsește **altă femeie**. Cum întotdeauna femeia ține echilibrul istratian, viitorul scriitor încearcă să se sinucidă. Dar descoperă o nouă solidaritate: aceea a lui Romain Rolland, a cărui stea literară domină noul umanism.

Romain Rolland are impresia de a descoperi în Panait Istrati un **Gorki balcanic**. Dacă n-a putut fi, asemenea lui Rakovski, comisar al vreunei republici balcanice, dacă n-a ajuns la Moscova să pregătească revoluția mondială, Panait Istrati ar putea fi – și deocamdată anunț! – un exponent al **noii literaturi**, născute sub semnul doctrinei revoluționare. De obicei, exegeza istratiană e înclinată să treacă peste acest apelativ. **Gorki balcanic înseamnă** pentru Al. Oprea, un scriitor care și-a consacrat cariera – asemenea începătorului de șir, autenticului Gorki –, dezmoșteniților soartei, vagabonzilor, unui Konovalov generic. Se încearcă să se treacă peste cealaltă identitate a lui Gorki, de părinte al literaturii „realismului socialist“. Gorki n-a fost numai un dramaturg și un povestitor de excepție, a fost și un revoluționar care l-a inspirat pe Lenin. Chiar dacă între cei doi au existat divergențe, schimburi de cuvinte dure, relația lor a fost, în ultimă instanță, de admirație reciprocă. Cu Gorki începea o nouă literatură, o nouă artă, proletariatul își avea scriitorul lui. Iar **Revoluția** propunea scriitorul ei, **modelul**. Fiindcă toate în noua cultură trebuiau să se bazeze pe ordine și disciplină, Gorki e modelul absolut într-o literatură echipată de luptă. El va fi, după 1929, atunci când, întors în țară, va deveni apropiatul lui Stalin, șeful statului major al propagandei⁴.

Așadar, a fi **Gorki balcanic** înseamnă, pe de o parte, a fi un filosof al lumii de jos, dar pe de alta înseamnă a fi scriitorul unei clase, lider într-un sistem în care totul se icarhizează. Investiția de încredere a lui Romain Rolland nu era cătuși de puțin poetică și deloc platonice. Ea se sprijinea pe vocația de militant a lui Istrati. Și își propunea să alimenteze, cât se poate mai bine, această vocație.

2. Naufragiul lui homo politicus

E greu de înțeles entuziasmul pentru socialism al unei mari părți a intelectualității începutului de secol dacă ignorăm vocația utopizantă a ființei umane. Așa cum există un **homo aestheticus**, un **homo aeconomicus** sau un **homo politicus**, există și un **om al utopiei**, un personaj predestinat să imagineze în numele unei **noi lumi**. Într-un sfârșit de ciclu istoric în care strigătul lui Nietzsche **Dumnezeu e mort** se auzea mai puternic decât niciodată, în care trei Imperii creștine se prăbușeau, venea timpul

nti, trautopie

omului utopizant. Mari scriitori ai secolului XX au trecut prin iluzia utopizantă. Noua religie a fost visată de Tolstoi, dar și de Gide, de Malraux, de Stefan Zweig, de Wells sau de Bernard Shaw, de Orwell sau de Koestler. Existent în numele unor universuri imaginare, scriitorul este personajul cel mai predispus a fi contaminat de maladia secolului.

Și pentru foarte mulți dintre scriitorii secolului XX, procesul cel mai important este cel al revenirii din Utopia – din cea mai bună dintre lumi posibile. De la Utopie la Contrautopie nu-i decât un pas. Un pas care trece prin teritoriul experienței staliniste. Primul documentar al acestei lumi – 1984 de Orwell – a fost scris de unul dintre comuniștii cei mai implicați în luptele din deceniul al patrulea.

În momentul în care pleacă de la Paris spre Moscova, în 15 octombrie 1927, Panait Istrati pleacă să descopere patria visului său. Face parte, și el, din lumea pentru care Revoluția mondială a început la Moscova. Deocamdată, până revoluția mondială va învinge, URSS-ul este adevărata sa patrie. Alături de Cristian Racovski, vechiul său prieten, se pregătește de marea întâlnire: de întâlnirea cu locul unde el putea să fie acasă. Dezmoștenitul din România, alături de toți dezmoșteniții lumii proletare, revenea acasă după un exil chinuitor. După un exil în lumea care trebuia să moară: lumea inegalității capitaliste. Nu un acasă eliberator, ci un cvasi inițial, „dinainte ca el să fi fost degradat de păcatul original”. Fiul natural, terorizat de o societate a tabuurilor, trebuie să renască aici. „Oamenii – scrie Cioran, comentând visul unui om ridicol – trăiau pe «atunci într-un fel de feroare a iubirii, universală și reciprocă», aveau copii, dar fără să recunoască trivialitatea voluptății și nașterii, rătăceau prin păduri cântând imnuri și, cufundați într-un extaz necurmat, nu știau ce sunt pizma, mânia, bolile etc. Toate acestea rămânând deocamdată convenționale.”⁵ Neîndoios că așa va fi văzut Panait Istrati țara în care pleca să renască. De altfel, în declarațiile pe care le dă, la sosire, pentru Pravda, își mărturisește intenția de a se stabili la Moscova. La 7 noiembrie 1927, la marea paradă în cinstea aniversării Revoluției, se află în delegația franceză, alături de Paul Vaillant. Pe 13 noiembrie îl va întâlni pe Nikos Kazantzakis, cu care „fraternizează”.

3. Ruinarea Utopiei

Procesul ruinării utopiei realizat de Țara Sovietelor e mai complicat decât lasă să apară un document sau altul. Neîndoios că Utopia îl substituia pe Dumnezeu cel pierdut. Orfani de Tatăl, oamenii trebuiau să redescopere religia unei fraternități universale. Orfanul Panait Istrati trebuia să descopere țara fraternității. Exercițiul literar, practicat cu atâta succes în perioada ce urmase Chirei Chirali-na, îi întărise gândul că lumea cea mai bună cu

putință e posibilă. Că încet, încet fraternitatea universală a orfanilor se poate realiza. Îi trimite lui Stalin (tătucul!) o scrisoare în care îi arată că vrea (împreună cu Kazantzakis) să se devoteze fără rest proletariatului. Vrea, de la Stalin, toate porțile deschise: Vrea să vadă și să se devoteze. În fond, Istrati va fi mereu legat de un șir de imagini și de persoane: prin intermediul lor el judecă. El vede că prietenii lui sunt arestați, că prietenii prietenilor lui sau rudele prietenilor lui suferă și atunci decide în numele lor.

„URSS este țara cea mai puțin burgheză din lume, dar care aspiră cel mai mult la burghezie, la fel cu toate națiunile din Balcanii noștri, care ies lent din viața patriarhală. Iată pentru ce gândesc că a fost o nenorocire că cea mai grandioasă tentativă de-a construi socialismul să fie făcută tocmai în Rusia. Rusul, și la fel ca el și ucraineanul, georgianul, tătarul, armeanul, nu se încurcă în doctrine; ei sunt plini de inimă, de tandrețe, legați în dragoste și melancolie. Ei își iubesc nebunește limba, pământul, cerul lor. (Toate cântecele populare și toate literaturile acestor țări o atestă.) Și ei înșiși o dovedesc

până la a face să izbucnească, în plin banchet comunist, rapsodia lor alături de Internațională. „Cum dracu vreți ca aceste popoare să iese din izbele lor și să le înecă de azi pe mâine în zgârie-nori americani...?”⁶

Spovedania unui învins este un voiaj într-un labirint în care eroul descoperă căi interzise. Paradisul visat nu-i decât un loc în care prietenii lui sunt exilați. E împreună cu Kazantzakis, dar zilele rele se înmulțesc. În Ucraina, la Kino-Vufku descoperă „mii de scenarii plătite și neintrate în producție. O masă de birocrați, artiști și tehnicieni, care istovesc omul de pe câmpuri și din uzine. (...) Pentru ce se înverșunează să facă artă și în realitate nu produc decât paraziți artiști, în timp ce lumii îi lipsește pâinea, cămașa și odihna?” Dacă în Ucraina descoperă „o civilizație care sabotează viața”, prin artă, întors la Moscova află deja că e considerat (între oficiali) un semi-opozant. Rakovski – află Panait Istrati – se află în exil la Astrahan, Troțki la Alma-Ata, iar prietenul său Victor Serge, la pușcărie. Vizitează Murmanskul, cu bănuiele serioase despre „moralitatea regimului revoluționar”. „Dar nu sunt decât bănuiele”. La Astrahan îl descoperă pe Rakovski lucrând la Viața lui Saint Simon. Ca și în drumul de la Paris la Moscova, prietenul său „rămâne diplomat” și îi vorbește despre floarea de lotus. În Transcaucazia găsește prilej să se plângă de unele, de altele. În Caucaz „simțeam că o ruptură

definitivă avea să se producă în noi”. Apar multe zvonuri derutante. Unul dintre ele pune în cauză însăși loialitatea lui Gorki față de poporul sovietic. Are o discuție cu Agramov, șef al poliției secrete, care îi atrage atenția că, dacă după întoarcerea din Occident nu va fi „cu ei”, va fi nimic.

Întors în Occident, la 15 februarie 1929, scriitorul va tipări Către altă flacără, trilogie a demascării farsei sovietice. De fapt, doar Spovedania unui învins – primul volum – îi aparține. Celelalte două volume ale trilogiei aparțin lui Victor Serge și Boris Suvarin. Își asumă și textele lor. Devine, dintr-o dată, anticomunist, troțkist, în numele adevărului și al prieteniei, împotriva sfaturilor lui Romain Rolland.

4. Dimensiunea intimă

Fundamentală, dimensiunea intimă a lui Panait Istrati a fost însă complet ignorată în epocă, în prim plan trecând elementele secundare, tendențios interpretate în funcție de interese momentane și de grup”, scrie pe bună dreptate Mircea Iorgulescu.⁷

Fără îndoială, primează drama intimă: omul care credea că descoperise o lume paradisiacă, un univers care reabilitează orizontul original al ființei, cel existent înaintea păcatului, își mărturisește eșecul: e un învins. Revoluția sa – căci revoluția bolșevică a fost revoluția sa – a fost înfrântă. El însuși agonizează: boala înaintea cu pași repezi. Se apropie de sfârșit. Revoluția mondială pare a fi, acum, foarte departe.

Mai grav încă este faptul că a devenit dușmanul aliaților săi de odinioară. Că prietenii săi îl resping. Internaționala a III-a protestează prin nenumăratele ei publicații, grupări, grupulețe. Barbusse, omul care îi dăduse binecuvântarea în comunitatea bolșevică, îl anatemizează. Scriitorii sovietici îl descoperă ciumat. Presa de stânga deschide împotriva lui una dintre cele mai violente campanii din deceniul al treilea. El, omul care voia mereu să se dedice fără rest e arătat cu degetul. I se semnează condamnarea. Puternica stângă europeană îl exclude din rândurile ei. Orice ar face de-acum încolo e așezat sub semnul trădării. Reportajul pe care îl scrie despre grevele de la Lupeni e privit de Barbusse ca o dovadă de pactizare „cu puterea fascistă din România”. Presa oficială din România îl consideră, evident, trădător. Totuși, revine în România. E România țara întoarcerii acasă sau țara ultimului său exil? În 1932 se retrage într-o chilie a Mănăstirii Neamț pentru odihnă; e foarte bolnav și simte nevoia unui repaus. Dar tot în același an se căsătorește cu Margareta Izescu, mult mai tânără decât el. Ființa pasională își face de cap. O scrisoare umilă solicită ajutor regelui Carol al II-lea. Vrea să-și transfere Fundațiilor Regale drepturile de proprietate asupra operii. Colaborează la Cruciada românismului, publicație girată de un legionar dizident, Mihail Stelescu. Să fie doar dorința de a rămâne între tineri rebeli, într-un timp în care e atacat cu furie și de dreapta și de stânga? În articolele publicate în ziarul lui Mihail Stelescu, Panait Istrati încearcă să demonstreze că a rămas cel care a fost, că nu e nici adeptul tinerilor săi amici, dizidenți ai extremei drepte, nici adept al totalitarismului. Noii săi protectori îl tratează cu suficiență și superioritate. Vor să-i facă „educația patriotică”. În țara în care nimeni nu se mai revoltă de Mihail Stelescu pare a fi scris cu trimiteri directă la revoltatul de odinioară, Panait Istrati.

Chiar dacă atacurile stângii – venite în serie

dana opriță

Marți

Dacă e marți nu e nici Belgia și nu sunt nici trei
ceasuri rele:

e doar ziua de marți.

Aici orice zi e la fel
și nici măcar nu vreau să le găsec vreo deosebire.

Așa încât
mi-am luat conștiincios pastilele
mi-am făcut toate analizele și radiografiile pe
rezultatul cărora
invariabil stă scris un singur cuvânt
– singurătate –
mi-am băut ceaiul frumos colorat
am mâncat felia de pâine cu unt
am suportat cu stoicism injecțiile
și-n rest am dormit nesomnul
în care vorbesc cu fiecare dintre voi ca dintr-o altă
viață

în care vă cert mă supun unei ordini pe care și eu abia
acum

o pricep încerc să vă ajut
fără ca nici unul să înțeleagă ceva
apoi adorm sau cred că o fac
trăiesc și acolo o altă zi o altă noapte o existență
paralelă

printre voi
uneori chiar și tu ești iubitule
mort în războiul pentru salvarea sufletului meu.

Așa se prelinge fiecare dimineață.

Spre după-amiază lucrurile se complică puțin
fiindcă nu se mai face decât liniște, atât
de liniște încât auzi respirația greoaie a celui abia
operat

cu cinci etaje mai sus, auzi
miorlăitul înfiorător al pisicii otrăvite prin imprudență
te asurzește praful ce colorează încet în alburii
alburi de peste tot
te sufocă așteptarea precipitată a tânărilor ce vrea
să-și vadă iubita din rezerva alăturată
dar nu a rezolvat încă problema portarului...

Cât despre seară, mai bine să o sărim.
Cam la orele acelea începe orbirea și
este chinuitor să nu poți face altceva decât
să-ți amintești sau să rămâi cu gândurile tale, singur,
sub lumina subnutrită a unui bec
atârnat de tavan.

Apoi noaptea fără culoare se lățește printre pături și
paturile scorjite
printre zidurile intrate în putrefacție
totul începe să se clatine să umble să vorbească
adorm cu ochii lipiți de tavan
și din nou injecția și vocea și gesturile somnoroase ale
infirmierei

(„e îngrozitor! A început războiul!”
– furtună în deșert sau în paharul cu ceai de pe
noptieră –)
și iar un fel de vis în care vă am pe toți lângă mine –
cei dragi, cei răi, iubindu-vă deopotrivă –
sunt nopți în care întunericul mânjește lumina
ea nu dispare se ascunde doar
nopți de sânziene acum în plină iarnă nopți în care
se încearcă blesteme
și nimic altceva.

Dimineața, nemaifiind marți,
începi să nu te mai temi de cele trei ceasuri rele
și de pisicile negre ce ți-au traversat
imprudent destinul,
în timp ce dormeai.

Pentru tine

Aceste poeme nu sunt nici despre iubire
nici despre venirea marilor ploii interstelare
doar o mică indulgență
o mică amânare umilă ca orice amânare
torcând printre degetele moi ale destinului
o soartă mai... cum se spune? – mai bună?!

Cu halatele lor albe imaculate
au vrut să mă apere de insomnia visului tău să-mi
spele creierul
au încercat să mă păzească punându-mi câini la ușa
gândului
atârându-le de cozi tabla unor foste conserve
ca să zgomotească dacă voi încerca să-i înșel cumva
cu hohotele lor albe nefinite m-au vindecat de uitare
mi-au șters lacrimile memoria al spălat-o
au fierit-o la peste 100°C sau urmând cele mai
moderne metode de sterilizare
și au apretat-o apoi atât de frumos, atât de frumos...
Cu amintirile atârinate de umeras
e reconfortant să exiști... E
așa de bine încât această continuă amnezie
m-a transformat într-o pisică enormă miorlăind ceva
despre
o viață anterioară și vise rochii de bal regrete
îngrămădite în rafturile unui mâine mereu amânat

totul se derulează atât de exact de fără cea mai mică
greșală
(de asta îmi dau seama în clipele de răgaz când ei uită
să folosească radiera și atunci
îmi aduc aminte de tine, de viața mea).

E-atât de caraghios – de fapt nu sunt în nici un spital
de fapt nu există nici un medic în preajma mea
au plecat cu toții
au dispărut în laboratorul unde se pune la cale o nouă
invenție.

Să nu credeți nimic
fiindcă nimic nu există.
Sunt doar eu: halatele albe hohotele albe invențiile
laboratoarele laboranții cobaii eu
doar eu, nimeni altcineva
iubitul meu:

acest poem nici nu va fi fost scris vreodată
oricum pe acest poem nu l-ai citit niciodată.

Sâmbătă

Un poem al marilor noastre reîntoarceri al revenirii
întru penitența acestei vieți iluzorii
ca genocidul unui buchet de ferigi.

Să scrii pe întunericul unui pat de spital
la lumina unor zori aproape nepăsători
ca și cum ai fi furat sufletul cuiva
ca și cum i-ai măsurat umbra pe ascuns și
i-ai așezat-o la temeliea vieții tale, somnului tău,
să desenezi conturul destinului ca pe palma lipită de
hârtia de scris

pândindu-l după colțul primei iubiri
să transcrii totul pe curat fără să te doară nimic
doar ochii, doar sufletul
de prea multă încordare să fie scrisul citeț
totul

atât de clar încât să poată și alții citi învăța.

Mi-e încă somn de viața mea
vreau încă să o mai visez.
Copilul meu născut mort prin împușcarea sufletului
nu mă acuză nici nu mă iartă
el există așa mort azvârlit în lada de gunoi a inocenței
ca pe un nimic ca și cum nici n-are fi fost vreodată
el, care nici n-a fost.

Nu mă plâng nu sufăr nu-mi este milă –
urâsc și iubesc
încerc să fiu înțeleptă
mă chinui chinuind la rândul meu
mă bucur mă întristez respir visez mă sufoc
nu sunt nici mai rea nici mai bună ca alții.

Nu fac nimic altceva decât să trăiesc.

nicolae coande

Poetul își declină faima

Se întoarce și spuse – am cunoscut totul dar am venit
prea târziu.
Acum în vârsta de fier nici un mesaj nu animă vocile
mele

vocile spun bine
căci pe mai multe vorbesc dar într-o singură limbă
limba din care toți vă trageți
ca puii predestinați să fie orfelini și primei scârbe
pe care o zăresc să-i zică mană.
Am cunoscut totul m-au lăudat ca pe masiah
au trimis sucubi să mă convertească să-mi sugă
măduva de sefirot.
M-au publicat m-au făcut celebru mi-au dat de
băut.

Am șters cu ei pe jos. Am venit
prea târziu.

*Într-un moment al
vieții mele*

Cât pe ce să plâng după tinerețea dusă și celelalte
daruri

dacă n-am făcut-o
e pentru că am fost atent la felul în care îmbătrânesc
ceilați
cât pe ce să-mi scalde lacrimile ochii
într-un moment al vieții mele – când colo demonul
râsului

îmi dădu coate
când colo nepăsarea tandra indiferență îmi duseră

mâna la gură
cine m-ar fi văzut și e sigur că m-au văzut câțiva
m-ar fi scos din drama acestei vieți și asta era drama mea:
am râs amar printre moderni și după
și râsul asta – nu puteți să știți – mă ține-n viață printre
vii.

Dacă acum scriu toate astea – pentru morți le scriu
cu-aceeași mână dusă de la gură.

Sânge de fulb

Bismarck a spus: poeți și prostituate poți avea pe bani
oricând.

Auden mormăi – indiscutabil ca moartea.
Diavolul poate maimuțări orice – mi se pare că asta a
scris-o

un discipol al lui Guénon; și Silone:
dați-mi o singură propoziție dintr-o carte și vă voi
spânzura

autorul – cred că e în sală zise cineva.
În sală dar nu în viață uitați-vă cum s-au rărit rândurile
cum se rărește părul după treizeci de ani. La patruzeci
dacă nu se întâmplă nimic nu este nimeni de vină
uncori aștepți toată viața să vină o zi. Bascula gnostică
a dovedit-o.

Adevărul este ascuns și probabil că va rămâne așa
de-a pururi –

mai nimerit nu se putea și Alexis a nimerit-o. Da,
dar parapsia este evidentă
și noi suntem bucuroși s-o dibuim. Iar ea,
ea despre care sunt silit să tac are intenția a ceea ce e
rebel

în existența mea!

O, Sören copil mistagog o, viață discretă – ai fost tu
oare

prieten cu Dumnezeu?

Ai știut tu: ceva din Dumnezeu este exilat din
Dumnezeu?

Ca un nor fără formă nici alb nici negru nici roșu nici
verde

de nici o culoare fără sunet fără semnificație
ca un sânge de fulb – dar știți voi oare ce este un fulb?
Un fulb este un poet mort prin oasele lui cântă vântul
cântă tu

dar poeți și prostituate poți avea pe bani oricând...

Da, dar – parapsia este evidentă – eu știu
că de s-ar cufunda dorințele și lumea toată un
poem va pluti auriu...

Cu liniștită mână

Flecar – și pe drept cuvânt. Să spun că visul meu
(în somn zâmbesc după mulți ani)

ar fi până la urmă să scriu doar pentru morți

însă câteva propoziții bine simțite perfecte

aici pe pământ – unde poetul s-a sinucis

aruncându-se-n cer –
pentru lectorii mei abrutizați de idealuri sfârșind în
alcool

și prostituție legală?

Pâinea pe masă sau gloria

o mână oarbă bucuroasă că e oarbă
blânda nebulie și limpede o frumusețe desprinsă din
moarte

un cod al eschivei poezia mea?

cum bate în geam cu degete de amantă uitată afară –
aici

pe pământ –

cum doar cei morți doar morții rude întunecate
bat în geam?

Atunci lor să le zâmbim și pentru ei să scriem doar
cu liniștită mână.

Stănescianism en gros

de AL CISTELECAN

Mai îndrăzneț nu decât s-ar conveni, ci decât e în stare, Emil Matei își forțează câteva melancolii stănesciene să intre în sintaxa abrazivă a poeziei imediatului. Descoperind ca pe o voluptate sensul metaforei contrariante și al notației insurgente și amestându-se ușor cu ele, până la o euforie scripurală, poetul sătmărean revine și el dintr-o lungă carantină (a debutat cu **Traversând ființa**, în 1982, la „Litera“), rupând tăcerea cu **Poemul tentacular** de la Casa de Editură „Panteon“ (1994). Ereditatea sa tematică e una stănesciană, concentrată în legatele privitoare la sine și poem, dar alterată de nepetuozitatea implicării într-o lirică a direcției și într-o expresivitate ce ostentează în agresivitate. Din loc în loc, însă, poetul se arată un moștenitor pios, reluând în pure decalcuri abstractismele lui Stănescu și sintaxa lui deliberativă, ca și temele. În astfel de cazuri stănescianismul lui e unul **en gros**: „Care este limita, limita limitelor/Până unde pot întinde arcul/Deasupra fiului meu/Viteazule Tell?// Limita este sinele, îmi spui/Dar care sine?/ Cum să dau de adevăratul meu sine/Când DA și NU au același miros?// Mai bine trage tu o săgeată/ În măgul sinelui meu./ O, și dacă nu-l vei nimeri/Mă voi cunoaște vreodată?“ (**Mă-rul**). În general însă, Emil Matei se ferește de preluările în stoc, preferând stănescianismul **en detail**, pe care brodează un elan „realistic“, de grefier al cotidianului lăuntric. Una dintre metaforele poetului, și chiar cea concludivă, e de altfel tocmai a grefierului: „Poemul este caietul grefierului./ Am spus și așa este“, încheie Emil Matei alintându-se în superbie.

Poetul trebuie să tragă după sine, în efortul de a se integra unei stilistici mai la zi, și un fond de delicateți ce caută mereu să iasă pe ușa unei scriituri mai prețioase, mai caline. Insurgența se îndulcește atunci în confesiuni atente la suavitatea limbajului și

la fragilitatea lăuntrică deopotrivă, oprindu-se într-o scriitură tremurată, delicată: „În casa mea, în carnea mea devin/Cu fiecare cântec mai străin//Cine știe mâna și în ce mânășă/Îmi bate nopțile la ușă//Numai sufletul meu când/Nu-l auzi ieșind, intrând“ (**Străin**). La astfel de extaze suave penița lui Emil Matei se dedă cu plăcere, ducându-se chiar cu încrustarea lor într-o sintaxă aparent violentă și lăsându-le agresate de un imaginar stimulat la brutalități retorice: „Ca avalanșă care mă imaginează/Cu-ngrijorarea regizorului uitat pe platou/Ca o răspântie a sinelui cu sine/ **Ce fulg mi se așează pe umăr?** Măinile tale/Mă îngrădesc fericit./ Nevinovat ca iarna înghețându-mi picioarele/Ca un foc nepăzit este cântecul meu“ (**Un foc nepăzit**). Un delicat în fond, Emil Matei se străduiește să-și iasă din fire, premiindu-se în variantă vulcanică și luând aere de inocent pus pe catastrofe. Ingenuitatea lui vrea să treacă drept agresivitate, înviforându-se în limbaj și sfidându-și șansele de interiorizare.

Mitologia poetului, chiar dacă secularizată și adaptată parțial la rigorile laxe ale aspiratorului de cotidian, rămâne, în fond, una sacrificială, de prestigiu cristic, de care poetul e constrâns să-și ia pe jumătate distanță ironică, întorcându-o în joc gratuit: „Poetul spune: sânge din sângele meu/Cineva spune: ce sângeros e poetul// Poetul spune: carne din carnea mea /Cineva spune: ce carnivor, ce canibal// Poetul spune: cu moartea pre moarte/Cineva spune: **cine va spune...**“ (**Pretexte**). Această marșă de gratuite decompresivă trece și în poemele fixate pe angoase, trăgându-le și pe ele într-un registru ludic: „De douăzeci de ani strivesc un vierme/Cu teamă. Poate-i totem./Dar viermele strivit revine./Mi-am lăsat meseria/Averea ca un fiu rătăcitor și boem/Mi-am uitat părinții în odaia din spate/Noptile în delir și blestem/Dar viermele strivit revine./Să mă auzi nu să mă

crezi te chem/Să-ți destăinui în cuvinte puține/Cum viermele strivit revine“ (**Elegia viermelui**). Asemenea relativizări ale fondului patetic, muat într-o baie de umor, sunt mult mai la îndemâna poetului decât chiotele vizionare. Când își dă drumul pe o astfel de parte, Emil Matei sare de îndată în limbajul „năprasnic“, chiuint la modul expresionist: „Deasupra se văd ghearele îmbrățișării –/Plează de bici pocnind din arterele dorinței“ ș.a.

Între agresivități stimulate până la retorismul conclusiv și suavități decantate în melancolii interioare, Emil Matei se mișcă nonșalant, cu o inocență transpusă în sfidare.

Neologismomania

de CLAUDIA ENE

După cum se știe – sau se poate intui – acest cuvânt numește „mania de a folosi neologisme în mod exagerat“ („Dicționarul de Neologisme“, ediția a III-a). Are o tentă evident peiorativă, dar realitatea pe care o denumește nu mai pare astăzi deloc condamnată. Căci această manie, obiect al derizivii de câteva ori de-a lungul istoriei limbii, devine în perioada lingvistică pe care o traversăm aproape o obligație și, în orice caz, o nevoie. Într-un fel sau altul, vorbitorul limbii române actuale conștientizează necesitatea folosirii sau măcar a cunoașterii neologismelor; chiar și subiecții anchetei dlui Gaiță regretă, poate, că nu au știut o clipă mai devreme ce e acela **pseudonim** sau ce înseamnă **sedentar** ori **senzual** ș.a. S-ar putea spune că până și micii cerșetori care își împlinesc vocația pe traseele metroului simt nevoia nuanțării pesimistelor lor cântece cu cuvinte neologice (refrenul unuia dintre ele începe chiar cu vorbele „încetați să mă mai **desconsiderați**“). Oricum ar fi, nota depreciativă pe care o cumulează cuvântul în discuție mi se pare destul de aproape de exagerare. Desigur că există, la extremă, o tendință de a folosi nejustificat neologismele (**a debuta** în loc de **a începe**, **a se derula** pentru **a se desfășura** etc.), dar aceasta ține mai mult de snobismul lingvistic decât de preferința și chiar pasiunea pentru cuvintele noi. E mai degrabă o imitație a stilului neologizant, apărută din prejudecata că noutățile lexicale conferă discursului un caracter mai elegant și elitist. Dincolo de acest fenomen, deloc neglijabil totuși în presa românească actuală, utilizarea frecventă a achizițiilor noi apare ca o necesitate, mai ales pentru limbajele tehnico-științifice, limbajul criticii literare, al filozofiei sau al politicii și pentru textele care au în vedere viața social-politică în general. Pe de o parte, pentru că fondul vechi al limbii nu poate să creeze terminologii limitându-se doar la sine, iar pe de altă parte, pentru că în viața social-politică și economică de după 1989, au apărut modificări și noutăți care se cer numite tot cu ajutorul neologismelor. Exagerările sunt posibile la tot pasul (**a gaja** pentru **a garanta**, **a anvizaja** în loc de **a considera** ș.a.), dar ele țin tot de snobismul lingvistic și nu compromit ideea utilității împrumutului lexical. În plus, se poate vorbi și despre un anumit farmec al stilului neologizant, care, deși are ca prim efect ermetizarea mesajului și, implicit, limitarea grupului de receptori, este un stil savuros și dens, plăcut celor care prețuiesc insolitul vorbelor și al conceptelor. Călinescu neologiza frecvent, uneori gratuit din punct de vedere lingvistic (avea la dispoziție cuvinte vechi, suficient de încăpătoare pentru ceea ce voia el să spună), dar niciodată fără efect la nivelul expresivității. Un alt argument este acela al limbajului filozofic, a cărui consistență stă tocmai în iscusita folosire a neologismului, mai ales a creațiilor lexicale proprii. De aceea, poate, înclin să cred că **neologismomania** a fost propus de un intelectual un pic răutăcios – la rândul lui pasionat de cuvintele noi (**neologism + manie**) – invidios probabil pe un confrate care le mânua cu mai multă dibăcie. Firește, e doar o supoziție.

Resursele prozei

Citadini deprimați și rurali viguroși

de DAN -SILVIU BOERESCU

I Florin Oncescu – **Dispoziție depresivă** (Ed. Ramuri, 1994). „Oi fi eu nouăzecist fără s-o știu?” mă întrebă – retoric – mecanicul de doctorat, ex-bursier la Lyon (deși premierii se plămădesc la Toulouse). Apud Dan C. Mihăilescu această „proză nevrotică a unor vieți peticite, consumate cu predilecție la intersecția iluziilor” reprezintă „debutul cehovian al unui mare prețuitor de... Céline”. (Greu îi va fi lui Florin Oncescu să scape de această formulare memorabilă!). Totuși, nu este un autor atât de previzibil pe cât s-ar părea, dovadă remarcabilul **Bufet grenoblez** („visam la sandviciuri cu unt și cu mezeluri fine, la prăjiturile de cacao cu frișcă, la alune, sâmburi de migdală și fistic, la câteva pahare de vin și măcar unul de Pastis”) cu care se încheie volumul și cu care, tot atât de bine, s-ar putea deschide un altul. Dincolo de parodia discretă a **francofiliei** post-decembriste, întrevăd un spirit alert și neconcesiv. Neiertător al contemporanilor săi, prozatorul are mai mult decât o remarcabilă aptitudine de a-i observa pe acești „oameni înnebuniți de banalitate (...), funcționarii unor destine fără însușiri” (iată că nici eu nu pot renunța încă la remarcile lui Dan C. Mihăilescu), dublată de o evidentă știință a punerii în pagină a experimentului său de privitor profesionist. Are, cred, vocația unei construcții epice mai ample, prefigurată deja de **Moartea lui Andrei Popescu** și de cele **Trei fragmente** care-i urmează („indispozițiile generate de o colică nefritică... substratul mizer al operei de artă”). Personajul său, care „n-a mai avut chef să trăiască”, exprimă o clasă tipologică ai cărei reprezentanți au suprasaturat literatura română – „intelectualul fără sens” (Dan C. dixit). Totuși, găsesc la Florin Oncescu și altceva decât clasică poveste a amăgirii unei existențe între salonul de vară & stropul de coniac și cărțile din bibliotecă. El nu-și compătimentește eroul și nici nu încearcă să-i identifice resorturi secrete, după cum nici nu-i soluționează „cazul” prin inventarea unui happening senzațional. Dimpotrivă, îl lasă să eșueze așa cum este, căci – în fond – *de ce să ții cu tot dinadinsul să trăiești*, doar pentru a exemplifica la nesfârșit conștiința ratării? Banalitatea nu este neapărat o damnare, un tenebros dat fundamental. Este ceea ce este, adică echilibrul instabil între puțină tandrețe, puțin kitsch și ceva mai mult sociologism vulgar, căruia nu i te poți abstrage. Fără sensuri înalte, fără identificări în teribile chei semiotice!

După reușitele digitații din **Dispoziție depresivă**, aștept - de la Florin Oncescu – un roman. Mai știi?

2 **Nicolae Goja – ILCA** (Ed. „Recomfinas – Fapta Transilvăneană, Cluj-Napoca, 1993). De la Nord de Nord, Ioan Es. Pop îmi aduce o nouă **Educație a milei** pe urmele colegului nostru. M. Ilea, deja clasic în viață cu a sa **Deșiștea**. Cartea lui Goja este un peom-fluviu despre un univers cu doi locuitori, Nuțu lui Onuț din neamul aprig al Ursenilor și a sa obsesie Ilca, femeie visată, gândită, iubită, femeie-ispită, femeie-pedeapsă („vreau câteodată să angajez cântăreți și să tulbur noaptea, Ilca să iasă în aerul somnoros; în genunchi să mă pun, să-i trimit scrisori prin porumbi călători și să-i explic tăcerile, frica și teama ce mă apasă”). Când morganică, când

înnebunitor de concretă, Ilca aprinde sângele lui Nuțu și-i tulbură gândurile. Toamna vrajbei sale cu viața căinoasă se prelungește până-n decembrie, tot turnând țuică pe pământul mormântului neslujit de preot. Din focul ce se ițește parcă din senin, se aprinde un cântec dogoritor. Nuțu se întoarce către natură cu patimă: „Cred că mirosul strugurilor îi atrage pe urși. Cu adevărat, dealul este un mare semn, o continuă chemare (...). Noptile fără apropierea juvenelor mi se par ca strugurii anilor ploioși, acri și serbezi.

Dar e păcat de vin să-l bea urșii. Pădurea le dă altă hrană, eu îi mustru pentru lăcomie. Căci vinul este singura bucurie a iernii. Fără el, iarna ar fi un timp sterp, o mare buimăceală sub zăpadă”.

Exorcizându-și căutările nebune, Nuțu îndeplinește ritualurile arhaice ale căror semnificații originare sunt reinterpretate, la limită, în cheie domestică: „Ai pipăit gâtul, ai plimbat degetele peste părul aspru și ai găsit un loc moale, unde buricele se afundau. Ai fixat vârful baionetei și cu mișcare înceată ai împins-o. Aproape ți-e ciudă că nu tace... Ai simțit în palmă cum lama înainta, desplicând, pe măsură ce forțai. Guițatul sfredelea urechile dar când a fășnit sângele, pentru o clipă, porcul a tăcut. Mâna s-a înroșit, bărbații abia mai puteau opri zbaterea picioarelor, ai fi vrut să eliberezi animalul. (...) Mișcările repetate, în căutare, le-ai făcut apoi din ce în ce mai speriat că vei ajunge la inimă”. Personaj fascinant, acest țaran – miner mândru și frust reface o întregă genealogie maramureșeană, fiind ultimul dintre toți ai lui pe care „tăvălugul uriaș, cu colți de fier și durere” al comunismului nu o poate încă distruge: „Nu are nimic de ascuns, nici de arătat, alții se laudă cu averea, cinci sute de litri de țuică, o tonă de grâu, două mii de litri de vin, el este prevenitor, se ferește să stârnească invidia. Are un Dumnezeu al lui, crede în deochi, în descântece, în vrăjitorii. Trebuie să deosebești fagul de carpen, orzul de ovăz, grâul de seacă, cei buni de cei răi. Se află împăcat când își simte trupul

obosit și cade în somn ca după scaldă. Mănâncă ce-i pe masă, îndelung, cu îmbucături mici. Bea apă neînțeleptă. Nu tânjește, se poate lipsi de orice, îi pare bine când ziua de azi seamănă cu cea de ieri. Îi plac hainele largi, își scoate pălăria doar la biserică și la masă.” Nu suferă de o imaginație excesivă – bântuit fiind doar de fantoma Ilcăi – și nici nu-și risipește sufletul în alte elanuri vitale decât în cele în care s-au exersat, cu îndărătnicie parcă, toți moșii și strămoșii săi, Nuțu este exemplar în felul său: țaran ce nu se poate încă dezrădăcina dar și miner („băieș”) obstinat în bătălia fără sens cu adâncul muntelui, el încheie un destin de mai multe ori centenar al universului născut anume pentru el. Emblemă vie în paginile lui Nicolae Goja, dacă ar trăi, Nuțu din neamul Ursenilor ar trebui dus de îndată la muzeul domnului Horia Bernea. Iar Ilca, ei bine – Ilca, din ea s-ar putea croi fantasmă noi pentru prozatori vechi.

3. **Caius Dobrescu – BALAMUC SAU PIONIERII SPAȚIULUI** (Ed. Nemira, București, 1994). „Așa face un bărbat, dacă are sânge în pulă!” - scrie pe coperta IV a cărții și așa parafraza: *Așa face un poet, dacă are obsesii sociologice – scrie un roman!* În proiectul de contract social pe care îl propune scriitorilor contemporani (**New Deal sau Lăsați-o mai moale cu lehamitea voastră**), Caius Dobrescu indică dezabuzaților săi colegi de breaslă reîntoarcerea la originarul românesc în versiuni pre- și post-decembriste: „Fane de la «Sculărie», deținuții politici, rockeri și fani SF, bișnițari și traficanti, cultura gospodarilor & gospodinilor, întreprinzătorii înnașcuți din Banat ori Făgăraș, cei forțați de părinți să devină ingineri și care cu siguranță știu câte ceva despre ce este important în viață, soferii de la TIR, Vali Vijelie și frații Pește”. De ce n-ar fi aceștia potențialii eroi ai unui roman lipsit de complexe estetice, de ce n-ar dăruia ei turnul de fildeş al creatorului care de jumătate de secol se autoiluzionează cum că și-ar putea conserva integritatea și puritatea morală, ferindu-se ipocrit până și de denumirea curentă a organelor sexuale (care, în **Balamuc**, sfidează cu nonșalanță, la tot pasul, art. 325, C.P.)? Viața tuturor acestor români cu și fără vascularizare genitală corespunzătoare „face cu siguranță mult mai multe parale” decât ne-am putea închipui. Singurul alibi cultural pe care îl invocă autorul – dar și acesta ținând mai mult de un hobby al său – este interferarea continuă a lumii *de jos* cu cea astrală (**Tutanghamaud și prietenii săi**, având ca model romanele lui Kurt Vonnegut, Jr. În economia **Balamuc**-ului, prezența pasajelor SF nu este însă reclamată de nici un alt element compozițional (ele sunt juxtapuse pur aleatoriu, iar un eventual paralelism al planurilor referențiale este mai mult decât forțat). Greu de stabilit o conexiune între saga etilică a lui Vasile Păltinea – **Bombardier** și drama soției sale Mariana-Moriko, care pleacă să avorteze la Budapesta, pe de o parte, și inconsistentele aventuri star-trek-izante ale căpitanului Tangha din Consiliul Mondial al Spațiului, pe de altă parte. Un posibil element de legătură ar putea fi profesorul stagiar Mircea Ocroteală (nume imposibil!), pe care Păltinea cel suprasangvin îl frecventează într-un moment de derută conjugală. „Ocro” își împarte cu naratorul sarcinile de susținere a discursului românesc, putând fi chiar suspectat la un moment dat că este un alter ego al acestuia, iar ambii niște avatari ai autorului, care autor tare era pasionat de science fiction cândva. Un raționament cam tras de păr în care ponderea elementului autobiografic este decisivă. Altfel spus, un spectaculos avort post-modern rezultat de pe urma unei deloc întâmplătoare relații extraconjugale a vieții cu literatura. Spre disperarea unui Virgiliu Radulian bunăoară, dar și altor penibili campioni ai luptei cu „imoralitatea” de azi, asemenea cărți sunt din ce în ce mai necesare, ele distrugând fetișurile unei culturi artificiale, ivite - vorba autorului - de sub „crusta groasă a național-comunismului”.

Folclor ?

de HORIA GÂRBEA

In subiect pe care cercetătorii cred că l-au ocolit sau l-au tratat atât de rar încât rezultatul strădaniei lor n-a ajuns până la mine este acela – cum să le numesc ? – strigăturilor urbane.

O fi existând pe undeva un catalog de strigături rurale, tradiționale. Dar unul de „strigături urbane“ care țin, după opinia mea de nespecialist, de folclorul contemporan?

Căci este folclor în toată regula, după toate definițiile și umblă din gură-n gură.

În sprijinul acelor experți ai viitorului propun și o clasificare. Sunt „**strigături politice și de luptă**“ care se împart în **tradiționale și ad-hoc**. În prima categorie intră „jos Iliescu“ (sau altcineva), „la palatul Cotroceni cântă cucuveaua/ Iliescu-Văcăroiu (sau altcineva) și-au găsit beleaua“; „nu mai vrem nici un pic/ președinte bolșevic“ etc. În cea de-a doua intră strigături care dispar odată cu situația care le-a dat naștere și devin apoi obscure: „Chițac-Chițac/ să fie ras în cap/ și pus în pijama/ cu trandafiri pe ea“ sau „Frontul ăsta ce mai e?/ PCR!“

Există, cu mult mai numeroase, **strigături sportive** care sunt de două feluri: **generale și adaptabile**. Primele se cântă mereu fără modificări. De exemplu: „Scoală-te, scoală-te./ puturosule!“ (unui jucător care simulează un fault) sau „Ați mâncat bătaie!“. Celelalte trebuie potrivite la persoană. De exemplu: „Mircea Pascu, bu-hu-hu/ la-ți valiza și te du!“ merge și cu „Cornel Dinu“ sau alt nume de patru silabe. Aici se ramifică și un grup de strigături care, deși merg în mai multe situații, au haz exclusiv când se referă la o persoană anume: „Augustin cu nasul gros/ parcă-ar fi pantera roz!“ nu merge la fel de bine cu alt nume de jucător care nu are, realmente, nasul gros. Uneori creația populară ajunge mai departe, de la simpla strigătură la epigramă sau poem în care eroii sunt cântați și rămân în amintire, ca haiducii, mult după ce activitatea lor s-a încheiat. Ca orice folclor, ea are variante: „Tălнар, Augustin, Orac:/ Cel mai căcăcios atac“ putea deveni „Este cel mai bun atac“.

Desigur, uneori strigătura sportivă se împletește cu cea politică. Atunci când F.C. Scornicești intrase în divizia B cu o victorie cu vreo 18 la 0 se cânta: „Cine v-a băgat în Be?/ Ceaușescu – P.C.R.!“

Trebuie remarcat că strigăturile urbane se cam limitează la aceste două situații: miting politic sau competiție sportivă. Ele presupun mulțimi de oameni care le scandează în cor sub cerul liber (în piață ori pe stadion). Cea mai importantă latură a lor este satira care adună energiile și le face convergente. Cele mai multe strigături de acest fel sunt ironice sau insultătoare. Crearea strigăturilor de către mase este încă o dovadă a geniului popular de grup biruitor asupra imbecilității individuale.

Panait Istrati, de la Utopie la Contrautopie

Urmare din pagina 13

– sunt nedrepte, chiar dacă Panait Istrati nu a sfârșit ca fascist, alianța cu junii extremiști, scrisorile către oficialități, plecaciunea către Carol ni-l arată deabusolat. E într-o altă lume pe care n-o mai înțelege. În lumea pe care, atât în prefețele la **În țara ultimului Hohenzollern** cât și în serialul despre Lupeni o condamnase. Exilat din Utopia internațională comuniste, Panait Istrati încearcă să descopere un spațiu al **dizidenței**. Dizidenții stângii încă nu se născuseră. Sau nu-i descoperise Istrati. Existau dizidenții drepte, și simpatia – controlată – a lui Panait Istrati se îndrepta către ei. Ei configurau Contrautopia.

Cu beneficiu de inventar, să observăm că vedetele politice simpatizate de Panait Istrati (Ștefan Gheorghiu, Racovski, Stelescu) sfârșesc rău. Panait Istrati le poartă ghinion.

5. Nașul lui Orwell

Iscriitorul moare la 16 aprilie 1935. În martie 1935 scrisese prefața volumului **La vache enragée** de George Orwell. Orwell pătrunde în literatura franceză recomandat de Panait Istrati. Se întâlnesc între copertile unei cărți care evocă aceeași lume a vagabonzilor. De la intrarea glorioasă a lui Panait Istrati în literatura franceză trecuseră aproape 12 ani. În acești 12 ani scriitorul făcuse profesioni de

iluzia bolșevică, va dăruii literaturii secolului XX **Ferma animalelor și 1984**. Contrautopiile definitorii ale secolului XX.

*

În ultimii cinci ani, Panait Istrati scrie un șir de pagini disperat filo-românești. El a fost și a rămas scriitor român, el este și a rămas al acestui spațiu. A fost și a rămas al dezmoșteniților acestei lumi, dar a fost și a rămas al familiei mamei sale. Va declara că n-a făcut niciodată propagandă contra țării, așa cum îl acuză unele publicații și unii lideri politici. Dar mediile literare românești îl tratează cu suspiciune. Scriitorul rămâne, în fond, într-un exil perpetuu. Condiția nașterii sale îl predispuce către inadaptare. Nașterea din părinți foarte diferiți conduce fie către geniu, fie către inadaptare, demonstrase geneticianul C.S. Darlington.⁷

Fiu natural, născut din părinți „foarte diferiți“, Panait Istrati a trăit profunda sa inadaptare la realitățile pe care a trebuit să le traverseze. Boala i-a sporit dificultatea relației cu eroii timpului său. Pendulând între exil și autoexil, între dezrădăcinarea asumată și cea înnăscută, Panait Istrati prefațează nu doar un șir de romane „dizidente“, nu doar un șir de gesturi eretice, ci și un șir de biografii tipice acestui secol.

NOTE

1) Nașterea rămâne „rana ascunsă“ a biografiei istratiene. Vina omului matur e cumplită, și revolta lui Panait Istrati începe de la statutul copilului în această lume nedemnă. „Orice copil e un revoluționar. Prin el, legile firii calcă în picioare tot ce omul matur a ridicat împotriva lor: morală, prejudecăți, calcule, interese meschine. Copilul e începutul și sfârșitul lumii. El singur înțelege viața fiindcă se conformează ei. Ieșit din copilărie, omul devine cel mai dezgustător dintre animale: animalul calculat.“ **Copilărie, copilărie... în Cum am devenit scriitor**, Ediție de Alexandru Talex, Ed. Minerva, București, 1985, p. 112. **Adolescență chinuită (Amintiri, evocări, confesiuni)**, Ediție de Alexandru Talex, Minerva, 1985, pp. 156-157) ia apărarea a doi elevi care și-au ucis profesorul astfel: „Apoi cine să fie de vină, dacă nu înșiși părinții și frații mai mari ai acestor adolescenți? Cine a creat, imediat după război, metodele democratice de îmbogățire peste noapte, desfrâul orbitor, lansarea vedetelor care câștigă milioane, între unsprezece și douăzeci de ani, devenind idolul mulțimilor exaltate?...“ Prefața pe care Panait Istrati o scrie la stupidul roman al lui Petru Bellu, **Apărarea are cuvântul**, trebuie legată de „nașterea nedemnă“ a personajului principal.

2) **Cum am devenit scriitor**, ediția citată, p. 223.

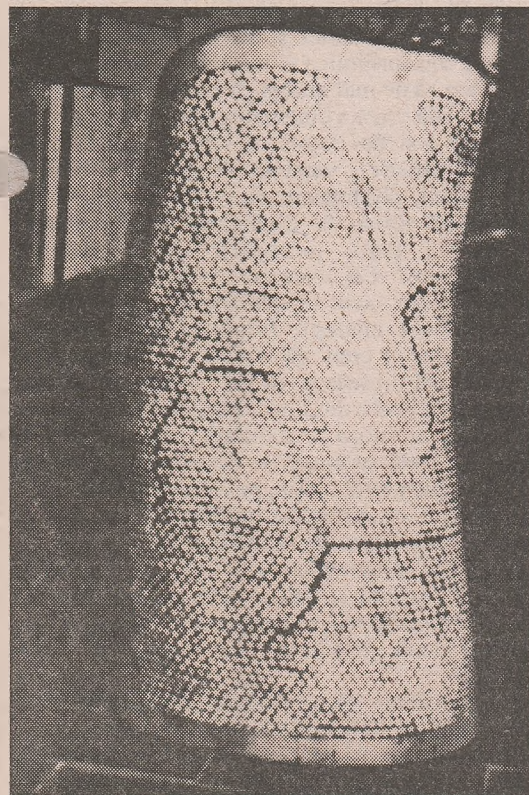
3) *ibid.*, 242.

4) Există o bibliografie abundentă a relațiilor dintre Gorki, Lenin și Stalin. Dacă Lenin „fundamenta mărețul principiu al paternității proletare, M. Gorki pune temeliiile trainice ale literaturii proletare“, scrie V.I. Borșciukov, unul din oficialii propagandei staliniste (V. I. Borșciukov, **Rolul lui Lenin și Stalin în formarea concepției despre lume și a metodei de creație a lui Gorki**, Ed. Cartea Rusă, 1954, p. 11).

5) Emil Cioran, **Istorie și utopie**, traducere de Emanoil Marcu, Humanitas, București, 1992, pp. 134-135.

6) Panait Istrati – **Spovedanie pentru învinși**. După șaisprezece luni în U.R.S.S., Cuvânt înainte și traducere de Alexandru Talex, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1990, pp. 28-29. Am preferat traducerea **Spovedania unui învins** fiindcă ea exprimă mai bine structura gândirii istratiene.

7) Mircea Iorgulescu, **op. cit.**, p. 19.

credință procomuniste, fusese în slujba cauzei, alături de vedetele revoluției mondiale. Pe urmă se despărțise de ele, urmărind în **Spovedania unui învins** imaginile reale ale țării pe care o visase. Călătorise din Utopie către Contrautopie. Cam tot 12 ani vor trece până când comunistul Orwell, despărțit de

De la sărbătoare la realitate

de MARIAN POPESCU

Specializarea autentică într-un domeniu, în teatru de pildă, oferă, de la un anumit moment, un mod al cunoașterii acestuia care nu poate trece cu vederea chestiuni de fond. Și nu mă refer aici la spectaculoasa viață de culise a teatrului, cu istoriile ei mărețe și jalnice, ci la acel tip de perspectivă critică prin care domeniul teatrului este mult mai larg comprehensibil. În mod tradițional, perspectiva critică are de a face numai cu ceea ce se vede: spectacolul, dramaturgia publicată. Conținutul de idei al criticii teatrale este, deci, preocupat preponderent de acest tip de comentariu. Desigur, ar mai fi vorba apoi de eseu, de analiză a unor tendințe ale fenomenului teatral etc. În ce privește Teatrul, însă, mai este ceva care „se vede”: modul în care este el văzut prin presă, TV, radio, publicații de specialitate. Cu alte cuvinte, teatrul așa cum apare reflectat prin diverse mijloace, scrise și audio-vizuale. Ce ar fi de comentat aici?

În primul rând coagularea unor mentalități, puncte de vedere diferite față de **ideea de teatru** în genere. Din punctul de vedere al unora, teatrul este apanajul actorului. Se dă deci satisfacție în reflectare acelei categorii a iubitorilor de teatru (sau de simple „violări” ale intimității, la care consimt voluntar mulți actori) care fac sarea și piperul (de ce nu zahărul?) multelor „materiale publicistice”. O altă perspectivă acreditează, și nu numai prin reflectarea în scris și audio -

video, ci și prin acțiune directă, o privire sărbătorească, triumfalistă asupra spectacolului teatral. Insistența cu care, publicistic, sunt mereu readuse în atenția publică „succese”, „izbânzi” ale teatrului românesc – și în țară, dar mai cu osârdie când vine vorba de străinătate – este cultivată cu grijă. Din acest moment, însă, chestiunea capătă și un alt accent: nu cumva e vorba numai de o față văzută a fenomenului? Adică, nu cumva este escamotat cu bună știință sau, de ce nu?, inconștient un alt aspect al realității teatrului?

Analiza acestei „alte” realități – de fapt, o componentă structurală a întregului – conduce spre alte concluzii dacă discuția nu este cantonată numai în zona vârfurilor, a marilor spectacole. Un prim element se referă la actuala structură a instituției teatrale inaptă, în ciuda unor tentative reprimite cu avânt de către oficialități, să determine o conjunctură dinamică, dezinhibată, de natura diversității în ce privește afirmarea ideii de teatru. Teatrele noastre sunt favorizate în foarte mică măsură să producă un eveniment, să acrediteze experimentul, să acceadă la un alt tip de **imaginație** decizională în ce privește relația Teatru/Societate din orașul sau municipiul respectiv. E de discutat, evident, tipul de societate în care trăim azi în România, degingolada unui bun simț tradițional dar și a unor valori crezute imuabile. Ori unul dintre indicii acestei degingolade este

incertitudinea privind propria poziție socială, locul de muncă, pregătirea profesională pentru o viitoare carieră, propria vitalitate și propriul tonus moral macerate de expandarea bruscă a nivelului informațional la care aveam acces până în 1989. Un reflex al acestui indice este **inertția**: ea este foarte vizibilă astăzi în teatrul nostru. Se discută foarte puțin despre ea. Viziunea triumfalistă asupra teatrului nostru nu o poate accepta, cum nu poate accepta necesitatea unei schimbări structurale a sistemului instituțional teatral. Este foarte greu de purtat un dialog în acest sens: partizanii triumfalismului, ai sărbătorii se tem că se cere o schimbare totală atunci când, de fapt, este vorba de a diversifica. Tot ei se tem că se va „instaura” altceva în teatrul nostru, cu urmarea că și multe postamente se vor clătina. Cu alte cuvinte, ceea ce eu cred că ține de o normalitate a unui dialog continuu este văzut drept agonistică înfruntare între: nou și vechi, tradiție și experiment, generații, supremații de influență etc. Iarăș, cu alte cuvinte, mereu aceleași, un optimism spiritual este ținut dintr-o poziție de regres moral sau dintr-un mod al conservatorismului.

Teatrul suportă, cum tot aflăm și din alte părți de lume, și sărbătoarea și realismul viziunii asupra conceptelor. Faptul că, în ultimele stagii, festivalul și sărbătoarea sunt pictate în culorile false ale dialogului și înfruntării de idei spune multe despre un tip de ipocrizie maziliană. În termenii actualei situații a teatrului, ce care susțin triumful și celebrarea ar putea da cu greu, sau ar evita, un răspuns privind cutare teatru care a făcut și face turnee triumfale în străinătate, dar cu foarte puține premiere în ultimele stagii sau care montează spectacole pentru că va fi invitat în – cum s-a întâmplat – obscure orașele. Sau, la fel, ar fi la fel de greu să accepți și să analizezi de ce în unele orașe cu teatre profesionaliste nu există un public atras de existența respectivei instituții. Se va putea replica: dar nu este treaba noastră! Dar a cui?! Dacă nu și a acelora care reflectă fenomenul.

cinema

Alternativa '95 - Promoția Libertății (I)

de MANUELA CERNAT

Ilele trecute la Uniunea Cineaștilor a fost înghesuială mare. S-a stat pe scări, s-a stat pe jos, s-a stat pe intervalele dintre sală și scenă, s-a stat în picioare și claie peste grămadă pentru a nu scăpa evenimentul cu adevărat memorabil al acestui prim lustru post-decembrișt. Se serba, cu șampanie din abundență, discursuri cu tâlc și reală emoție, intrarea în viața cinematografică a țării a primei promoții de cineaști la Academia de Teatru și Film după 1989. Așadar, **Promoția Libertății**. A **Libertății** de a face filmele studenției după pofta inimii, fără urmă de opreliști ideologice, dar și a libertății actualei cinematografii naționale, sufocate de opreliști economice, de a nu le oferi nici o șansă de viitor. Reunite sub polemicul generic **Alternativa '95**, 13 scurt metraje semnate de 23 de proaspăt absolvenți ai claselor de regie (Profesori Stere Gulea și Laurențiu Damian) și de imagine (Profesor Vasile Vivi Drăgan), au dat pulsul vitalității unui Nou Val perfect adaptat noii vârste culturale a României, perfect conștient că

discursul estetic trebuie obligatoriu incorporat succesului de public. Aplauzele și chiotele de entuziasm ale spectatorilor înghesuși la maximum în Sala Studio au demonstrat că tinerii cineaști au ce să ne spună și se pricep de minune să o facă, cu eleganță, dezinvolvură stilistică și cu mare priză la marele public.

A fost o seară de bucurie dar și de neliniște, o seară de euforică descoperire a unor reale personalități artistice dar și de lucidă îngrijorare pentru soarta lor. Absența în corpore a directorilor Caselor de Film ale C.N.C. și ale Ministerului Culturii, ca și a brumei de producători particulari existenți în România, a dat cum nu se poate mai elocvent pulsul unei totale indiferențe față de această nouă generație. „Seniorii” de astăzi ai filmului românesc, confortabil instalați în scaune manageriale, cu șoferi la scară, au memorie scurtă. Uită că la vremea ieșirii lor în lume, când își asumau orgolios apartenența la **Generația '70**, „bătrânii” de atunci au avut eleganță să respecte măcar aparențele civilității și solidarității de

breaslă. După 20 de ani, **bătăioșii** mușchetari de ieri uită că lor li s-au deschis toate porțile, că studiourile de atunci și-au făcut un punct de onoare din sprijinirea și lansarea debutanților.

Cum să ne mai mirăm că în actualul moment de crucială criză a cinematografului național, pe cale de a-și da obștescul sfârșit, restul lumii noastre artistice, oamenii de teatru, scriitorii muzicienii, plasticienii, nu mișcă un deget, nu manifestă urmă de implicare, dacă cineăștii înșiși se arată incapabili de o minimă solidarizare? Cu excepția profesorilor de la ATF, nu am văzut în sala Studio nici unul din marii noștri cineaști. Impardonabilă absență. Nu-mi vine să cred că Wajda sau Zanussi și-ar îngădui să lipsească de la sărbătorirea unei promoții a Școlii din Lodz. Nici că Spielberg sau Coppola ar stopa o similară proiecție de la UCLA. Deși animați de sentimente diferite, dacă nu diametral opuse, pe măsura deosebiriilor de mentalitate dintre est-europeni și americani, primii respectând un imperativ moral, ceilalți obligațiile pragmatice ale propriei „imagini publice”, și unii și alții ar ține cu deosebire să onoreze un asemenea eveniment al zilei, dacă nu în persoană măcar cu un mesaj de două rânduri...

Într-o lume ca a noastră, obsedată până la patologic de febre electorale, se întâmplă ca tocmai cei care își doresc și poate chiar ar merita puterea să fie într-atât de orbiți de mirajul ei încât să uite că votul și fidelitatea electoratului depind și de asemenea detalii, aparent mărunte: o prezență, un cuvânt; o promisiune la timpul și la locul convenite. Din această perspectivă, **Alternativa '95** a dobândit un involuntar caracter de dublu examen al absolvenților ATF în fața marelui public și al actualilor regizori producători în fața obștii. Primii au trecut cu brio, ceilalți...

Capriciile stilului

de CORNELIU ANTIM

Dan Gavriș este deja un sculptor foarte serios și constant preocupat de problemele formei și ale individualizării stilistice. A reușit performanța ca, în scurt timp, să-și făurească o matrice proprie, inconfundabilă, atât prin tăietura, prin sintaxa intrinsecă a structurilor pe care le concepe, mai cu seamă în lemn, cât și prin tiparul stilistic pe care și l-a construit. Suprafețele sale cepuite, atent finisate și patinate, adesea în tonalități de mare noblețe a gustului coloristic, stârnesc în privitor spectacolul unui obiect modern și arhaic, totodată, în care arhetipul utilitar (covata, de exemplu) este convertit în element cu o pregnantă funcție magică sau decorativă.

În „cercul“ măștrilor se simte un fior difuz al aventurii experimentaliste. „Laboratorul“ lui **Dan Erceanu**, de pildă, scoate la iveală trei „prototipuri“ în tempera ale unor posibile peisaje în ulei. Culorile sunt, pentru acest virtuoz și rafinat grafician, un seducător teritoriu de căutări creatoare, în care sensibilitatea artistului pare să se fi regăsit la dimensiuni, ce amplifică imaginea acestui împătimit histrion al artelor.

Nicolae Alexi ne prezintă un recital foarte bine pus la punct, în care virtuozității tehnice recunoscute îi adaugă un limbaj plastic epurat de orice tendințe discursive. Forța de expresie a alegoriilor sale grafice o dă conotația subtextuală și nu enunțul ilustrativ. O concepție plastică omogenă, ce se bazează acum pe capacitatea de sugestie a formelor simplu definite, fără afectarea metaforică din unele cicluri anterioare, în care tentația literaturizării era mai puternică.

Mircia Dumitrescu rezumă stilistic o poetică, aflată la îndemâna oricui este dispus să o facă, a percepției detaliste a realului. El cercetează lumea vie de dincolo de sacrosancta umanitate. În lumea necuvântătoarelor, artistul descoperă armonia infinită a formelor nepereche, cum ar spune poetul. Ochiul său le dilată ciclopic, mâna le reconstituie febril arhitecturile insolite și armonioase, privitorului

oferindu-i-se, în delicate caligrafii, miracolul unui univers plurimorf și fascinant. O lecție de simplitate și expresivitate, la capătul unui joc al inteligenței truculente și scormonitoare.

Costel Badea afirmă aceeași neistovită vigoare a conversiunii baroce, ba chiar grotesci adesea, a realului, în cunoscutele sale suite de compoziții alegorice, rafinat modelate și glazurate, ce au ca puncte de pornire modele arhetipale inepuizabile: ovoidul, patera, strachina, căucul, lotca... Când și când, aceste forme altcumva plămădite de febrila imaginație creatoare a artistului, evocând oarecum universul lui Bosch, este animat de prezența solitară a unui personaj uman, expresie a existenței anodine și umile, de zeitate abandonată de Olimpul predestinării sale!

Ion Iancuț se situează la polul exact opus, unde simbolul uman este figurat între ipostaza sa prometeică și cea cristică, de luptător răzvrătit, dar și de crucificat. Sculptura sa reprezintă, credem, un punct de referință în arta contemporană tocmai prin forța viziunii care o propune asupra omului și a destinului său în universul sensibil și spiritual al civilizației.

Marcel Chirnoagă glosează și de această dată, în maniera-i știută, pe tema existenței bipolare a umanității, a conflictelor ce nu conțin între bine și rău, între cădere și înălțare, între carnalitate și visare, între moarte și viață. Desenează cu vigoare și virtuozitate aproape mereu aceleași metafore ale armoniei contrariilor, care l-au impus iubitorilor de frumos de pretutindeni. În termenii strict obiectivi, demersul său, din acest nou și mai aerisit ciclu de alegorii ale panoramei mondiale, se află, într-un consens doar ideatic, pretextual cu celelalte creații din expoziție. Cât privește limbajul plastic, instrumentele sale sunt mai puțin rafinate, mai puțin specifice, dar nu mai puțin tăioase și radicale. Ori, tocmai aceasta impresionează azi privitorul de rând al tranziției noastre!

Lumea literară

● Deplasându-ne întâmplător la Reșița, am descoperit cu încântare ceea ce nu prea se află prin alte centre la margine de țară: o viață spirituală efervescentă, tineri dornici de afirmare în spațiul literaturii, un cenaclu activ care tocmai a împlinit 45 de ani de existență. Cu prilejul programului cultural „7 zile – 7 arte“ s-a editat și o antologie reșițeană, „Orașul cu poeți“, în care sunt reunite 26 de nume, multe cunoscute și-n afara granițelor județene. Textul de pe coperta a patra a antologiei, aparținând profesorului și criticului Mircea Martin nu are nimic circumstanțial: „Cea mai plăcută surpriză a mea de când mă întorc la Reșița este să constat că există aici câțiva poeți reali, care pur și simplu m-au emoționat și pe care eu aș fi oricând dispus să-i prezint în orice revistă centrală“.

● Multe s-au pierdut, destule au fost

înlăturate după așa zisa „epocă de aur“, dar au rămas și câteva cuceriri spirituale care continuă să ființeze. Acum, când atâtea combinate se sting, când atâtea șantiere își închid porțile, arta autentică, literatura de valoare rezistă. Este și credința celui care a realizat antologia mai sus-numită, Gh. Jurma: „Iar dacă azi tradiția industrială multiseculară a acestui oraș se clatină, cea mult mai tânără a literaturii se consolidează. Pentru toate cele ale lumii oamenilor, poezia biruie și lasă amprenta prezenței sale în eternitatea istoriei“.

● Și, pentru a nu dansa pe întuneric, iată și numele celor care par a consolida literele reșițene: Constantin Brândușoiu, Ion Chichere, Octavian Doclin, Daniel Forga, Monica Fufezan, Florin Tiberiu Giulvezan, Marinela Ilie, Iosif Imbri, Nicolae Irimia, Gheorghe Jurma, Ion Moșteoru, Olga Neagu, Dinu Olărașu, Marc Orheianu, Steva

Pantelici, Liubița Raichici, Iacob Roman, Zina Roman, Emilian Roșculescu, Constantin Rupa, Ana Selena, Nicolae Sîrbu, Costel Stancu, Coralia Șulea, Ioan George Șeitan, Gheorghe Zinescu.

● Simțind că în „Cetatea de foc“ poezia e la ea acasă, directorul editurii „Hestia“, criticul timișorean Lucian Alexiu-Bлага, a lansat pe piață mai multe volume și noi amintim doar câteva, cele care ne-au ajuns în mână: „Aprilie negru“ (Ion Chichere), „Tăierea aripilor la îngeri“ (Sorin Gârjan), „Rațiuni foarte vechi“ (Călin Chincea), „Scoica de mare“ (Marinela Ilie).

● Tot în Caraș-Severin, mai exact la Oravița, se editează revista „Confluente“, ca publicație a Casei de Cultură „Mihai Eminescu“ din localitatea respectivă. Cu ocazia zilelor marelui poet național s-au decernat și premii literare, sponsorizate (altfel cum?) de instituțiile care mai cred în virtuțile artei. Printre laureați îi întâlnim pe: Daniel Forga, Doina Gabriela Savischii, Luminița Urs, Mari Nalbă, Eugenia Goga.

Gita Mehta (India)

După debutul romanesc cu „Karma Cola“, Gita Mehta realizează în 1990 „cea mai bună lucrare de ficțiune istorică ieșită de sub pana unui scriitor indian“ (India Today) și, pe departe „cel mai bun roman al anului“ (India Magazine). Muncii în arhivele de la Indian Office Library, i s-au alăturat discuțiile despre trecut cu persoane ce au devenit din monarhi

încoronați oameni obișnuiți, cu fiii și fiicele acestora – ghizi ai autoarei în peregrinările prin vechile regate ale Indiei. „Raj“ este o eliberare de „tirania pragurilor goale“, se declară cu modestie în prefață, unde se aduc mulțumiri tuturor, nu mai puțin unchiului ei care, în timpul dominației britanice, a fost condamnat la 20 de ani muncă silnică în insulele Andaman.

L,F ebruarie 1915. Bieții cai – ca și noi, ei urăsc acest noroi și zăpăda. Ieri a fost o paradă de gală a trupelor imperiale indiene. Oamenii au tresărit de emoție când la Field Marshal Sir John French le-a adresat câteva cuvinte în hindustani. Sunt foarte mândru că armata indiană a fost condusă și de Comandantul șef al britanicilor“.

„Martie 1915. Departe spre front în sfârșit: Nu pot să scriu – trebuie să pregătesc oamenii pentru a merge spre Ypres“.

După acea scrisoare lipsa oricărei vești a devenit mai dureroasă, mesajele de telegraf raportând o nouă și terifiantă dimensiune a războiului. Aviația fusese întrebuițată să bombardeze trupele din aer. Germanii aveau tancuri și mortiere de tranșee și noile arme, Marile Berta, erau la mare distanță de orice ar fi avut britanicii. Pe când armele deveneau tot mai incomprehensibile, Maharani căuta mângâiere în zonele întunecate ale adorației. O saltea a fost adusă în Templul Maharaniilor din Balmer, așa încât ea a putut să-și petreacă nopțile în adorație solitară. Jaya știa că în spatele ușilor închise ale Templului mama ei aducea ca jertfă Zeiței nuci de cocos, simbolul sacrificiului omenesc, pentru a-i da lui Tikka puteri care să zădărnicească moartea.

La vestea obsesiei lui Maharani, în propagarea supranaturalului cerșetori și oameni considerați sfinți și-au făcut apariția la zidurile zenanalei. Jaya urmărea doamnele purdah care se ghemuiau lângă chipul istovit al mamei acoperite de văluri, grăbindu-se pe culoare să ceară sfatul asceților goi, acoperiți cu cenușă, printre zăbrelele zidurilor haremului.

Din mai, încă nici un cuvânt de la Tikka, și pâcla verii se menținea deasupra Fortului precum căldura unui rug funerar. Baran intră în camerele Jayei. „Pregătește-te să o însoțești pe mama ta, bai-sa. Ea dorește să se sfătuiască cu o femeie de la marginea deșertului.“ „De ce nu a trimis mama după ea?“ „Mama dvs. a trimis de multe ori după ea, dar femeia a refuzat să vină. Se numește Sati Mata. Se spune că e din sânge regesc și a devenit ascetă când a fost împiedicată să urce ea însăși pe rugul funerar al soțului ei“.

Baran se uită în jur pentru a se asigura că nu ascultă nimeni.

„Locuiește în Benares de 20 de ani, lângă Ghat-uri care ard și cadavre (...)“.

„De ce trebuie să o vedem?“ „Pentru că are puteri mari, bai-sa, și Maharani-sahib...“

Vocea lui Baran se stinse nesigură. „Continuă, Baran!“ „N-aș spune aceasta, bai-sa, dar mama dvs. e prea cufundată în profeții și puteri nenaturale. Și posturile ei sunt prea severe. Mă îngrijorează mintea ei...“

RAJ

Dar când Jaya s-a așezat lângă mama ei în Rolls-Royce-ul cu perdele nu a distins nimic lunatic în ochii senini ai lui Maharani. Fața palidă era un pic trasă, dar degetele lungi întorceau șiragurile de mala așa cum făcuseră întotdeauna și vocea scăzută își menținea încă nota gentilă în ordinele date. Dincolo de paravanul de sticlă eunucul șef stătea lângă șofer ținând sulurile de perdea care să o protejeze pe Maharani de privirile indiscrete, atunci când ar fi coborât. Mașina s-a răsucit printre străzile strâmte ale capitalei, trecând de cenotafurile de marmură ale regilor spre un peisaj monoton. Rezervoarele erau uscate, coapte în șanțuri mari cu pământ crăpat, și crengi de copaci muribunzi se frângeau ca niște fulgere pe cerul albastru sticlos. La un moment dat, Jaya văzu o lespede acoperită cu mâini de piatră, marcând locul unde femeile comiseseră sati. Alte dale de piatră comemorau locul unde un războinic și calul său căzuseră în bătălie și Jaya se gândea la Tikka refugiindu-se în tranșee pe când calul lui era folosit la împins vagoane cu provizii.

La granița de sud a regatului, fortificații de piatră se întindeau de-a lungul crestei Dealurilor Arravalli, incluzând forturi abandonate și temple. Pe când șoferul manevra greu Rolls-Royce pe coasta unui deal, un copac **Flacăra Pădurii** și violente inflorescențe roșii țâșniră din praf, lovind ochii cu strălucirea lor. La jumătatea pantei, Maharani ciocăni în des-părțitura de sticlă. Eunucul șef sări jos ținând pânza desfășurată, așa încât Maharani, urmată de Jaya, a putut să coboare fără a fi văzută de șofer. El se poticnea pe o potecă prăpăstioasă din spatele lor străduindu-se să nu răstoarne coșul plin de fructe și flori care-i atârna de cot.

Într-un loc cu stânci negre, Maharani făcu semn eunucului să aștepte și luă coșul greu în care florile se ofiliseră deja de căldură. Se cățăra pe panta prăpăstioasă dând cu grijă la o parte lăcustele care văjăiau deasupra capului ei. Jaya se opri pentru a-i elibera vălul din tușișurile cu scaieți, însă Maharani nu părea să observe spinii și soarele amețitor. După un timp femeile ajunseră în vârful muntelui. Jaya simțea că plutește din cauza căldurii și privind în jos văzu câmpurile uscate printr-o pâclă ca un șal de cerșetor. Maharani se cățăra pe un cenotaf spart, cu mâini gravate în marmura cu nuanțe galbene, semnul de sati. Porumbei verzi zburau în interiorul și în afara cupolelor sfărâmate și maimuțe se certau gălăgioase pe platforma largă. Când Maharani își scoase sandalele și urcă pe treptele sparte, bucăți de marmură detașate se dislocară sub piciorul gol. Jaya o urmă pe Maharani în mormânt, recunoscătoare pentru întunecimea de după strălucirea luminii solare. Ochii ei se adaptau la umbrele grele și văzu liliicii atârând ca niște fructe stricate de domul spart. Maharani dădu la o parte pielea prăfuită de antilopă ce acoperea o mică deschizătură. Pielea se balansă înapoi, lăsând-o pe Jaya singură, în mormântul întunecos, cu liliicii și cu maimuțele. Ceva umed alunecă peste picioarele ei. Cu un țipăt, Jaya dădu la o parte pielea și țâșni într-o curte, aproape căzându-i în poală unei femei ce stătea pe o blană de tigră sub un mango.

Femeia răsă cu un sunet hârâit ce părea că vine din stomac. Corpul ei era acoperit parțial cu un veșmânt grosolan de culoarea sângelui uscat și fluierile picioarelor goale străluciau în lumină încrucișate în poziția lotusului. Un trident de fier era vârat în pământ lângă ea. Părul ei negru cădea pe pielea de tigră unde o nucă de cocos descojită pierdea lichid alb prin crăpături. O cobră se târa pe aceeași piele de tigră și sugea lichidul prelins din nuca de cocos. Jaya își duse pumnul la gură ca să nu țipe, ghemuindu-se lângă umărul gol, pământiu al femeii. Aceasta o prinse pe Jaya de obraz cu vârful degetelor ei uscate, fierbinți. „Ah, copilă, dacă teama de un

OCTAVIO PAZ (Mexic)

Pilda

Tunetul trece deasupra câmpiei
Cerule își ascunde toate păsările
Soare însetat de sânge
Sub ultima lumină
Pietrele-s și mai pietre
Fâșâit de frunziș nesigur
Asemenea orbilor în căutarea
drumului

Câteva clipe numai
Și noaptea și apa-s un trup.

În românește
de Petre Stoica

Prezentare și traducere de
Teodora Moțet

Scriitori pe mapamond

● „La Maison internationale de la Poésie”: 40 de ani de editare. Cu siguranță, „Editions de la maison internationale de la poésie” există de mai mult de 60 de ani, dacă ne referim mai întâi la „Cahiers du journal des poètes”, fondate de Pierre-Louis Flouquet, și apoi la „La maison du poète”, urmată de „Cahiers”. Sub direcția lui Arthur Haulot au fost reunite sub numele de „Editions de la Maison internationale de Poésie”, cu 40 de ani în urmă. Exigențele fondatorului, Flouquet, au fost fidel păstrate de Arthur Haulot, dar volumul publicațiilor s-a restrâns. „Cahier du journal des poètes” a publicat peste două sute de lucrări. Catalogul era fabulos, cuprinzând nume ca Alexander Blok, Garcia Calderon, Jöe Bousquet, Benjamin Fondane, Jean Follain, G. Lorca, Unamuno sau Voronca etc. După „Cahiers” au urmat operele publicate de „La Maison du poète”, la fel de numeroase și prestigioase, cum ar fi cele 6 volume, apărute între 1952-1963 din enorma antologie „Un demi-siècle de poésie” care grupează 415 poeți din lumea întreagă, prezentându-l pe fiecare cu o scurtă prefață și cu texte judicioase alese. Aceste volume, de o inepuizabilă bogăție, constituie un instrument de lucru și de informație practic de neegalat. Pe aceeași linie se înscrie și antologia „La décade” rezervată poezilor belgieni (volume apărute între 1942 și 1963). O astfel de întreprindere, „fondată pe un principiu de solidaritate intelectuală și umană, pare unică în Europa și, poate, în întreaga lume”, se declară, firesc, în prefața catalogului. Editările promovate de „Maison internationale de la poésie” nu țin cont de granițele geografice, acordând un interes egal producției franceze și

traducerilor. S-a publicat o bogată antologie a poemelor lui Juan Ramón Jiménez, texte ale lui Pedro Salinas și ale poetului român Ion Caraion. Ca preocupare principală, „Maison internationale de la poésie” are publicarea poezilor deja consacrați, dar și a acelor creatori care par a deveni de notorietate în viitor. Se oferă o șansă acelor poeți, mai mult sau mai puțin tineri, care par „rentabili” pentru marile edituri. Așa au fost publicați, de exemplu, Jean-Luc Wauthier, Claude Bauwens etc. În ciuda dificultăților pe care le presupune publicarea poeziei, „Maison” își continuă drumul.

● Născută în 1941 la Verviers. Anne Bonhomme este profesoară de istorie și redactor la revista „Clio”. A publicat, mai ales, în reviste literare. După culegeri de poezie i-au apărut de curând: *Une histoire* (1991) și *Urbis* (1994). Poezia sa, de inspirație autobiografică, lasă impresia că vrea să învingă o moștenire dureroasă, eliberându-se prin cuvânt. Autoarea se abandonează în poeme, oferindu-se cititorului cu sinceritate, într-un stil lapidar, dens și savant stăpânit. G. Bergé caracterizează astfel volumul „Urbis”: „două orașe împart teritoriul poeziei: Bruxelles și Lisabona, ambele leagăne ale unor povești de iubire și locuri de lectură. Totul este adevărat, precis, de o finețe subtilă. În același timp poeta își strigă dezamăgirile, abandonurile, mersul către o bătrânețe solitară, dar totul este făcut cu pudoare, viața se împletește cu arta cuvântului, cuvântul fiind sursa continuă care alimentează viața”.

Marka Dona

șarpe nevinovat ar fi culmea fricii pe care o vei cunoaște în viața ta!” Ea luă mâna Jayei și o puse lângă șarpe. Cobra înaintă spre antebraț, pentru a i se înfășura pe încheietură. Limba în furculiță ieșea în afară atingând giuvaerele ce alunecau pe mână în jos. Ochii negri străluceau pe fața netedă a ascetei obligând-o pe Jaya să le întâlnească privirea fixă. „Vino în întâmpinarea temerii tale, copilă. Numai atunci putea-vei găsi curajul să înduri viața care ți se întinde în față și care nu are nimic comun cu sexul”. „L-am avertizat pe tatăl ei!” zise Maharani cu amărăciune. „I-am spus că îi dă fiicei lui o educație bărbătească!” Asceta ignoră izbucnirea lui Maharani. „Puțini vor înțelege prețul înalt al vitejiei tale, copilă, neajunsurile principiilor tale de viață, dar trebuie să îți găsești curajul de a trăi stearpă”. „Sterilă?” aproape că strigă Maharani. „Fiica mea este sterilă!” „Nu vă alarmați, Maharani-sahib. Fiica dvs. se va căsători și va naște un fiu”. „Nu puteam crede că Zeița să fie așa de crudă. Cine va lua fata?” „Un mare om de arme.” „Un rege încoronat?” „Un mare om de arme și de viață veche.” Maharani își dezvăluie iar îngrijorarea. „Îi e dat fetei să fie a treia sau a patra soție a unui maharajah vârstnic? Tatăl ei niciodată nu ar permite o astfel de unire.” Sati-Mata clătină din cap cu indulgență la întrebările ei insistente. „Ambițiile tale sunt atât de tinere, femeie. Mariaj, tinerețe, putere, – toate acestea sunt vise din care se alege doar praful în fața norșii inevitabile. Douăzeci de ani am stat pe malurile râului sfânt la Benares. Am văzut fii despiciând țeasta tatălui lor. Am văzut femei luptându-se să se arunce ele însele în flăcările funerare ale soților lor. Am auzit preoți tocmindu-se asupra prețului suferinței (...).” „Dar numele? Nu te numești Sati Mata pentru că ai încercat să mori pe rugul funerar al soțului tău?” Asceta râse aruncându-și capul pe spate și veșmântul grosolan era cât pe ce să-i lase sânii goi. Jaya îi privi limba roz ieșită afară printre buzele cămoase și se întrebă dacă femeia nu era o dansatoare ce venise la Balmer în speranța de a se îmbogăți pe seama slăbiciunii mamei sale. Sati Mata își potrive veșmântul pe sân. „Sati Mata e un titlu care nu s-a dat unei femei ce s-a supus arderii, ci unei femei virtuoaase. Și cea mai mare virtute este să înduri. Sunt denumită Sati Mata pentru că Guru ai mei sunt cinci Sati, acele cinci soții virtuoaase care au refuzat să se lase arse pe rugul soților lor. Adevăratele Sati își doresc să mai aibă zile după ce viața familiei se rupe în jurul lor.” Tăcerea se așternu câteva clipe. „Vei fi cunoscută și tu ca Sati Mata, Maharani-sahib. Când nagarele de la Fortul Balmer se vor sfărâma în fața ochilor tăi.” „Nagarele din Balmer pot fi sparte numai când fortul Balmer e cucerit. Vorbești în tâlcuri pe care nu le deslușesc, dar dacă sunt influențe necurate de care suntem legați prin acțiuni lipsite de rațiune, arată-mi calea de îndreptare.” Maharani se prosternă pe pielea de tigr, nedând importanță cobrei ce se întorcea spre ea. „Mobilurile noastre sunt întotdeauna determinate de bunăstarea țării. Cu siguranță că Zeița ne-a uitat. Dă-mi o mantra să domolesc mânia Zeiței.” Jaya a fost șocată de lipsa de demnitate a mamei ei; dar cobra încolăcită, monumentul prăbușit, închinat morții, licărind în căldură dădeau gravitate momentului ca și cum ar fi fost o altă lume unde prezentul era mîraj și numai viitorul concret. Asceta ridică degetele palide ale lui Maharani, care stângeau tot mai slab pielea de tigr. „Ce, ești copil, Maharani-sahib, să crezi în Zeițe și mantră?” Maharani, care stătea jos pe călcâie, își aplecă fruntea: „Cine a ajuns la detașare poate spune astfel de vorbe fără a profana, dar eu sunt o muritoare obișnuită, fiul meu luptă în războaiele altei națiuni, soțul meu e asediat de consiliul lui de guvernământ în propria citadelă. Spui că nagarele vor fi sfărâmate în fața ochilor noștri. Cuvintele tale sună a moarte.” Lacrimi cădeau pe pielea de tigr și capul cobrei vibra. „Avem nevoie de ajutor, Sati Mata. Te implor dă-mi o mantra să protejeze casa noastră împotriva

Hans Bender

În pofida discreției sale, Hans Bender (n. 1 iulie 1919, la Mühlhausen im Kraichgau) este unul dintre scriitorii influenți ai Germaniei postbelice. După ce parcurge dura experiență a frontului și a prizonieratului în Rusia sovietică, Bender studiază - începând din 1949 - germanistica, istoria artelor și publicistica la Heidelberg. Împreună cu Walter Höllerer fondează în anul 1945 revista *Akzente*, care avea să se afirme de atunci și până în prezent drept principala publicație literară a Germaniei contemporane. Co-editor, iar mai apoi editor-principal la *Akzente* (1945 - 1980). Doctor honoris causa al Facultății de filosofie din cadrul Universității Köln (1986). Oaspete de onoare la Villa Massimo din Roma (1987). Textele ce urmează au fost selectate din volumul *Die Orte die Studen*, apărut în Edition Toni Pongratz, Hauenberg, 1992. Din tirajul de 600 de exemplare, traducătorul român posedă numărul 414, purtând semnătura autorului. (V.M.)

LOCURILE, ORELE

Nu locuitorilor orașelor, ci țăranilor în colibele lor, păstorilor de pe câmp li se arătau în timpuri îndepărtate zeei sau ingerii.

„Citim cărți, atunci când viața e grea“, găsec la Alexei Remizov. Deci, sunt tentat să continuu, viața mea a fost întotdeauna dificilă - dar, pentru că am citit mereu, n'am vrut s'o percep ca atare.

În *Frankfurter Allgemeine Zeitung* anunșurile mortuare apar pe aceeași pagină cu foiletonul literar.

Președintele nostru federal voiajează prin Zimbabwe. Eu șed în cafenea, citesc știrea în jurnal, iar în fața mea aburește parfumat espresso-ul.

„N'a fost sinucidere?“ Nu, lui nu-i putem crede moartea obișnuită.

Scriitorul B. ne surprinde cu fiecare nouă carte: scrie de fiecare dată același lucru.

Criticii. Nu recenzează cartea mea, ci pe mine.

Motto: Există locuri și ore, unde ești atât de singur, încât crezi că poți vedea întreaga lume.

Jules Renard

Politicianul din Saarland este prezentat drept „elev al iezuiților“. O recomandare? O punere în gardă?

În curte se aude lătrând câinele vecinei. Har Domnului, se referă la altcineva.

„Ești sensibil“, îl laud pe un elev. El pune întrebări mai inteligente, la finele seratei literare, decât colegii săi. Ulterior, profesorul B. îmi spune că nu-i făcusem elevului o favoare cu lauda mea. Datorită ei, s'a ales cu batjocura celorlalți.

Léautaud suspină: „Cititul... e pentru mine un chin“. Cărții pe care tocmai o citește trebuie să-i facă recenzie.

Noiembrie. Uraganul bate peste oraș. Stăm în cameră, îl auzim vind, zgâlțâind ferestre și

uși. Așteptăm să vedem ce se va spune despre el la știrile de noapte. Pe noi ne-a cruțat.

Rămâne puțin. În cel mai bun caz, bustul și praful ce-l acoperă.

„Experiență...“ Îndoțiți-vă, totuși, tineri!

Cămășile vârgate sunt la modă. Pe stradă, în birouri, pe ecrane, îi văd; bărbați, politicieni, crainici, moderatori, cu cămăși vârgate. Astăzi îmi voi cumpăra o cămașă albă.

Campania plină de ură contra fumătorilor provenită din America - ia proporții. Numai cărări au voie să apară în public, sau când se filmează, cu țigară în mână: ucigașii, traficanții, adulterii, târfele; și politicienii din Cehoslovacia, din Bulgaria sau România. Dar și aceștia se vor adapta în curând, vrând să apară la fel de exemplari ca și politicienii Occidentului.

În nici o lucrare de referință nu e menționată: „Forța blândă“. Vreau s'o explic astfel: ea captează ceva, produce și transcende ceva și se opune, prin propria-i tărie, oricărei autorități și puteri.

Forța blândă: flori și lumânări.

Traducerea din limba germană de
Virgil Mihaiu

Gabriel Garcia Marquez

COȘMARUL

Iând încercă să se miște, simți brațul cuiva întins în beznă, o palmă caldă și forța care-l împingea înapoi, până când simți iar perna sub cap. Chiar așa: simți perna, deoarece capul nu mai coboară, ci rămase sprijinit de o substanță moale, gelatinoasă. Ce simți el era perna. Nu capul, fiindcă atunci când mâna încetă să-i mai apese pieptul, organele lui încetară să mai simtă. Încercă să întrebe unde se afla, de ce îl aduseseră în încăperea aceea neguroasă; buzele însă nu i se deschiseră. Încercă să se întoarcă în pat și nu fu în stare. Încercă să facă toate acestea deodată. Nu putu face nimic.

Atunci simți cum ochii i se închideau de la sine și, după o clipă, simți vârfurile calde ale degetelor (vârfurile aveau aceeași temperatură cu brațul care cu puțin înainte îl trăsese înapoi, când încercase să se ridice) și își dădu seama că cineva îi deschide ochii cu degetele. Apoi, forța aceea se retrase, dispăru, și pleoapa căzu iar peste orbită. Pleoapa care începuse deja să se pietrifice. Atunci cineva spuse: „Să ne rugăm. A murit chiar acum“.

Recunoscu apoi glasul mamei, vocile îndurerate ale surorilor care se pusese pe un

bocet înfundat, invizibile în beznă. Mai avu timp să gândească: „Am murit. Dar de ce? Aseară m-am culcat devreme. N-am mâncat înainte de a mă băga în pat. Am citit până la unsprezece, apoi am pus cartea pe noptieră, apoi am stins lampa, apoi m-am întors către perete și apoi nimic. Asta a fost tot“.

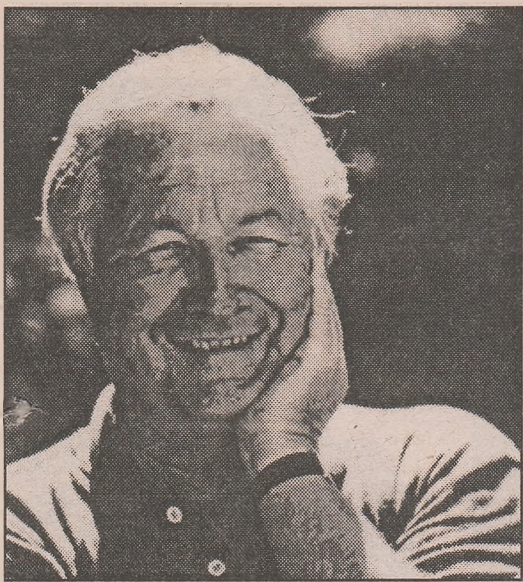
Simți, acolo jos, cum picioarele începeau să înghețe, într-o adiere urcătoare de frig, care îi cotropea încet părțile trupului, până ce îi împresură inima și el fu cuprins de senzația ciudată că se prăbușește într-un hău de gheață. Numai atunci începu să se gândească îngrijorat la propria-i moarte. În câteva clipe, odaia avea să se umple de lume. Îndată, lumea va fi acolo, în jurul patului, văzându-l așa cum el însuși se imagina, întins, țeapăn, cu o basma legată strâns peste fălci. Atunci începu să simtă din nou. Să simtă că lucrurile se petreceau cu repeziciune, învălmășindu-se, aproape în afara ordinii cronologice obișnuite, de parcă ar fi început să trăiască într-un alt timp decât cel al mamei, al surorilor, al tuturor celor care se aflau acolo, împrejurul patului. Un gust amar îi covârși gura.

Și timpul se năruie peste el, ca și când ceasul din odaia lui și-ar fi frânt arcul și el ar fi văzut că

acele se învăteau neîncetat, amețitor de iute, se învăteau, se învăteau. Atunci înțelese că zilele se scurgeau una după alta, fără oprire, și că ceea ce fusese în el carne sortită morții și concretă prefăcuse într-o idee proiectată în veșnicie.

La un moment dat, simți că era luat de umeri și de picioare și așezat pe ceva moale, plăcut. Aproape imediat simți lovitura ciocanului ce țintui cuiele într-o clipă și simți până și umerii pe care fu ridicat și purtat grabnic spre câmp. Simți apoi, într-o străfulgerare, adâncimea caldă și îngustă unde coborâră sicriul și auzi, pe deasupra pleoapelor, bulgării răsunători ce cădeau, mai întâi cadentat, apoi cu zgomot surd, până când totul fu învăluit într-o nesfârșită liniște. Atunci avu noțiunea timpului său: pe când el socotea că abia îl lăsaseră în groapă, afară, surorile lui crescură, se înmulțiră și veniră să ocupe o groapă învecinată. Când el simți că au aruncat deasupra-i cel din urmă bulgăre și l-au lăsat singur, nepoții surorilor lui crescură și se înmulțiră. Crescură și se înmulțiră strănepoții și încă cinci și șase și șapte generații. Iar când simți, în beznă, că un os îi trosnise, urmașii surorilor lui încetară să mai existe și sămânța din care se trăsese cu toții dispăru de pe fața lumii. Cineva împlântă atunci în pământ o unealtă de metal, deschise o brazdă adâncă și el simți, din nou, lumina, aerul, limpezimea, și mai simți că pulberea sa milenară cutreieră spațiul, împrăștiindu-se, până în străfundul plămânilor bărbaților și femeilor unui oraș străvechi.

În românește de
Tudora Șandru Olteanu

William Styron. În căutarea tinereții pierdute

de GABRIEL PLEȘEA

Ic e își mai poate dori un autor ajuns la vârsta venerabilă de șaptezeci de ani și cu reputația literară stabilită? Drept răspuns, William Styron, scriitor american îndeobște cunoscut pentru *Confessions of Nat Turner* (Confesiunile lui Nat Turner) și *Sophie's Choice* (Opțiunea Sophiei), care îndeplinește criteriile de mai sus, confirmate și de premiile Pulitzer și National Book Award, ne oferă *A Tidewater Morning* (O dimineață la Tidewater). Dedicat prozatorului sud american Carlos Fuentes și publicat de editura Random House (New York, 1993), volumul întrunește trei povestiri în care autorul pornește la revizitarea propriei tinereți, prilej de a readuce imagini ale sudului Statelor Unite din perioada marii crize economice ca și un episod din ultimele faze ale războiului din Pacific. Bazate pe experiențe proprii, lucrul mărturisit în prefața volumului, povestirile se concentrează asupra unor evenimente petrecute la vârsta de zece, treisprezece și douăzeci de ani, care au lăsat o amprentă durabilă în subconștientul prozatorului. De altfel, motto-ul la volum, neașteptat pentru niște povestiri care au ca subiect adolescența și tinerețea, este din eseu *Urn Burial* (Urna funerară), 1658, al eruditului Sir Thomas Browne: „Obișnuința îndelungată de a trăi ne îndis pune să murim”.

Gradarea subiectului narativ în volum este în sine interesantă. Autorul nu-și etalează povestirile în ordine cronologică, ci debutează cu cea care-l descrie la douăzeci de ani. *Love Day* (Ziua dragostei), titlul nu este decât numele de cod al unei operații militare, îl găsește pe puntea unui vas militar de transport de trupe chiar în ziua – coincidență ironică – păcălelilor, de 1 aprilie 1945, navigând în apropierea Okinawei. Paul Whitehurst, tânăr locotenent de *Marines*, „suplu, vânos, feroce, splendid, instruit”, se pregătește pentru asaltul pe coasta de sud-est a insulei japoneze. Styron ne face un scurt portret al ofițerului din acest corp de elită, *Marines*, al armatei americane: atlet înnăscut, campion de natație la Yale University, instruit să fie un model de curaj și eroism. Totul pare să ne pregătească pentru descrierea unui asalt furibund, victorios asupra obiectivului militar. Ceea ce nu se întâmplă în realitate. Împreună cu prietenul său, Douglas Stiles, un tânăr etalând aceleași calități și fiind la fel de „pregătit” fizicește și sufletește pentru luptă, Paul află că asediul nu va avea loc, că, de fapt, mișcarea de trupe la care iau parte nu este decât o diversivune și că adevăratul asalt, adevărată luptă are loc la cincisprezece mile mai la nord. Ei se vor întoarce la Saipan unde vor relua viața de cantonament, se vor mulțumi cu luptele prin baruri și vor fi lipsiți de glorie. Surprins într-o postură penibilă pentru un militar „înrațit” și setos de glorie, tânărul ofițer suferă o cădere psihică, ce-i dezvăluie o senzație până atunci străină: *dorul de casă*. Nici îndemnul lui Doug Stiles, asiduu lector, chiar și în aceste circumstanțe extraordinare, al *Leviatanului* lui Hobbes, nici povestirea decoltată, cu travestii și agenți ruși deghezați în cocote, depănată prin aburul de *whiskey* de colonelul Halloran, comandantul vasului, nu-l readuc pe Paul Whitehurst la aprecierea virtuților militare. Cu ochii minții se întoarce la locurile natale, la *Tidewater*, localitate în Virginia, pe râul James, nu departe de șantierul naval. Tatăl său, desenator tehnic la șantier, dornic să-și instruiască fiul, l-a dus la lansarea primului portavion american, botezat *Ranger* de însăși doamna Herbert Hoover, soția președintelui,

și i-a explicat rațiunile pregătirilor militare. Cu toate acestea, băiatului, pe atunci doar de șapte ani, nu i-a trecut prin cap că va ajunge pe un asemenea vas, într-un război adevărat. „*Războaiele sunt doar în filme, ceva care nu se întâmplă, și în nici un caz nu americanilor...*”. Din amintirile copilăriei, autorul redă un pasaj în care mama își admonestează soțul că-i permite, ba chiar își încurajează fiul să citească o publicație precum *The Saturday Evening Post*, în care apare foiletonul *The Curse of the Rising Sun* (Blestemul Soarelui Răsare), pe care ea îl califică drept proză „*incitantă*”. Tatăl protestează: același jurnal l-a publicat pe „*geniul de pe Mississippi*”, William Faulkner, ca și pe autorul ei preferat, F. Scott Fitzgerald. Afirmăția ei, potrivit căreia a publica povestiri despre război e un act imoral, este etichetată drept idealism prostesc, mai ales că istoria a dovedit că lumea se îndreaptă către război și că pregătirile militare sunt necesare. Dar acum, în cabina comandantului, Paul Whitehurst, ofițerul de *Marines*, militarul instruit să lupte fără frică, pare să plătească tribut convingerilor mamei. Dorul de casă, amintirile îl copleșesc și sfârșitul povestirii comandantului, care se vrea plin de umor, îl surprinde pe Paul cu lacrimi șiroindu-i pe obraji. „*Nemaipomenit!*” minte el, referindu-se la poanta povestirii, dar cu gândul aiurea, la vrémurile de demult. „*Ce dracu' caut eu în războiul ăsta?*” se tot întreabă în gând, după cum în gând se bucură că asaltul diviziei lor în Okinawa nu mai are loc. Dar cum e șef de pluton, nu-și poate arăta adevăratele, regăsitele sentimente, și la întrebarea unuia din trupă, dacă e adevărat ce se zvonește, că asaltul nu mai are loc, minte din nou: „*Nu se știe nimic, băieți. Dar dacă e adevărat, ne-au tras pe sfoară cumplit!*” Și, ca să revină la ceea ce a fost instruit să fie, își repetă tot timpul „*Ești dintre Marines, îi iubești pe Marines, ăsta-i un război pe cinste...*”

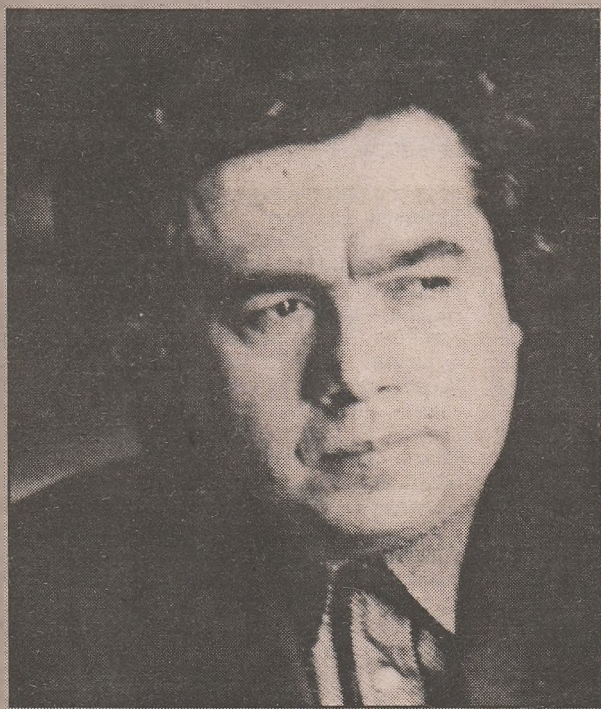
De la aroganța și cinismul pe care le conferă maturitatea la douăzeci de ani, *Shadrach*, a doua povestire, ne poartă la un episod petrecut cu zece ani înainte, în 1935. Același Paul Whitehurst este surprins la jocul de bile cu prietenul său de-o vârstă, Dabney „*Aluniță mică*”, un puști care „*nu se distingea pentru râvna cu care folosea săpunul ori alt agent de curățire*”. În ciuda inconveniențelor igienice, „*Aluniță mică*” este odrasla lui Vernon Dabney, descendent din familia Dabney, pe vremuri tot atât de ilustră în Virginia precum familiile Radolph, Harrison, ori Lee. Dar faima de odinioară s-a dus iar actualul Dabney, Vernon, a terminat-o cu școala după clasa a cincea primară și înjură ca la ușa cortului. Cu o droaie de copii, împovărat de datorii, Vernon Dabney se ocupă cu fabricarea ilicită și contrabanda de *whiskey*. Cu toată decăderea și mizeria Dabney-ilor, Paul Whitehurst tânjește în ascuns să-și schimbe numele în Paul Dabney, să fie din familia lor. Fiind singur la părinți și crescut după canoane mai rigide, îl atrage atmosfera caldă de familie, clanul numeros, casa dărăpănată, dar plină de viață, de forfotă și de agitație continuă. Atracția lui Paul nu poate fi explicată decât printr-o stare maladivă, fiind cuprins de o „*nostalgie de la boue și bănuț de senzația că este lipsit de mizerie și depravare*”. Toate aceste reverii ale copilăriei sunt brusc întrerupte, chiar în toiul unui joc de bile, de apariția unui personaj greu de descris: un bătrân negru, „*atât de negru încât pielea lui nu reflectă nici un pic de lumină, ci rămâne tot timpul un fel de luciu albăstrui-gri precum cenușa*”. Bătrânețea îi e atât de înaintată, încât pielea i s-a subțiat într-o pânză bine întinsă pe schelet. Sleit de puteri, bătrânul negru este dus în casă, i se dau îngrijiri și își revine. Încet, încet misterul începe să se destrame: îl cheamă *Shadrach*, are vreo nouăzeci și nouă de ani, cu mulți ani în urmă a fost vândut la un proprietar de sclavi din Alabama și acum, după optzeci de ani, s-a întors, parcurgând cei peste 900 km pe jos și ghidându-se după simț și stele, în „*Cuna Virginie*”, ca să fie înmormântat pe moșia familiei Dabney, unde s-a născut! Lui Vernon nu-i rămâne decât să promită că-i va îndeplini dorința și,

când familia pornește spre conacul de la țară, *Shadrach* este luat cu ei. Acolo fiind, *Shadrach*, revigorat de o ultimă dorință, cere să fie dus la iazul de pe moșie. Pe malul lui, *Shadrach* contemplă peisajul cu pajștea verde, mușchiul mătăsoș, crăcile stejari și ulmilor, cerul mereu schimbător și copiii lui Dabney jucându-se și plonjând în apa rece a iazului. Amintindu-și privirea lui *Shadrach*, Styron gândește că „*întoarcerea în Virginia nu a izvorât din vreun sentiment legat de fosta lui condiție de sclav, ci din dorința sa de a-și regăsi clipele de inocență din copilărie*”. Cu această ultimă dorință îndeplinită, *Shadrach* își dă duhul pe pământul Dabney-ilor.

În *A Tidewater Morning* (O dimineață la Tidewater), trei ani mai târziu, sensibilitatea adolescentului Paul Whitehurst este puternic încercată de suferințele inimaginabile și de moartea propriei sale mame. Este perioada în care jurnalele anunță cu litere de-o șchioapă că Hitler amenință Cehoslovacia cu trupele masate la granița și tânărul din America este cuprins de o vagă neliniște viscerală, nu neapărat frică, ci o surescitare care-l îndepartează puțin de amărăciune, îi alină strângerea de inimă pe care o simte gândindu-se la propria lui mamă și la boala ei. După „*incursiuni*” în nenorocirile ori nedreptățile din afară, suntem introduși în dezolarea și suferințele de acasă. Întins în pat în camera lui, într-o dimineață de septembrie, Paul aude gemetele mamei. La cincizeci și unu de ani, Adelaide Whitehurst este măcinată de un cancer care o chinuie de opt ani. Gândurile adolescentului readuc crâmpiele de conversație între tată și mamă, unele surprinse prin ușa întredeschisă, altele rostite chiar în prezența lui. Adevăruri tulburătoare, destine irosite, eșuări sentimentale, compromisuri sociale ies la iveală întregind tabloul suferinței fizice. Ne impresionează franchețea povestirii, detașarea filosofică, analiza microscopică aproape. Aflăm că mama, o fire sensibilă, absolută de colegiu, îl citește pe Faulkner și îl adulează pe H.L. Mencken. În casă abundă busturile lui Schubert, Beethoven, Brahms și fotografiile de pe vremea studiilor de canto la Viena cu maestrul Rudi Reichardt, care a prezentat-o lui Mahler. Mariajul ei cu Jeff Whitehurst nu a contribuit la îndeplinirea aspirațiilor sale de artistă. Soțul i-a promis doar un cămin, dragoste și companie, idealurile sale fiind legate mai mult de spirit și de intelect decât de cum să facă bani. Jeff Whitehurst citează din Kant și Schopenhauer de la care preia concluzia că „*nu prea există speranță pentru omenire, a cărei soartă e un lung șir de lupte și suferințe*”. Îi ia martori pe Lucretius, Voltaire, Montaigne, Bertrand Russell, Nietzsche. Pentru soțul ajuns la limitele disperării, intrarea mamei în comă devine o alinare, o eliberare din suferință a bolnavei. Acum, când dispariția mamei a devenit o realitate, tatăl și fiul se regăsesc într-o apropiere firească. Ingenuncheat în fața fiului, tatăl îl îndeamnă să nu uite, niciodată, această dimineață și îi cere să repete după el: „*Și cu toate că temeliele pământului se vor prăbuși și munții se vor prăvăli în adâncul oceanelor, eu voi răzbi de unul singur!*”. E ziua de 11 septembrie 1938, ziua în care Praga așteaptă ultimatumul lui Hitler, și Paul Whitehurst se refugiază din intolerabilul din casă și din lume, într-o levitație spirituală de unde poate observa detașat un tată îndurerat ce-și îmbrățișează fiul.

Materialele narative din cele trei povestiri reiau în retrospectiv opiniile autorului expuse în scrierile sale de maturitate și confirmă formarea lui William Styron la școala umanismului caracteristic scriitorilor din sudul Statelor Unite, ceea ce l-a îndemnat să ia atitudine fără rezerve față de infirmitățile sociale ale unei mari puteri economice, politice și militare. Critica literară l-a asemuit deseori cu Faulkner și cu Thomas Wolfe și cu toate că, într-un interviu acordat cu ani în urmă lui George Plimpton pentru seria *Writers at Work*, Styron a respins eticheta de „*scriitor sudist*”, evocarea cu multă sensibilitate și dragoste a copilăriei ne oferă dovada că autorul nu s-a desprins de fapt de meleagurile natale.

Gheorghe Pituț

Stea fixă a poeziei românești, ar fi împlinit la întâi aprilie 55 de ani

De când

De când mă tem și eu de moarte
nu mai știu altceva nimic,
aș alunga-o dar nu zic
să vină cât mai de departe

căci moartea nu-i decât o carte
la care scriu și mă dedic
ca unui lan un simplu spic
să am din viața ei o parte

și să mă-nfățișez apoi
mult mai frumos ca-n timpul vieții
cum nu vor ști analfabeții
care ne-au chinuit pe noi
pân-au înnebunit poezii
mergând de mână câte doi.

1) Nicolae Prelipceanu îl suspectează pe Eugen Negrici că-și ține prea mult gura.

2) Și Neculai Constantin Munteanu a luat premiul Luceafărul. Îl poartă ca pe un baston de mareșal.

3) Alexandru George e mereu înconjurat de admiratoare. O distingem în prim plan pe Ana Blandiana.